

І. ГЕОГРАФІЯ РЕКРЕАЦІЇ ТА ТУРИЗМУ: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ ПИТАННЯ

УДК 613.692+796.5+338.48

<https://doi.org/10.17721/2308-135X.2021.61.3-11>

Ковальська Леся Володимирівна,
кандидат географічних наук, доцент
Чорна Любов Василівна,
кандидат педагогічних наук, доцент
Щука Галина Петрівна,
доктор педагогічних наук, професор
Польова Леся Василівна,
кандидат педагогічних наук, доцент
Михайлюк Віталій Володимирович

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ, Україна, e-mail: Gnatuk_L@ukr.net
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ, Україна, e-mail: chornalyubov60@ukr.net
Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II, м. Берегово, Україна,
e-mail: galina_shchuka@ukr.net
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, м. Івано-
Франківськ, Україна, e-mail: polyovy@ukr.net
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ, Україна, e-mail: mykhailiuk.vitalii@pnu.edu.ua

ВПЛИВ COVID-19 НА ТУРИЗМ-2020

Мета: проаналізувати санітарно-епідеміологічної ситуацію у світі та в Україні, через призму політичних та економічних площин як в середині країни так в сусідніх; визначити вплив пандемії на економіку в глобальному та у внутрішньому масштабах, зокрема на сферу обслуговування, а саме, на туристичну галузь.

Методика – дослідження впливу Covid-19 на туризм та соціально-економічний розвиток країни ґрунтується на сполученні методів галузевого та територіального аналізу. Зокрема, для дослідження застосований системний підхід при використанні методів порівняння, статистичного, аналітичного тощо.

Результати – у статті констатовано, що туристичний імідж країн-титанів туристичного бізнесу втратив свої позиції на міжнародному та внутрішньому ринках на тлі розгортання інфекційної хвороби – Covid-19, яка за масштабом ураженості та кількістю жертв перейшла у пандемію. Представлено ряд заходів щодо мінімізації економічного та фінансового дефолту у туристичній галузі на прикладі Польщі та Болгарії. На міжнародному рівні скасовано й перенесено на невизначений термін заходи, конкурси, змагання тощо, які носять масовий характер, проведені обмеження транспортних засобів, призупинено функціонування готелів та закладів розваг, обмежено пересування громадян й проведено жорсткі карантинні заходи в межах окремих країн. Авторами встановлено, що нещівного удару пандемії зазнали країни, економіка яких залежить від сфери обслуговування, в тому числі від туристичної галузі. Статистично представлено, що Україна, економіка якої не залежить від розвитку туризму, може отримати реванш на внутрішньому туристичному ринку, що пов'язано із примусовим призупиненням міжнародних міграційних потоків, пасажироперевезень. А завдяки введенню карантинних заходів при інтернетизації та модернізації зв'язку представити унікальну природну спадщину країни й зробити акцент на якості туристичного продукту.

Виявлено, що впровадження карантинних заходів з одного боку призвело до мінімізації захворювань під час пандемії, а з іншого – до економічного колапсу (призупинено роботу підприємств, значна кількість емігрантів-заробітчан повернулися на батьківщину). В той же час економічна стагнація в окремих країнах також призвела до екологізації довкілля, наприклад, в Китаї, Іспанії, Італії тощо.

Наукова новизна вперше виявлено, що Covid-19 підкреслив значущість цифрової парадигми як у створенні туристичного продукту, спрощеній процедурі його доступу, так у віртуальному його представленні й вигідності цінової політики. Взаємовідносини у сфері обслуговування (реалізатор-покупець) отримали виклик інтегральності й підкреслили індивідуальність споживача.

Практична значимість. Матеріали публікації, висновки можуть бути використані у написанні дипломних робіт, монографій, а також суб'єктами туристичної діяльності в період грошово-кредитного та матеріально-технічного колапсу з метою розвитку інформаційно-комунікаційної сфери – як новий поштовх розвитку внутрішнього туризму.

Ключові слова: Covid-19, пандемія, туризм, Україна, сфера обслуговування, туристична галузь.

УДК 613.692+796.5+338.48

<https://doi.org/10.17721/2308-135X.2021.61.3-11>

Ковальская Леся Владимировна,
кандидат географических наук, доцент
Чорная Любовь Васильевна,
кандидат педагогических наук, доцент
Щука Галина Петровна,
доктор педагогических наук, профессор
Полевая Леся Васильевна,
кандидат педагогических наук, доцент
Михайлюк Виталий Владимирович

Прикарпатский национальный университет имени Василия Стефаника,
г. Ивано-Франковск, Украина, e-mail: Gnatuk_L@ukr.net
Прикарпатский национальный университет имени Василия Стефаника,
г. Ивано-Франковск, Украина, e-mail: chornalyubov60@ukr.net
Закарпатский венгерский институт имени Ференца Ракоци II, г. Берегово,
Украина, e-mail: galina_shchuka@ukr.net
Прикарпатский национальный университет имени Василия Стефаника, г. Ивано-
Франковск, Украина, e-mail: polyovy@ukr.net
Прикарпатский национальный университет имени Василия Стефаника, г. Ивано-
Франковск, Украина, e-mail: mykhailiuk.vitalii@pnu.edu.ua

ВЛИЯНИЕ COVID-19 НА ТУРИЗМ-2020

Цель: проанализировать санитарно-эпидемиологическую ситуацию в мире и в Украине сквозь призму политических и экономических плоскостей как внутри страны так в соседних, определить влияние пандемии на экономику в глобальном и во внутреннем масштабах, в частности на сферу обслуживания, а именно, на туристическую отрасль.

Методика - исследование влияния Covid-19 на туризм и социально-экономическое развитие страны основывается на сочетании методов отраслевого и территориального анализа. В частности, для исследования применен системный подход при использовании методов сравнения, статистического, аналитического и тому подобное.

Результаты – в статье констатировано, что туристический имидж стран-титанов туристического бизнеса потерял свои позиции на международном и внутреннем рынках на фоне развертывания инфекционной болезни - Covid-19, которая по масштабу пораженности и количеством жертв перешла в пандемию. Представлен ряд мер по минимизации экономического и финансового дефолта в туристической отрасли на примере стран Республики Польша и Болгарии. На международном уровне отменено и перенесено на неопределенный срок мероприятия, конкурсы, соревнования и т.д., которые носят массовый характер, проведенные ограничения транспортных средств, приостановлено функционирование гостиниц и заведений развлечений, ограничено передвижение граждан и проведения жесткие карантинные мероприятия в рамках отдельных стран. Авторами установлено, что от значительного удара пандемии потерпели страны, экономика которых зависит от сферы обслуживания, в том числе от туристической отрасли. Статистически представлено, что Украина, экономика которой не зависит от развития туризма, может получить реванш на внутреннем туристическом рынке, что связано с принудительным приостановлением международных миграционных потоков, пассажироперевозок и первично заложенных основными развития внутреннего активного туризма и экотуризма. А благодаря введению карантинных мероприятий при интернетизации и модернизации связи представить уникальную природное наследие страны и сделать акцент на качестве туристического продукта. Обнаружено, что внедрение карантинных мероприятий с одной стороны привело к минимизации заболеваний во время пандемии, а с другой - к экономическому коллапсу (приостановлена работа предприятий, значительное количество эмигрантов-работников вернулись на родину). В то же время экономическая стагнация в отдельных странах также привела к экологизации окружающей среды, например, в Китае, Испании, Италии и др.

Научная новизна впервые обнаружено, что Covid-19 подчеркнул значимость цифровой парадигмы как в создании туристического продукта, упрощенной процедуре его доступа, так в виртуальном его представлении и выгоды ценовой политики. Взаимоотношения в сфере обслуживания (реализатор-покупатель) получили вызов интегральности и подчеркнули индивидуальность потребителя.

Практическая значимость. Материалы публикации, выводы могут быть использованы в написании дипломных работ, монографий, а также субъектами туристической деятельности в период денежно-кредитного и материально-технического коллапса с целью развития информационно-коммуникационной сферы - как новый толчок развитию туризма.

Ключевые слова: Covid-19, пандемия, туризм, Украина, сфера обслуживания, туристическая отрасль.

UDC 613.692+796.5+338.48

<https://doi.org/10.17721/2308-135X.2021.61.3-11>

Kovalskaya Lesya Vladimirovna,
Candidate of Geographical Sciences, Associate Professor

Chorna Lyubov Vasylivna,
Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor

Shchuka Halyna Petrivna,
Doctor of Pedagogical of Sciences, Professor

Polova Lesya Vasylivna,
Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor

Mykhailiuk Vitaliy Volodymyrovych

Pecarpathian National University named after Vasyl Stefanyk, Ivano-Frankivsk,
Ukraine, e-mail: Gnatuk_L@ukr.net

Pecarpathian National University named after Vasyl Stefanyk, Ivano-Frankivsk,
Ukraine,, e-mail: chornalyubov60@ukr.net

Ferenc Rakoki II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education,
Berehove, Ukraine, e-mail: galina_shchuka@ukr.net

Pecarpathian National University named after Vasyl Stefanyk, Ivano-Frankivsk,
Ukraine, e-mail: polyovy@ukr.net

Pecarpathian National University named after Vasyl Stefanyk, Ivano-Frankivsk,
Ukraine, e-mail: mykhailiuk.vitalii@pnu.edu.ua

IMPACT OF COVID-19 ON TOURISM 2020

Aim: to analyze the sanitary-epidemiological situation in the world and in Ukraine, through the prism of political and economic planes both in the middle of the country and in neighboring countries; to determine the impact of the pandemic on the economy globally and domestically, in particular on the service sector, namely, the tourism industry.

Methodology - the study of the impact of Covid-19 on tourism and socio-economic development of the country is based on a combination of methods of sectoral and territorial analysis. In particular, a systematic approach is used for the study using methods of comparison, statistical, analytical, etc.

Results - the article states that the tourism image of the titan countries of the tourism business has lost its position in international and domestic markets against the background of the deployment of an infectious disease - Covid-19, which in scale and number of victims went into a pandemic. A number of measures to minimize economic and financial defaults in the tourism industry are presented on the example of the countries of the Republic of Poland and Bulgaria. At the international level, mass events, competitions, contests, etc. have been

abolished and postponed indefinitely, vehicle restrictions have been restricted, hotels and entertainment establishments have been suspended, the movement of citizens has been restricted and strict quarantine measures have been carried out within individual countries. The authors found that the pandemic was hit hard by countries whose economies depend on the service sector, including the tourism industry.

It is statistically presented that Ukraine, whose economy does not depend on the development of tourism, can get revenge on the domestic tourism market, which is associated with the forced suspension of international migration flows, passenger traffic and the initial development of active tourism and ecotourism. And thanks to the introduction of quarantine measures in the internetization and modernization of communications to present the unique natural heritage of the country and emphasize the quality of the tourist product.

It was found that the introduction of quarantine measures on the one hand led to the minimization of diseases during the pandemic, and on the other - to the economic collapse (the work of enterprises was suspended, a significant number of migrant workers returned home). At the same time, economic stagnation in some countries has also led to the greening of the environment, such as China, Spain, Italy and others.

Scientific novelty was discovered for the first time that Covid-19 emphasized the importance of the digital paradigm both in the creation of a tourist product, a simplified procedure for its access, and in its virtual presentation and the benefits of pricing policy. The relationship in the field of service (seller-buyer) received a challenge of integrity and emphasized the individuality of the consumer.

Practical importance. Publication materials, conclusions can be used in writing dissertations, monographs, as well as tourism entities in the period of monetary and material collapse in order to develop the information and communication sphere - as a new impetus to the development of domestic tourism.

Key words: Covid-19, pandemic, tourism, Ukraine, service sector, tourism industry.

Formulation of the problem. Influenza coronavirus (acute viral-respiratory disease mainly of the respiratory system) was named COVID-19 (official name SARS-CoV-2) by the World Health Organization. The disease was first detected in China, in the administrative center of Hubei Province – Wuhan in late 2019. According to Ukrinform, the COVID-19 outbreak, according to Chinese scientists, comes from a scientific laboratory. According to the scale of the spread of the infectious disease, first in China and later in almost all countries of the world, the lack of immunity in humans and the vaccine against it led to a pandemic. If we analyze the history of pandemics in the world, we will see their geographical location and scale of damage. The deadliest of them: 165 AD – Antonine's plague (5 million died) – Asia Minor, Egypt, Greece and Italy, 541-542 – Justinian's plague (25 million) – Eastern Mediterranean, 1346-1353 – «Black Death (plague)» (75-200 million) – originated in Asia and spread to Europe and Africa. If we analyze the history of pandemics in the world, we will see their geographical location and scale of damage. The deadliest of them: 165 AD – Antonine's plague (5 million died) – Asia Minor, Egypt, Greece and Italy, 541-542 – Justinian's plague (25 million) – Eastern Mediterranean, 1346-1353 – «Black Death (plague)» (75-200 million) – originated in Asia and spread to Europe and Africa. During the Second Pandemic – 1346-1351 it was brought to Ukraine. 1852-1860 – Cholera (1 million) originated in India and spread to Europe, North America, and Africa. 1889-1890 – «Russian» flu (1 million) – originated in Western Siberia and spread in the European part of the Russian Empire and Central Asia. 1918-1920 – «Spanish flu» (20-50 million) covered almost a third of the world. 1956-1958 – The «Asian» flu (2 million) originated in China and spread to the United States. 1968 – Hong Kong flu (1 million) is detected in Hong Kong and spreads to the Philippines, India, Australia, Europe and the United States. 2005-2012 According to Radio Liberty, HIV/AIDS (36 million) – detected in the DRC (Democratic Republic of the Congo) – worldwide, but mainly in Africa. 2019-2020 – influenza coronavirus (according to Ukrinform as of August 15, 2020, the number of patients with COVID-19 – 21 355 685 people, of whom 763 367 patients died) – originated in China, spread – everywhere. The history of pandemics shows significant changes in population demographics and its significant duration (from 1 to 3 years). From this we can assume that COVID-19 may last until the summer of 2021, the number of deaths will be from 1.5 to 2 million people, and the consequences of humanity will be felt for many years to come.

The Fifth Secretary-General of the OECD said that the spread of the coronavirus was affecting the economic and financial crisis. The fall of the stock on the stock markets affects companies, traders, and the investment movement of finances, including savings in countries, in particular, pension funds. Today, days such as Black Thursday and Black Monday have gone down in history as a fall due to a pandemic of world exchanges and funds. According to the BBC, the FTSE fell 34.1%, the Dow Jones Industrial Average - 31.1%, and the Nikkei – 28.7%. Today, in a period of pandemic, helplessness of governments, there is a suspension of the economy, investors stop financial support for business. To support the consumer market, the US Federal Reserve and the Bank of England have lowered discount rates. The pandemic affects the entire economy, including the service sector. The tourism industry, as its

component, in the period of economic downturn and infectious disease COVID-19 in all countries of the world today not only suffers irreparable damage, but is in bankruptcy. To support the consumer market, the US Federal Reserve and the Bank of England have lowered discount rates. The pandemic affects the entire economy, including the service sector. The tourism industry, as its component, in the period of economic downturn and infectious disease COVID-19 in all countries of the world today not only suffers irreparable damage, but is in bankruptcy.

Analysis of recent research and publications. Today, tourism of the XXI century. Yancheva, Krassimira & Dyankov, Todor & Rakadziyska, Svetla. (2016) view it as a global phenomenon due to diversity and difference. The global nature of tourism is manifested in its development in all countries of the world, and hence the established tourist world flow. This industry is interpenetrating and interacts with all processes and phenomena, both inside and outside, including affected by pandemics. We do not find scientific publications that cover the state of the tourism industry during the pandemics. However, we can assume that tourism has been affected by quarantine measures, in particular, restrictions and travel bans. The consequences of a pandemic and an exit from it for the tourism industry can be identified with large-scale hostilities. Usyskin G. (2000) in his book notes the huge losses, in particular, the restoration of material and technical base, which suffered the tourism industry during World War II. However, the number of casualties is several times higher during a pandemic than in wars. The introduction of quarantine measures during a pandemic inevitably leads to the suspension of the economy, which is typical of wars. The development of tourism in the period of financial and economic instability, military action in eastern Ukraine, political conflicts, annexation of Crimea is devoted to the works of L. Kovalska (2015, 2020). Both wars and pandemics suspend, slow down and prevent the development of both individual sectors of the economy and the economy as a whole. Soroka I.V (2010) notes in his work that the economic crisis is a confirmation of the concepts of cyclical economic development. And the global economic crisis, like every global upheaval, creates good preconditions for the regrouping of forces in the global economy and in the national market as well. This can be confirmed by the development of the tourism industry of Ukraine (from 2014 to 2019), which was marked by progressive development in both domestic and foreign markets. Today, during the 2020 pandemic, the global tourism market is quite volatile. And the development of domestic tourism in Ukraine, which is accompanied by an economic crisis of global and national scale, remains an uncertain white spot.

Selection of previously unsolved parts of the overall problem. Infectious disease – COVID-19, affects the global sanitary and epidemiological situation in the world and, in particular, the tourism industry. Given the scale and prevalence of the disease (mainly in developed countries), we need to assess the holistic picture of the world, as the government of any country cannot act in a self-aligned manner, and the situation with the coronavirus is extremely dynamic. This publication is devoted to elucidating the impact of morbidity on the development of tourism in the world and to elucidating the realities, opportunities and options for the development of domestic tourism in Ukraine.

Formulation of the purpose of the article – analysis of the impact of infectious diseases – coronavirus on the world's population, on the global economy, including the financial component, as well as on the tourism industry of countries whose economies depend on and do not depend on tourism; presentation of ways to develop the tourism industry in Ukraine during the pandemic and exit from it.

Presentation of the main material of the study Tourism gave about a tenth in the growth of the global economy. In recent years, the industry has been called a global driver, because it has developed much faster than the world economy as a whole. Karpenko IO Olishevskaya Yu. A. (2006) claim that tourism has become a phenomenon that has entered the daily life of almost a third of the world's population. It promotes the development of infrastructure, services, replenishes the budget, promotes investment, improves the welfare of the population, creates jobs. The World Tourism and Travel Council (WTTC) has determined that the economy of exotic island destinations is most dependent on the state of the tourism industry. According to Tsyganov S.A., Buntova N.V.(2019) the sector supports a significant part of GDP, for example, the Maldives – 39.6, the British Virgin Islands – 35.4, Macau – 29.3, Aruba – 28.1, Seychelles – 26.4%, Curacao – 23.4, The Bahamas – 19%, Saint Lucia – 15%, as well as Belize, Fiji, Barbados and a number of other small states, such as Montenegro – 11.0, etc. However, coronavirus disease 2019 is characterized by the global nature of the process both in terms of coverage and its spread and consequences (the number of deaths from COVID-19 (pneumonia) and complications in the body and fatalities during their course). Today, coronavirus is one of the unpredictable and unpredictable. uncontrolled phenomena with far-reaching consequences in all spheres of life, including the economic sector. Tourism is a sector of the economy that was the first to bear the brunt of the COVID-19 collapse. It is difficult to realize that the development of tourism has literally stopped all over the world. The

tourism industry was hit the hardest in the countries that, according to the World Tourism Organization (UNWTO), Hromadske and The-Village in 2019 were among the most visited countries in the world, in particular: France (93.2 million), Spain (82.8 million), USA (82.2 million), China (62.9 million), Italy (62.1 million), Turkey (45.8 million), Mexico (41.4 million), Germany (38.9 million)) tourists. The World Tourism Organization (UNWTO) stated in March 2020 that the annual losses for the global industry will amount to 30-50 billion dollars, but they may increase, as the situation is constantly changing. According to the BBC NEWS and Tourism Economics estimates, the losses in the field of travel and tourism in the United States will amount to \$ 24 billion. According to NV, in Italy, where tourism accounts for 13% of GDP, the country has already lost almost 10 billion dollars, but the losses will be much greater, because most small businesses will not withstand the economic crisis.

In this difficult time – a global sanitary-epidemiological catastrophe (pandemic), a guaranteed security system is unable to satisfy and save human life. This primarily applies to tourists. Therefore, governments develop certain models of consumer protection for tourism products. According to the Ministry of

Development of the Republic of Poland, in order to support the Polish tourism industry, it urges tourism industry entities not to cancel pre-purchased travel vouchers due to the coronavirus and not to demand a refund from customers. The Ministry is working on the introduction of special vouchers that can be spent on travel or other tourism-related activities.

The voucher will be valid for one year from the date of the tourist tour, for which the client paid. At the service of customers to choose a different date and the opportunity to change the place of rest. The slogan "Choose a voucher – go later" serves to support Polish tourism. Thus, according to pravo.pl., The Polish government will try to protect the consumer of tourist services and guarantee the security system.

At the end of March 2020, the expediency of quarantine measures in connection with the spread of COVID-19, namely: to ban the operation of hotels, restaurants, cafes and nightclubs was supported by representatives of the administration of Stara Zagora in Bulgaria, as well as hoteliers, restaurateurs, tour operators and travel agencies. However, tour operators noted that 75-80% of all travel products and their accompanying services have already been paid in advance. Therefore, representatives of tourism entities demanded that the municipality be exempted from paying the tourist tax, as well as set up a local crisis committee. This is due to the fact that some of the staff they have invested in to improve the quality of service (their training) will need to be laid off, due to the spread of the pandemic on a global and regional scale, which also affected the logistics of transport.

Representatives of the Government of the Republic of Bulgaria noted an objective and decisive measure to protect the tourist and recreational - to offer vouchers valid for 24 months. Because tour operators are unable to return money to their customers because they have paid them to hotels, airlines, service providers, etc., a vicious circle has formed that is likely to lead to collapse. These vouchers will allow many companies in the tourism sector not to go bankrupt. Tourism entities have determined that socio-economic measures should also be implemented to overcome the difficult sanitary and epidemiological situation. Namely, the local crisis committee submitted proposals to the Bulgarian government that the state compensate 80% of the salaries of tourism and hotel and restaurant workers in order to save jobs. Also through the Fund and OP "Innovation and Competitiveness" to attract unused funds in tourism to support it; present a targeted advertising strategy in the field of tourism (virtual tours, tourist events, etc.); use the potential of domestic tourism.

The global nature of the COVID-19 phenomenon in the field of tourism has led to a rethinking of the established principles of providing tourist services. For several months there has been a search for new tourist services and products in the conditions of economic and migration collapse.

For several months in a row, an unusual way of life for the active (in all its manifestations) population and further uncertainties in time and processes lead to a rethinking of both the way of life, the way of life and the organization of recreation and leisure. Given the period of mega-rapid spread of infectious disease COVID-19 – spring 2020, and the stability and resilience to its dependence on climatic conditions – summer (active) tourist season 2020 is not only not similar to the past, but is in a state of uncertainty, spontaneous – self-organized and ineffective. It is also related to domestic and international routes, including air travel. Due to the closure of borders, the movement of aircraft was suspended. According to the latest estimates of the International Air Transport Association (IATA), the industry's losses could reach \$ 113 billion due to the fact that EU countries have closed international borders indefinitely. For example, the Hungarian airline Wizz Air from March 11 reduced the number of flights to Italy from 6 to one flight per week. Since the beginning of March, Lufthansa has canceled 7.100 flights in Europe, mostly from Germany to Italy. Flights to Europe and Asia have been suspended in the United

States. The situation is similar with cruise liners. According to Nomura Securities, bookings have decreased by 60%. All this has affected the redistribution and de facto suspension of international tourist flows, which in turn has affected the cost of blunders. Tourist trips to the UAE, Turkey, Egypt, Singapore and Thailand have fallen sharply (by almost 50%).

The impact of these socio-economic restrictions on means of transportation has affected both the migration processes themselves (mass return of workers to their homeland – about 50 thousand people returned to Ukraine alone, and the direction of tourist flows. According to the National Bureau of Statistics from China in 2018. According to VisitBritain, from September 2018 to September 2019, England was visited by 415,000 Chinese tourists, whose "average check" was £ 1,680, meaning that they spent three times as much money as others. Thus, England received from a Chinese tourist for 1 year about 697.2 million pounds.

According to the European Commission, due to the coronavirus, in just two months (March-April) 250 000 tourists from China did not come to Europe and did not spend about 2 million nights in hotels. According to OpenTable, in mid-March this year in the world, compared to the same period last year, bookings have virtually suspended. For example, in Canada 94% of bookings were canceled, in Germany – 90%, in Britain – 82%, the USA – 84%. During 1 month of 2020, the tourism industry of the EU countries lost about 1 billion euros.

Due to the spread of COVID-19, it was decided to postpone mega-events such as Euro 2020, the Olympics in Japan, canceled almost all international events and exhibitions.

Today, COVID-19 has also affected potential consumers of products. They have become different, with new requirements and priorities for all consumer products and for tourism, in particular. In the future, radical changes in the global socio-cultural environment will inevitably lead to the formation of the benefits of organic food, price, quality, product quality and quality of service, will emphasize the values: priority will be family vacations in the bosom of nature, greening the environment, safety of rest, live communication, etc.

Today, the pandemic changes the established rules of the socio-cultural environment, adjusts the moral and ethical principles, sets the rules and adjusts the culture of recreation and leisure. Many travel services are moving from the real to the virtual space, growing a sense of mutual security. This leads to a certain limitation at first glance, although at the same time it gives impetus to the creation and search for a new, non-standard, unstable. What was unthinkable and unacceptable last week, today gave us the opportunity to prioritize, including in the way, the content of the holiday. Today we have a new attitude to family recreation, entertainment, set priorities both in life and to those around us.

Unsurprisingly, this will be facilitated by the innovative breakthrough of the digital paradigm, as a means and tool of remote communication and implementation of both non-production (service) and production processes. This approach will not affect the efficiency of production, including in the field of service, but on the contrary, will facilitate a rapid response to decision-making and customer safety.

The current epidemiological situation on a global scale has only emphasized the importance of innovative technologies and launched new ways to implement the concept of success. If you use all possible tools, for example, the development of PR – a campaign to present 3D tourist tours, game sites (tourism), in the near future, online casinos and more. That is, the tourist-consumer will be able to remotely track a quality, informative and interesting tourist product with an affordable pricing policy. At the same time not only the way of rest of the client, but also perception and feeling during rest will change.

The COVID-19 pandemic provides a chance to raise the quality of services to a high level, to prioritize their provision and quality, to present new concepts and paradigms for solving global problems.

Relationships between different levels, strata of the socio-cultural environment – is a challenge on the one hand, both the integrity and the emphasis on individuality, in particular, personal and natural. Because the consumer of tourist services to some extent contributes to the imbalance in the tourist destination. Therefore, the pandemic, which is quite long in time, gives the opportunity to emphasize, give preference to a healthy lifestyle, engage in active tourism, give preference to organic food, emphasize the choice of recreation in the bosom of nature, as well as take care of each other. In the tourism industry, considerable attention should also be paid to the social environment, the relationship between the consumer and the seller, within consumers, the local population - the customer and so on.

Thus, the pandemic will be the starting point, the impetus for the implementation of the concept of success through non-standard solutions and actions, the creation of new tourism products, rethinking values and needs. At the same time, the natural environment draws our attention to the need to preserve it. (Due to quarantine measures in the canals in Venice we can see fish, in Madrid there is a tendency to

reduce the atmosphere of nitrogen oxides, sulfur, carbon dioxide, over China, the US space agency NASA has confirmed a decrease in nitrogen dioxide, etc.). It is through the virus that we gain the skills to be responsible for each other.

According to Tsyganov SA, Buntova NV Ukraine's economy does not depend on the development of tourism (the share of tourism in the country's GDP is 1.54%). may "after zeroing" during the pandemic of many tourist countries-titans (such as China, Italy, Spain, USA, etc.) to catch up with the leaders. Such revenge it can make through updating of standards of service, creation of the electronic register of subjects of tourist activity; rational use of 240 million hryvnias from the State Agency for Tourism Development provided by the previous government. Ukraine, with the closure of borders, can also win. According to statistics for 2017, the number of foreign immigrants (14,229,642 people) is twice less than the number of Ukrainian citizens who went abroad – 26,437,413 people. This in turn will affect the growth of demand, as restrictions on domestic tourism have not been introduced. However, according to the rules of conduct of people during quarantine, there are restrictions and/or prohibitions on mass gatherings and events. Therefore, the state government must develop its own model of domestic tourism development in quarantine, paying attention to the arrival of summer, summer vacations, mass vacations and so on.

In our opinion, the first step should be to modernize the country's communications and internet. At the same time, the fight against the infopandemic and at the same time assigned a protocol of visits to small and medium-sized tourist sites.

With regard to foreign tourism policy, Ukraine should borrow the experience of Georgia, which has created special economic zones with a favorable investment climate and conditions for the development of the tourism business. To present tourist Ukraine first of all as safe, from the point of view of sanitary-epidemiological and military-political situations. Emphasize the uniqueness of the natural heritage and the quality of the tourist product.

Conclusions. Infectious disease – coronavirus, the scale of its defeat and the geography of its spread led to the pandemic COVID-19. This phenomenon in the 20s of the XXI century. contributed to the emergence of concomitant pandemics: info-, and tour-. The infopandemic manifested itself in the initial misinterpretation of the phenomenon of the infection itself and the rules of conduct in society of infected and uninfected persons. Thurmandemia arose as a result of monetary and logistical collapse against the background of the sanitary-epidemiological situation on a global scale. Recipient countries such as the United States, China, Italy, Spain, and others, which have occupied leading positions in the world tourism market, have received an international taboo for an indefinite period in the development of the tourism business. A significant number of travel companies in these and other countries have gone bankrupt, and their image as "COVID-19 outbreak centers" will be their calling card for a long time to come. The death toll has risen more than 200,000 as of April 2020, and a second outbreak of Harbin's 10 million infection could lead to a new, more powerful wave of pandemics in the world, which is likely to last until the end of spring 2021 and take away from represent at least 1 million victims.

Countries whose economies do not depend on the development of the tourism market, represented by Ukraine, may take the opportunity to give a new impetus to the development of domestic tourism against the background of the socio-economic crisis and military-political conflict. One of the popular types will be active and ecotourism.

Suggestions for discussion.

1. Create a Guarantee Fund in tourism, which will help overcome the consequences of unsold package trips and vacations.
2. Reduce the concession fee by 20% or 50% for tourism businesses, while reducing the price of rental items in the same manner.
3. Emphasize charter flights to the country of foreign tourists, create their safety conditions

Список використаних джерел

1. Боротьба з коронавірусом. URL: <http://icps.com.ua/yak-boryutysya-z-covid-19-u-sviti-varianty-uryadovykh-rishen/>
2. Дія уряду. URL: <https://www.stlouisfed.org/from-the-president>
3. Електронна туристично-інформаційна система Болгарії. URL: <http://www.tourism.government.bg/bg>
4. Калущкий І., Ковальська Л. Розвиток туризму в умовах фінансово-економічної нестабільності та воєнно-політичного конфлікту в Україні // *Географія та туризм*, К., 2015. – Вип. 33. – С. 19–29
5. Карпенко І. О. Олішевська Ю. А. Вплив туризму на економіку держави // *Матеріали наукової конференції «Молоді науковці – географічній науці» 27 – 28 жовтня*. Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2006. URL: <http://skole.com.ua/uk/papers/13-turizm/34-turizm-ekonomika.html>
6. Коронавірус в цифрах: як змінилася світова економіка. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-51994936/> Дата оновлення 23 березня 2020
7. Коронавірус: скільки втрачає туризм. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-51870285>
8. Коронавірус: скільки втрачає туризм. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-51870285>

9. Міжнародна асоціація авіаційного транспорту. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-51870285>
10. Міністерство розвитку Республіки Польща. URL: <https://www.prawo.pl/biznes/program-1000-plus-dla-hoteli-zapowiedz-minister-emilewicz,499204.html>
11. Мічиганський факультет. URL: <https://michiganross.umich.edu/faculty-research/faculty/richard-bagozzi>
12. Найбільш смертоносні пандемії в історії. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/30493269.html>
13. Національне бюро статистики Китаю National Bureau of Statistics, China - NBS-CN
14. Сорока І. В. Вплив світової економічної кризи на розвиток міжнародного туристичного бізнесу. // *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. Серія : Економічна, 2010. – № 911. – С. 223–230.
15. Статистика. Україна. Туризм. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
16. Субвенції уряду Польщі. URL: <https://www.prawo.pl/prawo/odwolany-wyjazd-rzad-i-branza-turystyczna-zachecaja-do-zmiany,499510.html>
17. Туризм «захворів» на коронавірус: рейсів меншає, ціни падають. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-tourism/2888482-turizm-zahvoriv-na-koronavirus-rejsiv-mensae-cini-padaut.html> дата оновлення 03.03.2020
18. Туризм в Болгарії. URL: <http://www.tourism.government.bg/bg> Дата оновлення 21.03.2020
19. Туризм в Італії. URL: <https://nv.ua/ukr/opinion/koronavirus-i-turizm-yak-ukrajini-vryatuvati-industriyu-ostanni-novini-50075544.html>
20. Усыскін Г. Очерки истории российского туризма. СПб.: Герда, 2000. – 224 с.
21. Циганов С.А., Бунтова Н.В. Розвиток міжнародних туристичних послуг як важлива домінанта економічного зростання // *Актуальні проблеми міжнародних відносин*, 2019. – Вип. 139. – С. 80–92. URL: [file:///C:/Users/User/Desktop/3715-13624-1-PB%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/User/Desktop/3715-13624-1-PB%20(1).pdf)
22. Циганов С.А., Бунтова Н.В. Розвиток міжнародних туристичних послуг як важлива домінанта економічного зростання // *Актуальні проблеми міжнародних відносин*, 2019. – Вип. 139. – С. 80–92
23. American Airlines extends flight suspensions to Hong Kong and mainland China amidst coronavirus. URL: <https://abcnews.go.com/International/coronavirus-infects-residents-floors-apartment-building-raising-fears/story?id=68902774>
24. Il contagio nel mondo, paese per paese. URL: https://lab24.ilsole24ore.com/coronavirus/?fbclid=IwAR1sFG9GSQ438sN4nYbEkVp5M6G1aY1zOSJeRs1y-uT_f5LupZYpPN07srE#menu_anchor дата оновлення
25. Kovalska L., Tkachenko T., Kovalska A. Methodological bases of mechanism of creation of image of national tourism product in globalization conditions // *Гірська школа українських Карпат*, 2018. – № 19. – С. 103–109
26. Kovalska L. V., Tkachenko T. I., Kovalska A.R. Analysis of tourist-resourcing potential of Ukraine (practical aspect). // *Карпатський край*. Івано-Франківськ, 2018. – С. 132–142.
27. Kovalska L., Shchuka H., Mikhailuk A., Zagnibida R., Tkachenko T. Development of tourism is in the epoch of economically-politically reforms and war in Ukraine Journal of Geology, Geography and Geoecology. – Vol 29 – No 1 (2020) – p. 94 – 101
28. LondonLovesBusiness. URL: <https://londonlovesbusiness.com/chinese-scientists-reveal-true-cause-of-coronavirus-outbreak-in-wuhan>.
29. OpenTable Бронювання номерів. URL: <https://www.opentable.com/>
30. Tkachenko T., Kovalska L. E-tourism, as display of dominant criterion of modern tourism operating: relevant provisions, tools, use // *Часопис соціально-економічної географії: Міжрегіон. зб. наук. праць*. Харків, ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2017. – Вип. 23 (2). – С.19–22.
31. VisitBritain країни-донори туристів. URL: <http://visitbritain.trade.visitbritain.com/ru/whats-new>
32. Yancheva, Krassimira & Dyankov, Todor & Rakadziyska, Svetla. (2016). Bulgaria-Tourism Higher Education Bulgaria's CONTRIBUTION for Tourism Higher Education (chronological review, evaluation, recommendations)

References

1. American Airlines extends flight suspensions to Hong Kong and mainland China amidst coronavirus (no date). Retrieved from <https://abcnews.go.com/International/coronavirus-infects-residents-floors-apartment-building-raising-fears/story?id=68902774>.
2. BBC NEWS (16.03.2020) Coronavirus: how much tourism is losing Retrieved from <https://www.bbc.com/ukrainian/features-51870285>.
3. Coronavirus control (no date). Retrieved from <https://www.bbc.com/ukrainian/features-51994936>.
4. Coronavirus in numbers: how the world economy has changed (23.03.2020). Retrieved from <https://www.bbc.com/ukrainian/features-51994936>.
5. Electronic tourist information system of Bulgaria (no date). Retrieved from <http://www.tourism.government.bg/bg>.
6. Government action (undated). Retrieved from <https://www.stlouisfed.org/from-the-president>.
7. Hromadske (20.01.2020) In 2019, Spain was visited by a record number of tourists <https://hromadske.ua/posts/u-2019-roci-ispaniyu-vidvidala-rekordna-kilkist-turistiv>.
8. Il contagio nel mondo, paese per paese (bez dati). Retrieved from https://lab24.ilsole24ore.com/coronavirus/?fbclid=IwAR1sFG9GSQ438sN4nYbEkVp5M6G1aY1zOSJeRs1y-uT_f5LupZYpPN07srE#menu_anchor.
9. International Air Transport Association (undated). Retrieved from <https://www.bbc.com/ukrainian/features-51870285>.
10. Kalutsky I., Kovalska L. Development of tourism in conditions of financial and economic instability and military-political conflict in Ukraine // *Geography and Tourism*, 2015. Issue. 33. P. 19–29 (in Ukraine).
11. Karpenko I.O., Olishevskaya Yu. A. Influence of tourism on the economy of the state // *Proceedings of the scientific conference "Young scientists - geographical science"* October 27 - 28. Kyiv: Taras Shevchenko National University of Kyiv, 2006 (undated). Retrieved from <http://skole.com.ua/en/papers/13-turizm/34-turizm-ekonomika.html>.
12. Kovalska L., Shchuka H., Mikhailuk A., Zagnibida R., Tkachenko T. Development of tourism is in the epoch of economically-politically reforms and war in Ukraine Journal of Geology, Geography and Geoecology. Vol 29 No 1 (2020) 94 - 101 (in Ukraine)
13. LondonLovesBusiness (no date). Retrieved from <https://londonlovesbusiness.com/chinese-scientists-reveal-true-cause-of-coronavirus-outbreak-in-wuhan>.
14. Michigan Faculty (no date). Retrieved from <https://michiganross.umich.edu/faculty-research/faculty/richard-bagozzi>.
15. Ministry of Development of the Republic of Poland (undated). Retrieved from <https://www.prawo.pl/biznes/program-1000-plus-dla-hoteli-zapowiedz-minister-emilewicz,499204.html>.
16. National Bureau of Statistics of China (undated). Retrieved from National Bureau of Statistics, China - NBS-CN.
17. NV (no date). Tourism in Italy Retrieved from <https://nv.ua/ukr/opinion/koronavirus-i-turizm-yak-ukrajini-vryatuvati-industriyu-ostanni-novini-50075544.html>.
18. OpenTable (no date). Room reservation. Retrieved from <https://www.opentable.com/>.
19. Radio Svoboda (March 17, 2020). The deadliest pandemics in history Retrieved from <https://www.radiosvoboda.org/a/30493269.html>.
20. Soroka I.V. The impact of the global economic crisis on the development of international tourism business. // *Bulletin of VN Karazin Kharkiv National University. Series: Economic*, 2010. № 911. S. 223–230 (in Ukraine).
21. Statistics. Ukraine (no date). Tourism. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
22. Subventions of the Government of Poland (undated). Retrieved from <https://www.prawo.pl/prawo/odwolany-wyjazd-rzad-i-branza-turystyczna-zachecaja-do-zmiany,499510.html>.
23. The-Village (no date). Most popular countries: top 10 destinations for tourists Retrieved from <https://www.the-village.com.ua/village/business/news/276235-naypopulyarnishi-krayini-top-10-napryamkiv-dlya-turistiv>.
24. Tourism in Bulgaria (21.03.2020). Retrieved from <http://www.tourism.government.bg/bg>.

25. Tourism is «sick» of the coronavirus: flights are declining, prices are falling (03.03.2020). Retrieved from <https://www.ukrinform.ua/rubric-tourism/2888482-turizm-zahvoriv-na-koronavirus-rejsiv-mensae-cini-padaut.html>.
26. Tsiganov SA, Buntova NV Development of international tourist services as an important dominant of economic growth // Actual problems of international relations, 2019. Issue. 139. S. 80–92 (no date). Retrieved from file: /// C: / Users / User / Desktop / 3715-13624-1-PB% 20 (1) .pdf.
27. Ukrinform (15.08.2020). The number of people infected with coronavirus in the world has exceeded 21.3 million. Retrieved from <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3081720-u-sviti-kilkist-infikovanih-koronavirusom-perevisila-213-miljona-osib.html>.
28. Ukrinform (16.02.2020). The coronavirus outbreak began in a scientific laboratory in Wuhan. Retrieved from <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2877472-spalah-koronavirusu-pocavsja-u-naukovij-laboratorii-mista-uhan-zmi.html>.
29. UNWTO (no date). Retrieved from <https://www.unwto.org/ru>.
30. Usyskin G. Essays on the history of Russian tourism. SPb.: Gerda, 2000. 224 p. (in Russia).
31. VisitBritain (no date). Tourist donor countries. Retrieved from [https:// VisitBritain trade.visitbritain.com/ru/whats-new](https://VisitBritain.trade.visitbritain.com/ru/whats-new).
32. Yancheva, Krassimira & Dyankov, Todor & Rakadziyska, Svetla. (2016). Bulgaria-Tourism Higher Education Bulgaria's contribution for Tourism Higher Education (chronological review, evaluation, recommendations) (in Bulgaria).

Надійшла до редколегії 19.03.2021

Машіка Ганна Василівна,

доктор географічних наук, доцент

Нич Тетяна Василівна,

кандидат географічних наук

Ужгородський національний університет, м. Ужгород, Україна,

e-mail: mashika.g.v.@i.ua

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна,

e-mail: tatyana2510@ukr.net

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ СФЕРИ КАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19

Метою статті є проведення аналізу існуючих підходів до розуміння виходу з кризової ситуації Карпатського регіону спричиненої пандемією COVID-19, визначення позиціонування туристичної сфери та положення її відносно інших природно-географічних сфер, виокремлення її основних функцій та проблем, що заважають належному виходу з кризової ситуації. Розробка напрямків та перспектив розвитку туристичної сфери Карпатського регіону.

Методика. Дослідження проведено на основі аналізу наявних літературних джерел по даній тематиці, застосування сферичного підходу для аналізу позиціонування туристичної сфери Карпатського регіону та визначення її складових. Опрацьовано наявні вітчизняні та закордонні літературні джерела та співвідношення зазначених понять в межах цієї літератури про COVID-19.

Результати. Досліджено теоретичні та методичні проблеми співставлення понять зв'язаних з туристичною сферою Карпатського регіону, її елементів та їх взаємозамінність та взаємопов'язаність в період пандемії Covid-19. Запропоновано схему виходу туристичної сфери та її складових з кризи. На основі сферичного підходу запропоновано модель туристичної сфери в пост-COVID-19 період, яка розглядається нами як модель, що формується в межах модельної території – Карпатський регіон, враховуючі наступні елементи: суспільно-демографічний, соціально-духовний, політично-економічний, природно-екологічний, інформаційно-технічний. В межах кожного елемента, що має значний вплив на туристичну сферу виокремлено по три основні вектори, що мають найбільший вплив на туристичну сферу.

Наукова новизна. Необхідність цього дослідження викликана тим, що незважаючи на те що наслідки та вплив Covid-19. До сьогодні не можливо в повній мірі оцінити. До сьогодні не визначено чіткі критерії, які мають вивести туристичну сферу Карпатського регіону на відповідний рівень, саме це зумовило виконання даного дослідження. В статті розглянуто та визначено системні проблеми, що пов'язані з Covid-19, які створюють негативні тенденції використання туристично-рекреаційного потенціалу Карпатського регіону.

Практичне значення. На основі моделювання та аналізу визначено які основні сфери впливають на туристичну сферу як таку і в якій мірі, виокремлено області найбільшого впливу та сектори впливу в межах Карпатського регіону. Виділено функції туристичної сфери та основні чинники які на впливають на її розвиток і трансформацію а також які заходи необхідно впроваджувати для покращення ситуації у зв'язку з Covid-19. Встановлено напрямки, у яких найбільш доцільне застосування корегування дій для підвищення туристичного потенціалу Карпатського регіону. Результати дослідження розроблені для планування регіональними державними структурами програми розвитку туристичної сфери в контексті розвитку Об'єднаних територіальних громад. Виокремлено географічні особливості туристичної сфери, на які потрібно звернути найбільшу увагу при аналізі виходу туристичної сфери з кризи спричиненої COVID-19.

Ключові слова: туристична сфера, туризм, COVID-19, пандемія, Карпатський регіон.

Mashika Hanna Vasylyvna,

Doctor of Geographical Sciences, Associate Professor

Nych Tetyana Vasylyvna,

Candidate of Geographical Sciences

Uzhhorod National University, Uzhhorod, Ukraine,

e-mail: mashika.g.v.@i.ua

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv,

Ukraine, e-mail: tatyana2510@ukr.net

SOCIO-ECONOMIC VECTORS OF TOURIST SPHERE DEVELOPMENT OF THE CARPATHIAN REGION IN THE CONDITION OF THE COVID-19 PANDEMIC

The aim of the article is to analyze the existing approaches to understanding the way out of the crisis in the Carpathian region caused by the COVID-19 pandemic, to determine the positioning of the tourism sector and its position relative to other natural and geographical areas, highlighting its main functions and problems. Development of directions and prospects of development of the tourist sphere of the Carpathian region.

Method. The study was conducted on the basis of the analysis of available literature sources on this topic and the application of a spherical approach to the analysis of the positioning of the tourist sphere of the Carpathian region and the definition of its components. Existing domestic and foreign literary sources and the ratio of these concepts within this literature on COVID-19 are studied.

Results. Theoretical and methodological problems of comparing concepts related to the tourism sector of the Carpathian region, its elements and their interchangeability and interconnectedness during the COVID-19

pandemic have been studied. The scheme of exit of the tourist sphere and its components from the crisis is offered. Based on the spherical approach, a model of the tourism sector in the post-COVID-19 period is proposed, which we consider as a model formed within the model territory - the Carpathian region, taking into account the following elements: socio-demographic, socio-spiritual, political-economic, natural- ecological, information and technical. Within each element that has a significant impact on the tourism sector, there are three main vectors that have the greatest impact on the tourism sector.

Scientific novelty. The need for this study is due to the fact that despite the effects and to date it is not possible to fully assess the effects and effects of COVID-19. To date, there are no clear criteria that should bring the tourism sector of the Carpathian region to the appropriate level, this is what led to the implementation of this study. The article considers and identifies systemic problems related to Covid-19, which create negative trends in the use of tourist and recreational potential of the Carpathian region.

Practical significance. Based on modeling and analysis, the main areas that affect the tourism sector as such and to what extent are identified, the areas of greatest influence and sectors of influence within the Carpathian region are identified. The functions of the tourism sector and the main factors that affect its development and transformation, as well as what measures need to be implemented to improve the situation in connection with Covid-19. The directions in which the most expedient application of adjustment of actions for increase of tourist potential of the Carpathian region is established are established. The results of the study are designed for regional government agencies to plan a program for the development of tourism in the context of the development of the United Territorial Communities. The geographical features of the tourism sector are highlighted, which need to be paid the most attention when analyzing the exit of the tourism sector from the crisis caused by COVID-19.

Key words: tourism sphere, tourism, COVID-19, pandemic, Carpathian region.

Постановка наукової проблеми. Пандемія коронавірусу Covid-19 нищівно відбилася на туристичній сфері Карпатського регіону. При цьому особливо постраждав туристичний бізнес в гірських регіонах.

Літературні джерела та публікації з теми статті в основному стосуються особливостей та характеристики сфери туризму в період пандемії COVID-19 в Україні на основі матеріалів звітів аналітично-дослідницькою організації Hotel & Destination Consulting (HDC), дистанційної всеукраїнської науково-практичної конференції «Український туризм в умовах корона та пост корона вірусного періоду: антикризові сценарії, міжнародний досвід, кращі практики» (Київський національний університет). [16, 17].

Метою статті є проведення аналізу існуючих підходів до розуміння виходу з кризової ситуації Карпатського регіону спричиненої пандемією Covid-19, визначення позиціонування туристичної сфери. Виокремити її основних функцій та проблем що заважають належному виходу з кризової ситуації. Розробка напрямків та перспектив розвитку туристичної сфери Карпатського регіону.

Виклад основного матеріалу. Територія Карпатського регіону визначається наступними особливими рисами: кліматичні умови, географічне розташування, депресивність територій, різноманітність рекреаційно-туристичних ресурсів та екосистеми.

Законом України «Про статус гірських населених пунктів в Україні»[1] (1995 р.). визначено актуальність державної підтримки розвитку туристичної галузі у гірських районах. «...для забезпечення соціально-економічного розвитку населених пунктів, яким надано статус гірських, держава гарантує ... фінансування заходів для ... розвитку та використання туристичних, рекреаційних і лікувальних можливостей гірського регіону...».

Об'єктивними передумовами визначення виходу з кризи туристичної сфери Карпатського регіону: наявність унікальних лікувальних мінеральних джерел, які можуть задовольнити потреби більше 7 млн. осіб. Наприклад, у Львівській області розташоване найбільше в Україні родовище озокериту – Бориславське (видобувається близько 700 т медичного озокериту щороку); рекреаційно-туристична ємність території Карпатського регіону – до 8 млн туристів та до 12 млн екскурсантів; розвиток активного туризму. Наприклад, ВК «Буковель» (Івано-Франківська область), НСБ «Тисовець» (с. Сколе, Львівська область), ГЛСК «Красія» (Закарпатська область); транспортно-географічне положення. Наприклад, Львівська область - проходять три міжнародних транспортних коридори (МТК № 3 Берлін-Дрезден-Вроцлав-Львів-Київ; МТК № 5 Трієст-Любляна-Бухарест-Будапешт-Львів; МТК Європа-Азія). Закарпатська область МТК № 5 (Критський) за маршрутом Лісабон-Трієст-Любляна-Будапешт-Київ-Волгоград, який сполучає західно- і східно- європейські автодорожні, залізничні та річкові національні мережі у напрямку Європа-Азія.

Облаштування безпечних пунктів пропуску згідно санітарно-епідеміологічних норм та дотримання норм проекту «Підтримка ЄС у зміцненні інтегрованого управління кордонами в

Україні (EU4IBM)». Наприклад, Закарпатська область (16 пунктів пропуску та митних постів, з яких 9 міжнародні, 6 – міждержавних та 8 пунктів спрощеного переходу); Львівська область (8 міжнародних пунктів перетину кордону); Чернівецька область (19 пунктів перетину кордону, з яких – 10 міжнародні, міждержавні – 1). [15, 17, 22].

Оцінити структуру туристичного процесу, засобів розміщення, санаторно-курортних закладів Карпатського регіону допоможуть наступні показники, які згруповані нижче.

Рис.1. Колективні засоби розміщування (юридичні особи, відокремлені підрозділи юридичних осіб), 2019 р. за даними [1,7, 12, 19].

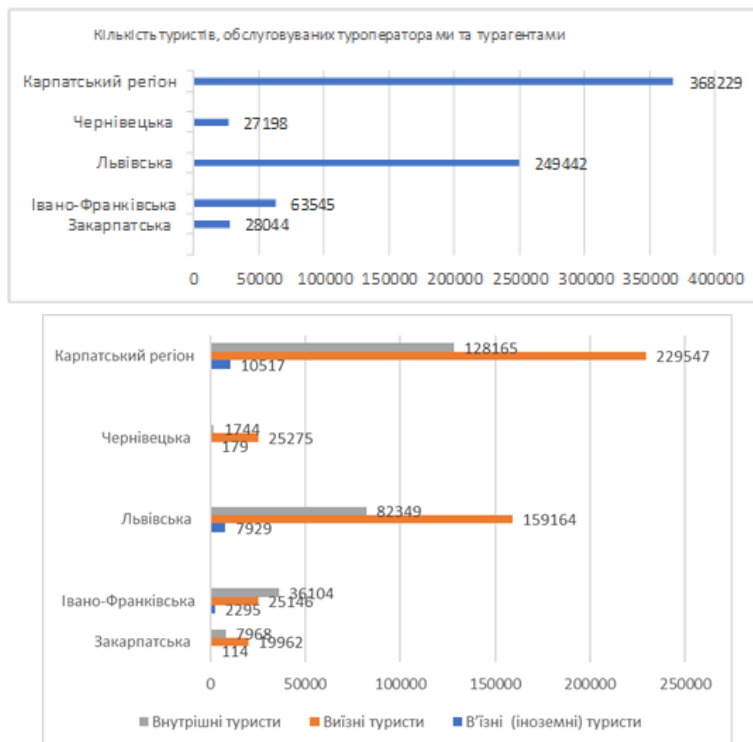

Рис.2 Структура кількості туристів, обслуговуваних туроператорами та турагентами, за видами туризму, осіб, 2019, за даними [2, 8, 10, 20].

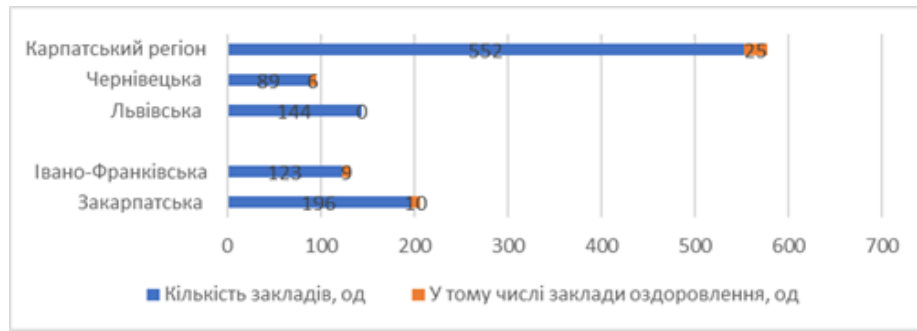

Рис. 3. Дитячі заклади оздоровлення та відпочинку, 2019 р., за даними [3,9, 13, 21]

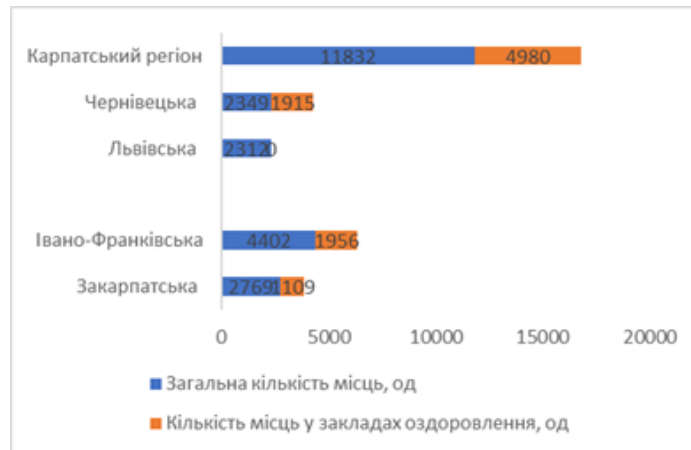

Рис. 4 Місткість дитячих закладів оздоровлення та відпочинку, 2019 р., за даними [3,9, 13, 21]

Рис. 5. Кількість дітей, які перебували у дитячих закладах оздоровлення та відпочинку, 2019 р., за даними [3,9, 13, 21]

Рис.6 Структура санаторно-курортних та оздоровчих закладів, 2017 р., за даними [4,6, 11, 18].

Рис. 7. Місткість закладах санаторно-курортних та оздоровчих закладах, 2017р., за даними [4,6, 11, 18]

Аналізуючи вищеподані показники, можна зробити наступні висновки: досліджуваний регіон володіє достатньою матеріально-технічною базою для забезпечення туристів – кількість готелів та аналогічних засобів розміщення, кількість номерів; області регіону мають високий потенціал для модернізації санаторно-курортних закладів.

- Переорієнтація туристичного потоку на внутрішній ринок за рахунок інформаційно-рекламної діяльності з популяризації пам'яток історії, культури та архітектури (етнічні звичаї і обряди, народні промисли (ліжникарство, лозоплетіння, різьба по дереву, ткацтво, вівчарство, автентична кухня та ін.), місцевий етнічний фольклор. Наприклад, найбільша концентрація даних об'єктів на території Львова, Жовкви, Підгірців, Галича, Ужгорода, Мукачеве, Хотина, Чернівців.

- Переорієнтація ринку праці внаслідок пандемії спричиненої COVID-19 – відсутність стабільної роботи та зростання зайнятості місцевого населення в туристичній сфері.

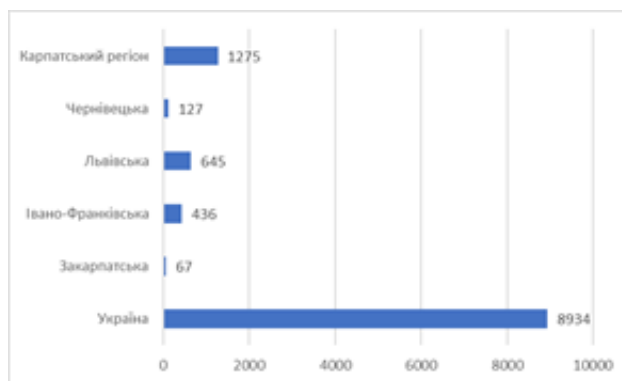

Рис. 8. Середньооблікова кількість штатних працівників суб'єктів туристичної діяльності, 2018 р., осіб, за даними [22]

Суб'єкти туристичної діяльності Карпатського регіону забезпечують роботою майже 1300 осіб, зокрема у Львівській області майже 645 осіб, у Закарпатській 62 осіб, у Івано-Франківській – 436 осіб, у Чернівецькій – 127 осіб. Відсутність стабільної роботи обумовлює й низький рівень освіти та матеріального добробуту жителів гірських районів Регіону, враховуючи низькі показники оплати праці, високий рівень безробіття, обмежений вибір видів господарської економічної діяльності, брак інвестиційних коштів тощо ускладнюють процес використання існуючих переваг Карпатського регіону. В той же час, спостерігаємо достатню кількість потенційної робочої сили для туристичної сфери. Саме тому розвиток туризму, мотивуватиме підвищенню рівню освіти. У даному контексті актуальним стає туристична освіта для потреб туристичної сфери. Відмітимо, що у Львівській області зайняті у закладах туристичної сфери приблизно 1,3% від загальної кількості зайнятого населення області, в інших областях Карпатського регіону цей показник був значно нижчий: у Закарпатській – 0,4%, у Івано-Франківській та Чернівецькій – 0,3% відповідно. 66,2% зайнятих у рекреаційно-туристичному комплексі Карпатського регіону працювали в санаторно-курортних і оздоровчих закладах, четверта частина (25,5%) найманих працівників припадала на готельне господарство, решта (8,3%) – на заклади з організації подорожуваль. [15,17, 22]

Особливості функціонування працівників суб'єктів туристичної діяльності в Карпатському регіоні в розрізі областей.

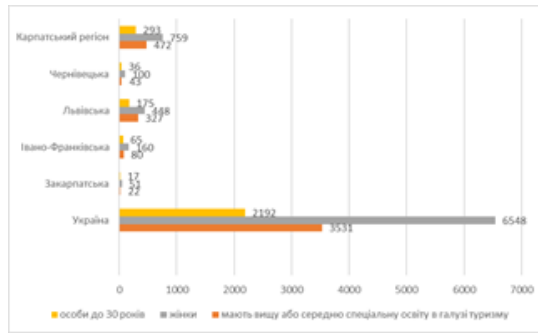

Рис. 9. Структура кількості штатних працівників суб'єктів туристичної діяльності, 2018, осіб, за даними [22]

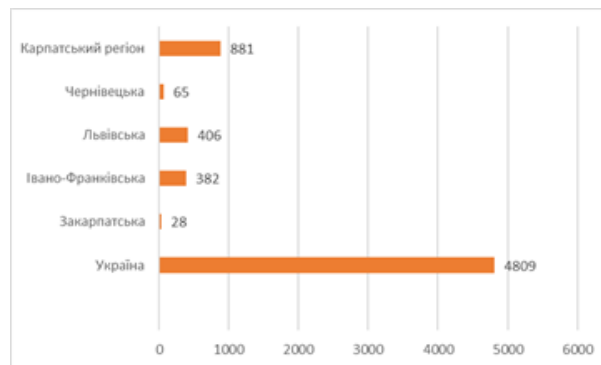

Рис 10. Середньооблікова кількість штатних працівників туроператорів, із загальної кількості суб'єктів туристичної діяльності, 2018, осіб, за даними [22]

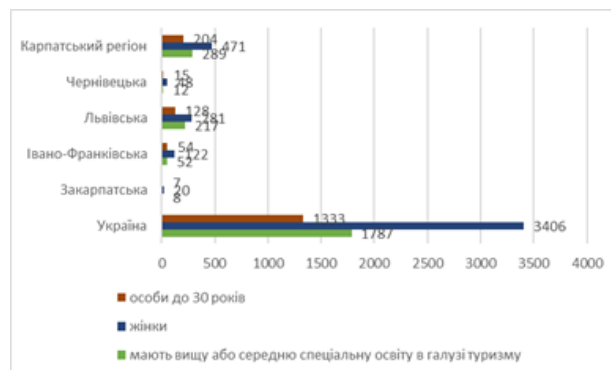

Рис. 11. Структура середньооблікова кількості штатних працівників туроператорів, із загальної кількості суб'єктів туристичної діяльності, 2018 р., осіб, за даними [22]

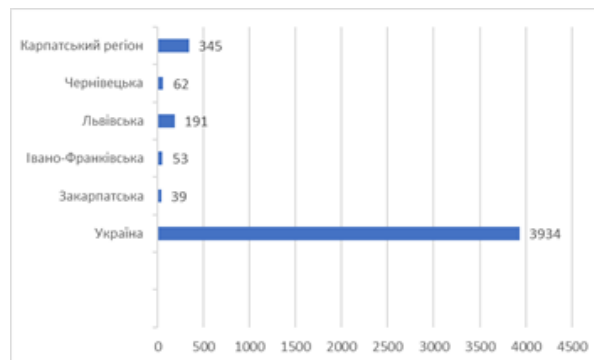

Рис. 12. Середньооблікова кількість штатних працівників турагентів, із загальної кількості суб'єктів туристичної діяльності, 2018 р., осіб, за даними [22]

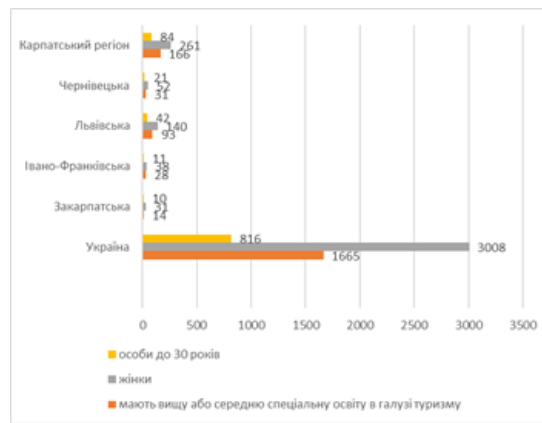

Рис. 13. Структура штатних працівників турагентів, із загальної кількості суб'єктів туристичної діяльності, 2018 р., осіб за даними [22]

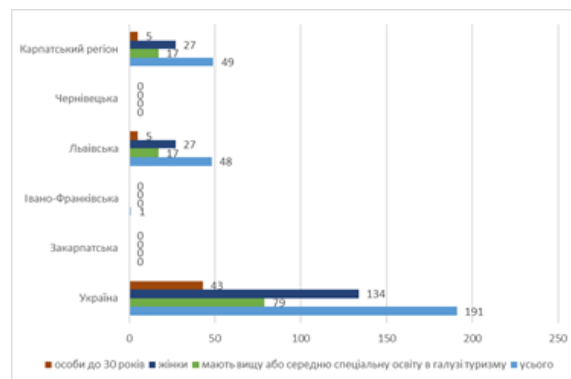

Рис 14. Середньооблікова кількість штатних працівників суб'єктів, що здійснюють екскурсійну діяльність, із загальної кількості, 2018, осіб, за даними [22]

Рис. 15. Доходи турагентів, 2018, за даними [22]

Важливо внести оперативні зміни з урахуванням епідеміологічної ситуації в регіональні програми та стратегії розвитку туризму в областях Карпатського регіону, враховуючи не лише пріоритетність розвитку туризму та рекреації, але й необхідність розвитку конкретних видів туризму (зеленого, сільського, санаторно-курортного, оздоровчого, екстремального, розвиток екологічної освіти), які є складовими процесів соціально-економічного розвитку регіону.

Втім, до системних недоліків більшості програм і стратегій регіонального розвитку Карпатського регіону, слід віднести відсутність обґрунтування конкретних напрямів (механізмів та інструментів) стимулювання розвитку туристичної сфери у гірських районах цих територій, визначення внутрішніх джерел їх фінансування. Як приклад, варто відмітити Швейцарсько-український проект FORZA – проект розвитку лісового господарства на Закарпатті, який передбачає розвиток туризму на базі лісових екосистем, підтримку у впровадженні кластерного менеджменту в Львівській, Закарпатській, Івано-Франківській, Чернівецькій областях, кластер народних промислів «Сузір'я» (Івано-Франківська обл.). [15,17, 22]

Рис. 16. Вектори розвитку туристичної сфери Карпатського регіону з урахуванням пандемії COVID-19

Рис. 17 Механізм залучення інвестицій у туристичну сферу на прикладі закладів розміщення

З метою усунення системних перешкод та створення сприятливого інституційно-організаційного середовища для підвищення ефективності використання рекреаційно-туристичного потенціалу гірських районів Карпатського регіону проводиться значна робота. Але в достатній мірі програми тимчасово не реалізуються за браком коштів. Для розв'язання проблем Карпатського регіону важливе значення має механізм залучення інвестицій. Тому, нами запропоновано механізм залучення інвестицій у туристичну сферу на прикладі закладів розміщення (рис.17). В даному механізмі, в майбутньому, варто додати вплив економічних

інструментів – сталі інвестиції, які дозволять узгодити інтереси інвесторів, держави і населення в Карпатському регіоні. Стале інвестування є вигідним для всіх гравців ринку в період виходу з кризи – фінансова вигода, не забруднюється навколишнє середовище, дотримуються стандарти у трудовій сфері, соціальна відповідальність, розробка стратегії й індикатори сталого інвестування, спрощене ліцензування, «зелений коридор» для кваліфікованого персоналу, фіскальні, фінансові та інші пільги.

Нині, на нашу думку, пріоритетної розробки та реалізації регіональних програм розвитку туристичної сфери Карпатського регіону потребують наступних акцентів: реструктуризація туристичних продуктів операторів внутрішнього і в'їзного туризму в умовах корона- та пост корона вірусного періоду, врахування можливостей та ризиків для еногастрономічних турів, діяльність професійного громадського руху із створення та просування туристичних продуктів на сільських територіях Карпатського регіону у пост коронавірусний період; формування конкурентоздатного фахівця сфери туризму для потреб подолання наслідків пандемії та глобальної економічної кризи, з використанням сучасних платформ та сервісів дистанційного навчання.

Висновки. Запропоновано наступні узагальнені вектори розвитку туристичної сфери Карпатського регіону: зміцнення матеріально-ресурсної бази об'єктів туристичної сфери, розширення фінансування навчальних закладів туристичного профілю; зростання числа молодих кадрів туристичної сфери; запровадження спільних наукових робіт із ОТГ – розробка проекту та просування регіональних програм розвитку туризму; удосконалення стратегічних дій (рекламно-інформаційні, кадрові, фінансове забезпечення розвитку туристичної сфери Карпатського регіону), запропоновано стимули щодо виходу з кризи туристичної сфери, враховуючи активізацію державно-приватного партнерства та формування привабливого інвестиційного середовища для реалізації інфраструктурних, інвестиційних проектів у сфері туризму та рекреації Карпатського регіону.

Список використаних джерел

1. Закарпатська область. Колективні засоби розміщування(юридичні особи, відокремлені підрозділи юридичних осіб) [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.uz.ukrstat.gov.ua/statinfo/turizm/zasob_rozm.pdf
2. Закарпатська область. Кількість туристів, обслугованих туроператорами та турагентами, за видами туризму [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.uz.ukrstat.gov.ua/statinfo/turizm/tur_potoki.pdf
3. Закарпатська область. Дитячі заклади оздоровлення та відпочинку, які працювали влітку[Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.uz.ukrstat.gov.ua/statinfo/turizm/zakl_ozdor.pdf
4. Закарпатська область Санаторно-курортні та оздоровчі заклади[Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.uz.ukrstat.gov.ua/statinfo/turizm/sanatorij.pdf>
5. Зелений туризм-2020: іноди – як варіант для «карантинного» усамітнення[Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-tourism/3058062-zelenij-turizm2020-inodi-ak-variant-dla-karantinno-go-usamitnenna.html>
6. Івано-Франківська область. Санаторно-курортні та оздоровчі заклади[Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.ifstat.gov.ua/EX_IN/T3.HTM
7. Івано-Франківська область. Колективні засоби розміщування[Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.ifstat.gov.ua/EX_IN/T4.HTM
8. Івано-Франківська область. Кількість туристів, обслугованих туроператорами та турагентами, за видами туризму[Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.ifstat.gov.ua/EX_IN/T1.HTM
9. Івано-Франківська область. Дитячі заклади оздоровлення та відпочинку, які працювали влітку[Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.ifstat.gov.ua/EX_IN/T6.HTM
10. Львівська область. Кількість туристів, обслугованих туроператорами та турагентами, за видами туризму[Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.lv.ukrstat.gov.ua/ukr/si/year/2018/t249918_1.pdf
11. Львівська область. Санаторно-курортні та оздоровчі заклади [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.lv.ukrstat.gov.ua/ukr/si/year/2011/t249911_3.pdf
12. Львівська область. Колективні засоби розміщування [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.lv.ukrstat.gov.ua/ukr/si/year/2019/t249919_4.pdf
13. Львівська область. Дитячі заклади оздоровлення та відпочинку, які працювали влітку[Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.lv.ukrstat.gov.ua/ukr/si/year/2012/t249912_5.pdf
14. Колективні засоби розміщування Чернівецької області [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://www.google.com/url?sa=t&rc=t&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwjVt622_pbvAhVmXoUKHck2CSQQFjACegQIAhAD&url=https%3A%2F%2Fwww.0372.ua%2Fnews%2F2469583%2Fskilki-kolektivnih-zasobiv-rozmisuvanna-funkcionovalo-na-bukovini-u-2018-roci&usq=AOvVaw1GdNUEqevLfzRcV9uC59bc
15. Механізми забезпечення ефективного використання туристично-рекреаційного потенціалу гірських районів західних регіонів України". Аналітична записка [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://niss.gov.ua/en/node/1177>.
16. Проект програми дистанційної всеукраїнської науково-практичної конференції «Український туризм в умовах корона та пост корона вірусного періоду: антикризові сценарії, міжнародний досвід, кращі практики» [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://geo.knu.ua/images/kafedra/geography_of_Ukraine/KonferenzKK_Programa.pdf
17. Пандемія COVID-19 та її наслідки у сфері туризму в Україні [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.ntoukraine.org/assets/files/EBRD-COVID19-Report-UKR.pdf>
18. Чернівецька область. Санаторно-курортні та оздоровчі заклади [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.cv.ukrstat.gov.ua/statinf/tur/san.htm>
19. Чернівецька область. Колективні засоби розміщування [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.cv.ukrstat.gov.ua/statinf/tur/kolek.htm>

20. Чернівецька область. Кількість туристів, обслугованих туроператорами та турагентами, за видами туризму [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.cv.ukrstat.gov.ua/statinf/tur/trs.htm>
21. Чернівецька область. Дитячі заклади оздоровлення та відпочинку, які працювали влітку [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.cv.ukrstat.gov.ua/statinf/tur/dit.htm>
22. Tur_dil_18.[ls] [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwidhcfutMTvAhVMtIsKHS0GDA0QFjACegQIAxAD&url=https%3A%2F%2Fukrstat.org%2Fuk%2Foperativ%2Foperativ2019%2Ftyr%2Ftyr_dil%2Ftur_dil_18.xls&usg=AOvVaw0683PQM6rAgICbzUq2IPO

References

1. Zakarpats'ka oblast'. Kolekty'vni zasoby' rozmishhuvannya(yury'dy'chni osoby', vidokremleni pidrozdily' yury'dy'chny'x osib) [Elektronny'j resurs]. Rezhym dostupu: http://www.uz.ukrstat.gov.ua/statinfo/turizm/zasob_rozm.pdf
2. Zakarpats'ka oblast'. Kil'kist' tury'stiv, obslugovany'x turopoperatoramy' ta turagentamy', za vy'damy' tury'zmu [Elektronny'j resurs]. Rezhym dostupu: http://www.uz.ukrstat.gov.ua/statinfo/turizm/tur_potoki.pdf
3. Zakarpats'ka oblast'. Dy'tyachi zaklady' ozdorovlennya ta vidpochy'niku, yaki pracyuvaly' vlitku [Elektronny'j resurs]. Rezhym dostupu: http://www.uz.ukrstat.gov.ua/statinfo/turizm/zakl_ozdor.pdf
4. Zakarpats'ka oblast'. Sanatorno-kurortni ta ozdorovchi zaklady' [Elektronny'j resurs]. Rezhym dostupu: <http://www.uz.ukrstat.gov.ua/statinfo/turizm/sanatorij.pdf>
5. Zeleny'j tury'zm-2020: inodi – yak variant dlya «karanty'nogo» usamitnennya [Elektronny'j resurs]. Rezhym dostupu: <https://www.ukrinform.ua/rubric-tourism/3058062-zelenij-turizm2020-inodi-ak-variant-dla-karantinnogo-usamitnenna.html>
6. Ivano-Frankivs'ka oblast'. Sanatorno-kurortni ta ozdorovchi zaklady' [Elektronny'j resurs]. Rezhym dostupu: http://www.ifstat.gov.ua/EX_IN/T3.HTM
7. Ivano-Frankivs'ka oblast'. Kolekty'vni zasoby' rozmishhuvannya [Elektronny'j resurs]. Rezhym dostupu: http://www.ifstat.gov.ua/EX_IN/T4.HTM
8. Ivano-Frankivs'ka oblast'. Kil'kist' tury'stiv, obslugovany'x turopoperatoramy' ta turagentamy', za vy'damy' tury'zmu [Elektronny'j resurs]. Rezhym dostupu: http://www.ifstat.gov.ua/EX_IN/T1.HTM
9. Ivano-Frankivs'ka oblast'. Dy'tyachi zaklady' ozdorovlennya ta vidpochy'niku, yaki pracyuvaly' vlitku [Elektronny'j resurs]. Rezhym dostupu: http://www.ifstat.gov.ua/EX_IN/T6.HTM
10. L'vivs'ka oblast'. Kil'kist' tury'stiv, obslugovany'x turopoperatoramy' ta turagentamy', za vy'damy' tury'zmu [Elektronny'j resurs]. Rezhym dostupu: http://www.lv.ukrstat.gov.ua/ukr/si/year/2018/t249918_1.pdf
11. L'vivs'ka oblast'. Sanatorno-kurortni ta ozdorovchi zaklady' [Elektronny'j resurs]. Rezhym dostupu: http://www.lv.ukrstat.gov.ua/ukr/si/year/2011/t249911_3.pdf
12. L'vivs'ka oblast'. Kolekty'vni zasoby' rozmishhuvannya [Elektronny'j resurs]. Rezhym dostupu: http://www.lv.ukrstat.gov.ua/ukr/si/year/2019/t249919_4.pdf
13. L'vivs'ka oblast'. Dy'tyachi zaklady' ozdorovlennya ta vidpochy'niku, yaki pracyuvaly' vlitku [Elektronny'j resurs]. Rezhym dostupu: http://www.lv.ukrstat.gov.ua/ukr/si/year/2012/t249912_5.pdf
14. Kolekty'vni zasoby' rozmishhuvannya Chernivecz'koyi oblasti [Elektronny'j resurs]. Rezhym dostupu: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwjVt622_pbvAhVmXoUKHck2CSQQFjACegQIAhAD&url=https%3A%2F%2Fwww.0372.ua%2Fnews%2F2469583%2Fskilki-kolektivnih-zasobiv-rozmishuvanna-funkcionovalo-na-bukovini-u-2018-roci&usg=AOvVaw1GdNUEqevLfcRcV9uUC59bc
15. Mexanizmy' zabezpechennya efekty'vnogo vy'kory'stannya tury'sty'chno-rekreacijnogo potencialu girs'ky'x rajoniv zaxidny'x regioniv Ukrainy'". Analiz' chna zapy'ska [Elektronny'j resurs]. Rezhym dostupu: <https://niss.gov.ua/en/node/1177>
16. Proekt programy' dy'stancijnoyi vseukrayins'koyi naukovy' prakty'chnoyi konferenciyi «Ukrayins'ky' tury'zm v umovax korona ta post korona virusnogo periodu: anty'kry'zovi scenariyi, mizhnarodny'j dosvid, krashhi prakty'ky'» [Elektronny'j resurs]. Rezhym dostupu: https://geo.knu.ua/images/kafedra/geography_of_Ukraine/KonferenzKK_Programa.pdf
17. Pandemiya COVID-19 ta yiyi naslidky' u sferi tury'zmu v Ukraini [Elektronny'j resurs]. Rezhym dostupu: <http://www.ntoukraine.org/assets/files/EBRD-COVID19-Report-UKR.pdf>
18. Chernivecz'ka oblast'. Sanatorno-kurortni ta ozdorovchi zaklady' [Elektronny'j resurs]. Rezhym dostupu: <http://www.cv.ukrstat.gov.ua/statinf/tur/san.htm>
19. Chernivecz'ka oblast'. Kolekty'vni zasoby' rozmishhuvannya [Elektronny'j resurs]. Rezhym dostupu: <http://www.cv.ukrstat.gov.ua/statinf/tur/kolek.htm>
20. Chernivecz'ka oblast'. Kil'kist' tury'stiv, obslugovany'x turopoperatoramy' ta turagentamy', za vy'damy' tury'zmu [Elektronny'j resurs]. Rezhym dostupu: <http://www.cv.ukrstat.gov.ua/statinf/tur/trs.htm>
21. Chernivecz'ka oblast'. Dy'tyachi zaklady' ozdorovlennya ta vidpochy'niku, yaki pracyuvaly' vlitku [Elektronny'j resurs]. Rezhym dostupu: <http://www.cv.ukrstat.gov.ua/statinf/tur/dit.htm>
22. Tur_dil_18.[ls] [Elektronny'j resurs]. Rezhym dostupu: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwidhcfutMTvAhVMtIsKHS0GDA0QFjACegQIAxAD&url=https%3A%2F%2Fukrstat.org%2Fuk%2Foperativ%2Foperativ2019%2Ftyr%2Ftyr_dil%2Ftur_dil_18.xls&usg=AOvVaw0683PQM6rAgICbzUq2IPO

Надійшла до редколегії 26.02.2021

Долинська Олеся Олегівна,
доктор філософії, доцент

Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія м. Хмельницький,
Україна, e-mail: dolynskyi@ukr.net

ЗАСТОСУВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ІНТЕРНЕТ-МЕРЕЖ ТА ІНТЕРНЕТ-БЛОГІВ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ТУРИСТІВ

Метою дослідження є практичний аналіз соціальних мережевих сервісів як місця для зберігання мультимедійних ресурсів, що дозволяють безкоштовно зберігати, обмінюватися цифровими фото-, аудіо- і відеозаписами, текстовими файлами, презентаціями та організовувати обговорення ресурсів. Вони можуть використовуватися в якості навчальних матеріалів (навчальні відеофільми, фотографії з різних тем, аудіо- та відеозаписи виступів науковців, очевидців подій тощо), а також як засіб для зберігання студентського відео-, фото-, аудіоархіву і творчих робіт.

Методика. Теоретичними матеріалами дослідження є напрацювання зарубіжних та вітчизняних науковців у сфері мережевих комунікацій та їх вплив на підготовку майбутніх фахівців з географії та туризму, а саме статті, монографії, автореферати, дисертаційні роботи. У дослідженні використано метод аналізу теоретичних матеріалів, а також методи спостереження, абстрагування при виявленні кваліфікаційних характеристик соціальних інтернет-мереж. Проведено контент-аналіз (аналіз змісту повідомлень спільнот у соціальних інтернет-мережах); статистичний та порівняльний аналіз інформації. Емпіричне дослідження соціальних інтернет-мереж полягає у створенні та наповненні спільноти у соціальній інтернет-мережі, а також у залученні студентів до цієї спільноти.

Результати. У дослідженні з'ясовано, що соціальні мережі можна використовувати для вирішення таких завдань: організовувати колективну роботу студентів в аудиторії (та поза нею), що сприятиме спілкуванню, набуттю досвіду роботи в команді; забезпечувати розвиток персоніфікованого навчального середовища студента; сприяти самостійному навчанню студентів, оскільки кожний працює у власному ритмі; сприяти неформальному спілкуванню між викладачем та студентом; змінити роль викладача, який натомість стане помічником, товаришем, наставником; створити навчальний контент дисциплін.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що на основі всебічного аналізу соціальних інтернет-мереж, інтернет-блогів, туристичних інтернет-ресурсів визначено їхнє місце та роль у інформаційно-освітньому середовищі закладу вищої освіти, зокрема: визначено специфіку змісту, перспектив та механізмів розвитку соціальних інтернет-мереж з погляду підготовки майбутніх туристів; фахівців туристичної галузі; встановлено залежність функцій соціальної інтернет-мережі, інтернет-блогів від їх структурних елементів.

Практична значимість. Одержані наукові результати використовуються у освітньому процесі майбутніх фахівців за напрямом підготовки “Туризм”, з освітньою кваліфікацією “Туризмознавець, організатор екскурсійно-анімаційної діяльності” при викладанні дисциплін “Краєзнавство і туризм”, “Туристична робота”, “Рекреаційна географія”, “Географія України”, “Професійні компетентності в туристичному бізнесі”, “Організація туристичної діяльності”. Напрацювання дослідження можуть бути використані: для проведення туристичної, музейної, краєзнавчої, екскурсійної та інших видів студентських практик.

Ключові слова: професійна підготовка майбутніх туристів, фахівців туристичної галузі, соціальні інтернет-мережі, інтернет-блоги, туристичні інтернет-ресурси.

Долинская Олеся Олеговна,
доктор философии, доцент

Хмельницкая Гуманитарно-педагогическая академия, г. Хмельницкий, Украина,
e-mail: dolynskyi@ukr.net

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ СОЦИАЛЬНЫХ ИНТЕРНЕТ-СЕТЕЙ И ИНТЕРНЕТ-БЛОГОВ В ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКЕ БУДУЩИХ ТУРИСТОВ

Целью исследования является практический анализ социальных сетевых сервисов как места для хранения мультимедийных ресурсов, позволяющих бесплатно хранить, обмениваться цифровыми фото-, аудио- и видеозаписями, текстовыми файлами, презентациями и организовывать обсуждение ресурсов. Они могут использоваться в качестве учебных материалов (учебные видеофильмы, фотографии по различным темам, аудио- и видеозаписи выступлений ученых, очевидцев событий и т.д.), а также как средство для хранения студенческого видео-, фото-, аудио- архива и творческих работ.

Методика. Теоретическими материалами исследования является наработка зарубежных и отечественных ученых в области сетевых коммуникаций и их влияние на подготовку будущих специалистов по географии и туризма, а именно статьи, монографии, авторефераты, диссертационные работы. В исследовании использован метод анализа теоретических материалов, а также методы наблюдения, абстрагирования при обнаружении квалификационных характеристик социальных интернет-сетей. Проведен контент-анализ (анализ содержания сообщений сообществ в социальных интернет-сетях).

статистический и сравнительный анализ информации. Эмпирическое исследование социальных интернет-сетей заключается в создании и наполнении сообщества в социальной интернет-сети, а также в привлечении студентов к этому сообществу.

Результаты. В исследовании установлено, что социальные сети можно использовать для решения следующих задач: организовывать коллективную работу студентов в аудитории (и вне ее), что будет способствовать общению, приобретению опыта работы в команде; обеспечивать развитие персонифицированной учебной среды студента; способствовать самостоятельному обучению студентов, поскольку каждый работает в своем ритме; способствовать неформальному общению между преподавателем и студентом; изменить роль преподавателя, который станет помощником, другом, наставником; создать учебный контент дисциплин.

Научная новизна исследования заключается в том, что на основе всестороннего анализа социальных интернет-сетей, интернет-блогов, туристических интернет-ресурсов определено их место и роль в информационно-образовательной среде учреждения высшего образования, в частности: определена специфика содержания, перспектив и механизмов развития социальных интернет-сетей с точки зрения подготовки будущих туристов; установлена зависимость функций социальной интернет-сети, интернет-блогов от их структурных элементов.

Практическая значимость. Полученные научные результаты используются в образовательном процессе будущих специалистов по направлению “Туризм”, с образовательной квалификацией “туризовед”, организатор экскурсионно-анимационной деятельности» при преподавании дисциплин “Краеведение и туризм”, “Туристическая работа”, “Рекреационная география”, “География Украины”, “Профессиональные компетенции в туристическом бизнесе”, “Организация туристической деятельности”. Нарботки исследования могут быть использованы: для проведения туристической, музейной, краеведческой, экскурсионной и других видов студенческих практик.

Ключевые слова: профессиональная подготовка будущих туристов, социальные интернет-сети, интернет-блоги, туристические интернет-ресурсы.

UDC: 338.482:316.774:004.774.6-057.68(045)

<https://doi.org/10.17721/2308-135X.2021.61.22-28>

Dolynska Olesya Olehivna,
Doctor Of Philosophy, Associate Professor

Khmelnyskyi Humanitarian and Pedagogical Academy,
Khmelnyskyi, Ukraine, e-mail: dolynskiy@ukr.net

APPLICATION OF SOCIAL INTERNET NETWORKS AND INTERNET BLOGS IN PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE TOURISTS

The aim of the study is a practical analysis of social network services as a place to store multimedia resources that allow you to store and share digital photos, audio and video recordings, text files, presentations, and organize resource discussions for free. They can be used as educational materials (educational videos, photos on various topics, audio and video recordings of scientists' speeches, eyewitnesses of events, etc.), as well as means to store student video, photo, audio files and creative works.

Method. Theoretical materials of the research are the best practices of foreign and domestic scientists in the field of network communications and their impact on the future specialists preparing in geography and tourism, namely articles, monographs, abstracts, dissertations. The study uses the method of theoretical materials analysis, as well as methods of observation, abstraction in identifying the qualification characteristics of social Internet networks. Content analysis (analysis of the social networks community messages content); statistical and comparative information analysis was carried out. Empirical research on the social Internet networks lies in creating and filling a community on the social Internet network, as well as engaging students in that community.

Results. In the research it was found out that social networks can be used to solve the following tasks: to organize the collective work of students in the classroom (and outside it), which will be favourable to the communication, to gain the team experience; to ensure the development of the students personalized learning environment; to promote students independent learning, as everyone works in his own rhythm; to promote informal communication between the tutor and the students; to change the tutor's role, who will become an assistant, friend, mentor; to create digital educational content of the disciplines.

The scientific novelty of the obtained results lies in the fact that on the comprehensive analysis of social internet networks, internet blogs, tourist internet resources basis, their place and role in the information and educational environment of higher education institutions are determined, in particular: the specifics of the content, prospects and mechanisms of the development of the social Internet networks from the point of view of training future tourists are determined; the dependence of the functions of the Social Internet Network, Internet blogs on their structural elements is established.

Practical significance. The obtained scientific results are used in the educational process of future specialists in the field of training “Tourism”, with the educational qualification “tourism expert, organizer of excursion and animation activities” when teaching the disciplines “study of local lore and tourism”, “tourist work”, “recreational geography”, “geography of Ukraine”, “professional competencies in tourism business”, “organization

of tourist activities". The research practices can be used to conduct tourist, museum, local history, excursion and other types of student's practice.

Keywords: professional training of future tourists, social internet networks, internet blogs, tourist internet resources.

Introduction. E. Patarakin states that: "the use of the Internet only for information retrieval, notes that its capabilities are used only by 40%, the remaining 60% - is communication capabilities (network communications). The use of network communication technologies in pedagogical practice ensures the quality of educational process, the essence of which is informal communication based on full access to audio, video, graphic and textual information for all participants in the educational process" [12]. Consolidation of network communication technologies can be considered social networks on the Internet, consisting of specialized software services, Internet sites and portals to ensure the interaction of people in an Internet group or groups [11, p. 170].

Background. Thorough studies of network communications from the standpoint of the implementation of communication on the Internet are presented in the works of V. Rizuna, V. Ivanova, L. Gorodenko, E. Tsymbalenka, I. Artamonovoi, V. Kornieieva, V. Vladymyrova, V. Ryabicheva, O. Grytsenko, A. Zakharchenka and others. In particular, we note the relevant to the research topic articles of such researchers as I. Baturevych, O. Goroshko, L. Belei, O. Zhyhalina, I. Pozhydaieva, V. Ivchenkov, O. Shekhovtseva, V. Bilyk and Yu. Forkun. Theoretical and methodological principles of specialists training for the tourism branch and its features were considered by I. Balabanova, I. Zorin, A. Konokh, I. Kukhta, V. Fedorchenko, V. Shafranskyi and others.

Aim and tasks. The purpose of the study is to theoretically substantiate, determine the structure, tools and social Internet networks and Internet blogs functioning principles, which are used to intensify the process of future tourists professional training.

Results. "The term "social network" in its broadest sense was introduced into scientific circulation in the 50s of last century by English sociologist J. Barnes in a collection of works "Human Relations" [15; 17]. J. Barnes studied the relationship between people with the help of visual diagrams, in which he depicted individuals with dots, and the connections between them – lines" [17].

O. Konevshchynska's research is interesting that: "in recent years, services that have received a community called "social networks" are actively developing and appearing in the first positions. Social network is a social structure consisting of a group of nodes, which are social objects (people), and connections between them (communication in social networks)" [5, p. 15].

"Strictly speaking, this is a certain group of acquaintances, where the person himself is the centre, and his acquaintances are the branches. There are two or one-way connections between all members of the network" [1, p. 56]. For example, this may be a student group in which a monitor is the administrator of the group, and other students can already join and expand it [1, p. 57].

T. Fisenko notes that the very concept of "social network" covers a certain circle of acquaintances of a certain person (communicator), where the person himself – the centre of the network, his acquaintances – branches, the relationship between these people – direct connections" [16, p. 14].

V. Tyshko, S. Parshukov note that "the development of social networks on the Internet is associated with the reflection of the needs of Internet users for constant communication and cooperation. An analysis of open resources describing the work of social Internet services and Internet networks showed that the interpretation of the content of these terms is quite controversial. In a well-known interpretation of the concept of "social network", an online platform is used by Internet users to create a social network or establish social relationships with people who have common personal or career interests, activities, former or current connections. For registration, you must create own account" [14].

A social network is a website for organizing communities of people with similar interests and activities. Communication is via an internal mail service or instant messaging. There are also social networks to find not only people by interests, but also the objects of these interests: websites, music, social networks: MySpace, Facebook, Twitter, E-Svoe, etc. [13].

The social network "Facebook" is the most popular tool for learning and development abroad and in Ukraine. Currently, a significant number of university accounts are registered in different countries, where staff and students, independently or together, create educational content that stimulates independent cognitive activity and others.

Twitter (<http://twitter.com/>) – social network where each user shares their messages. There is an opportunity to unite with people of interest in this program. Many celebrities are registered on Twitter. The development and support of professional pedagogical interaction stimulates the creation of a bank of

educational materials sources in various tourist subjects, which will help to obtain consulting support and methodological assistance to future tourists.

“The technical capabilities of social networks are quite sufficient for training projects of any complexity and scale. The disadvantages of most social networks (such as Facebook, MySpace, Friends.ua, vkontakte.ru) for educational purposes is that they are aimed at an adult audience and may contain prohibited content or non-educational materials” [10, p. 36].

“In connection with the implementation of social networks in the educational process research, the theory of social learning is being actively studied in economically developed countries, which is based on the assumption that the effectiveness of learning is higher, when people interact with other people in the course of studying a new topic or subject. Students who study in groups are well prepared than students who study by themselves” [2].

Social networks provide for the development of e-learning, web-learning and education in general, introducing new, modern technical and methodological tools. Students from all over the world can subscribe to fully free online classes and study the course in a convenient way. In addition to lectures students may maintain contact with a tutor and participate in discussions and forums [2].

Most social networks provide opportunities for posting photos, audio and video materials, their discussion, communication in online and off lines modes, creation of own page (Cabinet) group of interests, blog, internet bookmarks creation and other services [9, p. 315].

Quite popular social networks used in the educational process are Twitter: <https://twitter.com>, Facebook <https://facebook.com>, Instagram <https://instagram.com>

On these platforms, tutors create: educational courses; information communities; interest groups; student groups. For example: <https://www.facebook.com/%D0%A2%D1%83%D1%80%D0%B8%D0%B7%D0%BC-108675004189367> (Tourism); <https://www.facebook.com/groups/geoukraine> (Geography of Ukraine); <https://www.facebook.com/groups/974418312728454> (Geography.UA); <https://www.facebook.com/Ukrtourism> (UkrTourism).

“The following advantages of using social networks are highlighted: a friendly environment, ability to create educational content and collaborate, maintaining electronic tools (forums and chats). You can use forum technologies, online seminars, wikis, multimedia interactive presentations in digital educational groups” [4; 8]. These methods of integrating social networks and the educational process make it possible to collectively evaluate work and stimulate cognitive activity.

Today, everyone who wants to learn tourism and improve their geographic skills often uses online educational resources. Thanks to social networks, you can learn a foreign and domestic tourism. Groups in social internet networks for learning tourism and geography are created in order to gain communication opportunities and help each other learn it. By communicating with native speakers in such groups, you can not only improve your vocabulary and grammar, but also get teacher advice: https://www.facebook.com/URGTUkraine/?ref=page_internal (Rural Green Tourism in Ukraine).

In such online groups, you can always find information and useful links to where to find the necessary materials, manuals, video courses on tourism studying, geography; get training materials, view advertising tourist films: <https://www.facebook.com/geographyukraine> (Geography of Ukraine); to promote the development of rural green tourism in Ukraine: https://www.facebook.com/URGTUkraine/?ref=page_internal (rural green tourism in Ukraine); check your level of geographical knowledge and prepare for the exam: <https://www.facebook.com/groups/geoukraine> (Geography of Ukraine); <https://www.facebook.com/groups/568082753630212> (Geography lesson).

This way of tourism and geography studying can easily supplement knowledge and broaden your horizons. Internet blogs are modern effective tools of tourism and geography study today. They can be actively used to form the needed knowledge for future tourists.

According to the integrated definition of T. Fisenko: “Blog is a type of websites that have software, which greatly simplifies the operation of a regular user (you can very easily and quickly update content). Also, blogs are characterized as online diaries or online magazines. Only personal blogs are online diaries, but less personal blogs, such as journalistic or limited to a certain subject, are called professional ones” [16, p. 24-25].

In the study [225] we find the main types of blogs, depending on their functional application: 1) virtual educational communities; 2) a blog of the professional community, which allows collectively or individually summarize the educational experience, systematize the self-education results, self-development; share the working results with colleagues; 3) Educational project support, which allows to

organize project-experiential student activities using available web services; 4) Blog-summary (blog for posting educational content on any topic); 5) personal professional blog [6].

According to A. Akhmedova and I. Bedretdinov: "A blog is an online magazine, the main content of which consists of regularly added entries, images or multimedia. Blogs are characterized by short records of temporal significance, sorted in reverse chronological order. Every student can report educational information, discuss specific details, receive comments on published material, express own point of view, etc." [1, p. 56-57].

For example: author of the "Lowcostavia" (<http://lowcostavia.com.ua/>) Stanislav Ilkiv publishes new airline promotions, good travel route ideas with ready-made prices, that gives actual information about flights and last-minute tours. The Lowcostavia blog has a lot of useful articles and even new promotions that appear every day, what you need to know for a trip abroad.

In the blog "A Columbus itself" (<https://sam-sebe-columb.com/>) Iryna Zhuravel, one of the most famous travellers in Ukraine, decided to share her own experience. Irina talks about the all planning trips details, finding cheap tickets and others.

"CrazzyTravel" (<http://crazzytravel.com/>) this is Illya and Nastya's English-language blog, a couple who have already visited more than fifty countries around the world and continue to discover the corners of our planet.

Author blog "Explorer.life" (<https://explorer.life/>) about travelling and the world around us, where you can find a lot of stories from Ukrainians about places that no one else tells about.

"Ukrainer" (<https://ukrainer.net/>) one of the most high-profile projects about travel, which began on Bohdan Lohvinenko's initiative, and now has turned into one of the most interesting media about travelling in Ukraine. The Ukrainer's team goes to an unknown Ukraine corner every month.

Almost the largest Ukrainian Telegram channel "Veterdoit" (<https://veterdoit.com/>), dedicated to travelling, moderated by Olena Denha. Behind her shoulders are the travels around the world and unknown Ukraine corners.

Blog founded by Roman Sinitsyn "Lowcost UA" (<https://lowcost.ua/>) has become one of the most popular channels for those who hunt for cheap tickets and promotions. Every day on the blog you can find the latest collections of cheap trips around the world.

From the communicative point of view blog is an online diary. Regardless of its content, it is always a reflection of personal activity, personal experience and achievements [18].

A blog is a personal website that contains articles and news. It is regularly updated and is available for comments by other network users. Electronic materials are presented under headings. Usually a blog is created and maintained by one person. A large number of blogs are called the blogosphere, as well as "Internet public opinion", "Social Internet" (Social Web), "Live Internet" (Live Web) [7].

The blog characteristics are the same of a website, but a blog is easier to create. A blog creation does not require special skills and abilities. The YouTube website contains video-lessons about the blog creation on these platforms:

blogger.com (<https://www.youtube.com/watch?v=hAP-ITdZBR4>);

blogpost (<https://www.youtube.com/watch?v=V1OnaDCymls>).

Blogger allows to all users with their own Google account to create a blog; WordPress platform allows to create a blog on a remote server or to install the system on your computer or on a local university network. All the above blogs help to build effective professional training process for all participants.

Conclusion. So, the social networks advantages are: free resources; the mailing services convenience and information notifications, which make them convenient for student's communication; created conditions for absent students. However, in addition to the advantages, there are also a number of disadvantages associated with the use of the social network in the educational process. For example, the lack of participants network etiquette, a high degree of labour costs for organizing support and educational work, and the lack of open access to social networks from the classroom.

Thus, the integration of social networks, educational Internet blogs in the university educational process intensifies its content, increase the motivation and responsibility of future tourists to study the professional and practical training disciplines. These allow students to improve Internet skills. Students received more opportunities for electronic, multimedia presentation of their educational projects, which were prepared individually or in groups. Prospects for further research are to study geographic online services that can be used in future professional tourism activities.

Список використаних джерел

1. Ахмедова А. Т., Бетретдинова И. А. Интеграция социальных сетей в процесс обучения. *Молодежный научный форум. Гуманитарные науки* : электрон. сб. ст. по материалам VI студ. междунар. заоч. науч.-практ. конф. Москва : МЦНО. 2013. № 6 (6). URL: [https://nauchforum.ru/archive/MNF_humanities/6\(6\).pdf](https://nauchforum.ru/archive/MNF_humanities/6(6).pdf) (дата обращения: 18.02.2021).
2. Використання соціальних мереж у навчальних цілях. Студентський портал. UaStudent.com. URL: <http://uastudent.com/vykorystannja-socialnyh-merezh-u-navchalnyh-ciljah> (дата звернення: 10.03.2021).
3. Гостев В. М., Михайлов В. Ю. Информационно-коммуникационные технологии в реализации современных педагогических методик : учеб.-метод. пособ. по направлению «Электронные образовательные ресурсы». Казань, 2008. 35 с.
4. Колій О. С. Стан та тенденції впровадження інтернет-технологій, як організації навчальної взаємодії. *Проблеми інтеграції природничих, техніко-технологічних та гуманітарних дисциплін в підготовці фахівців у ВНЗ* : матеріали Всеукр. наук.-метод. Інтернет-конф. (м. Харків, 2017 р.). С. 163–164. URL: <https://docplayer.net/83061935-Ministerstvo-osviti-i-nauki-ukrayini.html> (дата звернення: 20.02.2021).
5. Коневщинська О. Е. Развитие понятия информационно-образовательной среды обучения старшкласників в аспекті використання соціальних електронних мереж. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2015. Т. 45, № 1. С. 12–20. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/22400/2/%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F%20%E2%84%961%20%2845%29%202015.pdf> (дата звернення: 09.03.2021).
6. Кудрявцева И. А. Образовательный блог в деятельности учителя-предметника. *Теория и практика образования в современном мире* : материалы Междунар. науч. конф. (г. Санкт-Петербург, февраль 2012 г.). Санкт-Петербург : Реноме, 2012. С. 408–410.
7. Лычковская О. Р. Дискурс коммуникативных практик социальных медиа (на примере анализа Twitter). *Вісник Одеського національного університету. Соціологія і політичні науки*. 2013. Т. 18. Вип. 2 (1). С. 340–352. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vonu_sip_2013_18_2%281%29_37 (дата обращения: 09.03.2021).
8. Новые тренды в образовании. Блоги, вебинары, социальные сети. URL: <http://itmultimedia.ru/novye-trendy-v-obrazovanii-blogi-vebinariy-socialnye-seti-i-dr/> (дата обращения: 21.03.2021).
9. Осадчий В. В. Система інформаційно-технологічного забезпечення професійної підготовки майбутніх учителів в умовах педагогічного університету : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Вінниця, 2013. С. 315.
10. Осадчий В. В. Використання засобів інтернет у професійній підготовці вчителя. *Молодь і ринок* : щомісяч. наук.-пед. журн. 2013. № 12 (107). С. 32–37. URL: http://mr.dspu.edu.ua/publications/2013/12_107_2013.pdf (дата звернення: 27.02.2021).
11. Осадчий В. В. Соціальні інтернет-мережі як засіб дистанційного навчання. *Вісник післядипломної освіти* : зб. наук. пр. Київ, 2012. Вип. 7. С. 167–173.
12. Патаракин Е. Д. Сетевые сообщества и обучение. Москва : ПЕР-СЭ, 2006. 112 с.
13. Словник інтернет-термінів. URL: <http://prodecide.com.ua/uk/dictionary.html> (дата звернення: 11.03.2021).
14. Тишко В. О., Паршуков С. В. Роль соціальних мереж у навчальному процесі. URL: http://informatika.udpu.org.ua/?page_id=1207 (дата звернення: 21.02.2021).
15. Фісенко Т. В. Дослідження соціальних інтернет-мереж у працях зарубіжних вчених у 1930–2000 рр.: комунікативний вимір. URL: <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/682> (дата звернення: 02.03.2021).
16. Фісенко Т. В. Соціальні інтернет-мережі як феномен сучасного медіа-середовища : дис. ... канд. наук із соціальних комунікацій : 27.00.07. Київ, 2012. 210 с.
17. Barnes J. A. Class and committees in a Norwegian island parish. URL: <http://garfield.library.upenn.edu/classics1987/A1987H444400001.pdf> (last accessed: 21.02.2021).
18. Gurak L., Antonijevic S. The Psychology of Blogging: You, Me, and Everyone in Between. *American Behavioral Scientist*. 2008. Vol. 52. N. 8. P. 60–68.

Список использованных источников

1. Ахмедова А. Т., Бетретдинова И. А. Интеграция социальных сетей в процесс обучения. *Молодежный научный форум. Гуманитарные науки* : электрон. сб. ст. по материалам VI студ. междунар. заоч. науч.-метод. конф. Москва : МЦНО. 2013. № 6 (6). URL: [https://nauchforum.ru/archive/MNF_humanities/6\(6\).pdf](https://nauchforum.ru/archive/MNF_humanities/6(6).pdf) (дата обращения: 18.02.2021).
2. Использование социальных сетей в учебных целях. Студенческий портал. UaStudent.com. URL: <http://uastudent.com/vykorystannja-socialnyh-merezh-u-navchalnyh-ciljah> (дата обращения: 10.03.2021).
3. Гостев В. М., Михайлов В. Ю. Информационно-коммуникационные технологии в реализации современных педагогических методик : учеб.-метод. пособ. по направлению «Электронные образовательные ресурсы». Казань, 2008. 35 с.
4. Колей А. С. Состояние и тенденции внедрения интернет-технологий, как организации учебного взаимодействия. *Проблемы интеграции естественных, технико-технологических и гуманитарных дисциплин в подготовке специалистов в вузах* : материалы Всеукр. метод. Интернет-конф. (Г. Харьков, 2017). С. 163–164. URL: <https://docplayer.net/83061935-Ministerstvo-osviti-i-nauki-ukrayini.html> (дата обращения: 20.02.2021).
5. Коневщинська А. Е. Развитие понятия информационно-образовательной среды обучения старшекласників в аспекте использования социальных электронных сетей. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2015. Т. 45, № 1. С. 12–20. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/22400/2/%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F%20%E2%84%961%20%2845%29%202015.pdf> (дата обращения: 09.03.2021).
6. Кудрявцева И. А. Образовательный блог в деятельности учителя-предметника. *Теория и практика образования в современном мире* : материалы Междунар. науч. конф. (Г. Санкт-Петербург, февраль 2012 г.). Санкт-Петербург : Реноме, 2012. С. 408–410.
7. Лычковская А. Г. Дискурс коммуникативных практик социальных медиа (на примере анализа Twitter). *Вестник Одесского национального университета. Социология и политические науки*. 2013. Т. 18. Вип. 2 (1). С. 340–352. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vonu_sip_2013_18_2%281%29_37 (дата обращения: 09.03.2021).
8. Новые тренды в образовании. Блоги, вебинары, социальные сети. URL: <http://itmultimedia.ru/novye-trendy-v-obrazovanii-blogi-vebinariy-socialnye-seti-i-dr/> (дата обращения: 21.03.2021).
9. Осадчий В. В. Система інформаційно-технологічного забезпечення професійної підготовки майбутніх учителів в умовах педагогічного університету : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Вінниця, 2013. С. 315.
10. Осадчий В. В. Использование средств интернет в профессиональной подготовке учителя. *Молодежь и рынок* : научно-пед. журн. 2013. № 12 (107). С. 32–37. URL: http://mr.dspu.edu.ua/publications/2013/12_107_2013.pdf (дата обращения: 27.02.2021).
11. Осадчий В. В. Социальные интернет-сети как средство дистанционного обучения. *Вестник последипломного образования* : сб. наук. пр. Киев, 2012. Вип. 7. С. 167–173.
12. Патаракин Е. Д. Сетевые сообщества и обучение. Москва : ПЕР-СЭ, 2006. 112 с.
13. Словарь интернет-терминов. URL: <http://prodecide.com.ua/uk/dictionary.html> (дата обращения: 11.03.2021).
14. Тишко В. А., Паршуков С. В. Роль социальных сетей в учебном процессе. URL: http://informatika.udpu.org.ua/?page_id=1207 (дата обращения: 21.02.2021).
15. Фісенко Т. В. Исследование социальных интернет-сетей в трудах зарубежных ученых в 1930–2000 гг. : коммуникативный измерение. URL: <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/682> (дата обращения: 02.03.2021).
16. Фісенко Т. В. Социальные интернет-сети как феномен современного медіа-среды : дис. ... канд. наук по социальным коммуникациям : 27.00.07. Киев, 2012. 210 с.

17. Barnes J. A. Class and committees in a Norwegian island parish. URL: <http://garfield.library.upenn.edu/classics1987/A1987H444400001.pdf> (last accessed: 21.02.2021)
18. Gurak L., Antonijevic S. The Psychology of Blogging: You, Me, and Everyone in Between. *American Behavioral Scientist*. 2008. Vol. 52. N. 8. P. 60-68.

References

1. Ahmedova A. T., Betretidnova I. A. Integratsiya sotsialnykh setey v protsess obucheniya. *Molodezhniy nauchnyy forum. Gumanitarnyye nauki* : elektron. sb. st. po materialam VI stud. mezhdunar. zauch. nauch.-prakt. konf. Moskva : MTsNO. 2013. # 6 (6). URL: [https://nauchforum.ru/archive/MNF_humanities/6\(6\).pdf](https://nauchforum.ru/archive/MNF_humanities/6(6).pdf) (data obrascheniya: 18.02.2021).
2. Vykorystannia sotsialnykh merezh u navchalnykh tsiliakh. Studentskyi portal. UaStudent.com. URL: <http://uastudent.com/vykorystannia-socialnyh-merezh-u-navchalnyh-ciljah> (data zvernennia: 10.03.2021).
3. Gostev V. M., Mihaylov V. Yu. Informatsionno-kommunikatsionnye tehnologii v realizatsii sovremennykh pedagogicheskikh metodik : ucheb.-metod. posob. po napravleniyu «Elektronnyie obrazovatelnye resursyi». Kazan, 2008. 35 s.
4. Kolii O. S. Stan ta tendentsii vprovadzhenia internet-tehnolohii, yak orhanizatsii navchalnoi vzaemodii. *Problemy intehtatsii pryrodnykh, tekhniko-tehnolohichnykh ta humanitarnykh dystsyplin v pidhotovtsi fakhivtsiv u VNZ* : materialy Vseukr. nauk.-metod. Internet-konf. (m. Kharkiv, 2017 r.). S. 163–164. URL: <https://docplayer.net/83061935-Ministerstvo-osviti-i-nauki-ukrayini.html> (data zvernennia: 20.02.2021).
5. Konevshchynska O. E. Rozvytok poniattia informatsiino-osvitnoho seredovyscha navchannia starshoklasnykiv v aspekti vykorystannia sotsialnykh elektronnykh merezh. *Informatsiini tekhnolohii i zasoby navchannia*. 2015. T. 45, # 1. S. 12–20. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/22400/2/%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F%20%E2%84%961%20%2845%29%202015.pdf> (data zvernennia: 09.03.2021).
6. Kudryavtseva I. A. Obrazovatelnyi blog v deyatelnosti uchitelya-predmetnika. *Teoriya i praktika obrazovaniya v sovremenno mire* : materialy Mezhdunar. nauch. konf. (g. Sankt-Peterburg, fevral 2012 g.). Sankt-Peterburg : Renome, 2012. S. 408–410.
7. Lyichkovskaya O. R. Diskurs kommunikativnykh praktik sotsialnykh media (na primere analiza Twitter). *Visnyk Odeskoho natsionalnoho universitetu. Sotsiologiya i politychni nauky*. 2013. T. 18. Vip. 2 (1). S. 340–352. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vonu_sip_2013_18_2\(1\)_37](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vonu_sip_2013_18_2(1)_37) (data obrascheniya: 09.03.2021).
8. Novyye trendy v obrazovanii. Blogi, vebinaryi, sotsialnye seti. URL: <http://itmultimedia.ru/novye-trendy-v-obrazovanii-blogi-vebinary-socialnye-seti-i-dr/> (data obrascheniya: 21.03.2021).
9. Osadchyi V. V. Systema informatsiino-tehnolohichnoho zabezpechennia profeciinoi pidhotovky maibutnix uchyteliv v umovax pedahohichnoho univepcytetu : dyc. ... d-pa ped. nauk : 13.00.04. Vinnytsia, 2013. S. 315.
10. Osadchyi V. V. Vykorystannia zasobiv internet u profesiinii pidhotovtsi vchytelia. *Molod i rynok* : shchomisiach. nauk.-ped. zhurn. 2013. # 12 (107). S. 32–37. URL: http://mr.dspu.edu.ua/publications/2013/12_107_2013.pdf (data zvernennia: 27.02.2021).
11. Osadchyi V. V. Sotsialni internet-merezhni yak zasib dystantsiinoho navchannia. *Visnyk pislidyplomnoi osvity* : zb. nauk. pr. Kyiv, 2012. Vyp. 7. S. 167–173.
12. Patarakin E. D. Setevyye soobshchestva i obuchenie. Moskva : PER-SE, 2006. 112 s.
13. Sloynyk internet-terminiv. URL: <http://prodecide.com.ua/uk/dictionary.html> (data zvernennia: 11.03.2021).
14. Tyshko V. O., Parshukov S. V. Rol sotsialnykh merezh u navchalnomu protsesi. URL: http://informatika.udpu.org.ua/?page_id=1207 (data zvernennia: 21.02.2021).
15. Fisenko T. V. Doslidzhennia sotsialnykh internet-merezh u pratsiakh zarubizhnykh vchenykh u 1930–2000 rr.: komunikativnyi vymir. URL: <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/682> (data zvernennia: 02.03.2021).
16. Fisenko T. V. Sotsialni internet-merezhni yak fenomen suchasnoho media-seredovyscha : dys. ... kand. nauk iz sotsialnykh komunikatsii : 27.00.07. Kyiv, 2012. 210 s.
17. Barnes J. A. Class and committees in a Norwegian island parish. URL: <http://garfield.library.upenn.edu/classics1987/A1987H444400001.pdf> (last accessed: 21.02.2021)
18. Gurak L., Antonijevic S. The Psychology of Blogging: You, Me, and Everyone in Between. *American Behavioral Scientist*. 2008. Vol. 52. N. 8. P. 60–68.

Надійшла до редколегії 29.03.2021

Сивак Оксана Олегівна,
кандидат географічних наук

Державне підприємство «Український державний науково-дослідний інститут проектування міст
«ДІПРОМІСТО» імені Ю.М. Білокозя, м. Київ, Україна, e-mail: syvak_ok@ukr.net

ВІДОБРАЖЕННЯ ПЕРСПЕКТИВ РОЗВИТКУ РЕКРЕАЦІЇ ТА ТУРИЗМУ НА ПРИКОРДОННИХ ТЕРИТОРІЯХ УКРАЇНИ ТА ПОЛЬЩІ В ІНТЕГРОВАНІЙ СТРАТЕГІЇ ПРОСТОРОВОГО РОЗВИТКУ

Метою статті є дослідження, пов'язані з напрямками та перспективами розвитку рекреації та туризму на прикордонних територіях України та Польщі (просторовий вимір), які знайшли відображення в проекті просторового планування - інтегрованій стратегії просторового розвитку території України та Польщі. Інтегрована стратегія просторового розвитку – стратегія розвитку території, яка включає вирішення окремих галузевих (секторальних) завдань та побудову комплексного сценарію на визначений термін. В даному дослідженні визначено та представлено передумови та заходи необхідні для розвитку рекреаційно-туристичної галузі на прикордонних територіях - просторово-територіальний аспект.

Методика дослідження та вирішення поставлених завдань здійснювалося на основі узагальнення та інтеграції загальнонаукових методів, аналізу та синтезу, експертного методу, методології конструктивної географії та просторового планування. В процесі дослідження застосовувався СВОТ аналіз, методика функціонального зонування території та графічного моделювання.

Результати роботи відображені в даній статті сприятимуть розвитку рекреаційно-туристичної галузі, що ґрунтуються на принципах екологічно збалансованого, сталого розвитку, які визначені на основі функціонального зонування прикордонних територій, із урахуванням результатів СВОТ аналізу. Представлені напрацювання наочно ілюструють, що раціональна організація території, визначення рамкових умов та режимів використання, перш за все, з розрахунків екологічних та ресурсних можливостей і особливостей території в проектах просторового планування є беззаперечною та безальтернативною основою прийняття рішень, стосовно подальшого розвитку територій. В результаті дослідження обґрунтовано визначення подальшого розвитку рекреаційно-туристичної галузі, як пріоритетної для даних територій.

Наукова новизна полягає у відображенні важливості та необхідності розроблення проектів просторового планування (містобудування) для раціональної організації території та використання наявних ресурсів, а в даному дослідженні саме для розвитку рекреаційно-туристичної галузі на прикордонних територіях. Відображення важливості та актуальності розвитку даної галузі в територіальному, екологічному та економічному вимірах, а також визначення рамкових умов та режимів використання територій.

Практична значущість дослідження полягає у використанні його результатів для екологічно збалансованого територіального розвитку рекреаційної сфери прикордонних територій України та Польщі. Визначені функціональні типи туристично-рекреаційних територій за «жорсткістю» містобудівного регламенту та спеціалізацією, окреслені принципи рішення щодо створення зв'язків, вузлів, зон можливої транскордонної активності, впорядкована ієрархічна система туристично-рекреаційних територій.

Ключові слова: інтегрована стратегія просторового розвитку, рекреаційно-туристична галузь, просторове планування, транскордонне співробітництво у просторовому вимірі.

Сивак Оксана Олеговна,
кандидат географических наук

Государственное предприятие «Украинский государственный научно-исследовательский
институт проектирования городов «ДИПРОМІСТО» имени Ю.Н. Белокозя, г. Киев,
Украина, e-mail: syvak_ok@ukr.net

ОТОБРАЖЕНИЕ ПЕРСПЕКТИВ РАЗВИТИЯ РЕКРЕАЦИИ И ТУРИЗМА НА ПРИГРАНИЧНЫХ ТЕРРИТОРИЯХ УКРАИНЫ И ПОЛЬШИ В ИНТЕГРИРОВАННОЙ СТРАТЕГИИ ПРОСТРАНСТВЕННОГО РАЗВИТИЯ

Целью статьи является исследование, связанные с направлениями и перспективами развития рекреации и туризма на приграничных территориях Украины и Польши (пространственное измерение), которые нашли отражение в проекте пространственного планирования - интегрированной стратегии пространственного развития территории Украины и Польши. Интегрированная стратегия пространственного развития - стратегия развития территории, направленная на решения отдельных отраслевых (секторальных) задач и построение комплексного сценария на определенный срок. В данном исследовании определены и представлены предпосылки и мероприятия необходимые для развития рекреационно-туристической отрасли на приграничных территориях - пространственно-территориальный аспект.

Методика исследования и решения поставленных задач осуществлялось на основе обобщения и интеграции общенаучных методов, анализа и синтеза, экспертного метода, методологии конструктивной

географии и пространственного планирования. В процессе исследования применялся СВОТ анализ, методика функционального зонирования территории и графического моделирования.

Результаты работы отраженные в данной статье будут способствовать развитию рекреационно-туристической отрасли, основаны на принципах экологически сбалансированного, устойчивого развития, сформированы на основе функционального зонирования приграничных территорий с учетом результатов СВОТ анализа. Представленные наработки наглядно иллюстрируют, что рациональная организация территории, определение рамочных условий и режимов использования, прежде всего, по расчетам экологических и ресурсных возможностей и особенностей территории в проектах пространственного планирования является бесспорной и безальтернативной основой принятия решений в отношении дальнейшего развития территорий. В результате исследования обосновано определение дальнейшего развития рекреационно-туристической отрасли, как приоритетной для данных территорий.

Научная новизна заключается в отображении важности и необходимости разработки проектов пространственного планирования (градостроительства) для рациональной организации территории и использования имеющихся ресурсов, а в данном исследовании именно для развития рекреационно-туристической отрасли на приграничных территориях. Отображение важности и актуальности развития данной отрасли в территориальном, экологическом и экономическом измерениях, а также определения рамочных условий и режимов использования территорий.

Практическая значимость исследования заключается в использовании его результатов для экологически сбалансированного территориального развития рекреационной сферы приграничных территорий Украины и Польши. Определены функциональные типы туристско-рекреационных территорий за «жесткостью» градостроительного регламента и специализации, представлены принципиальные решения по созданию связей, узлов, зон возможной трансграничной активности, упорядочена иерархическая система туристско-рекреационных территорий.

Ключевые слова: интегрированная стратегия пространственного развития, рекреационно-туристическая отрасль, пространственное планирование, трансграничное сотрудничество в пространственном измерении.

UDC 711.25

<https://doi.org/10.17721/2308-135X.2021.61.29-37>

Syvak Oksana Olegovna,
PhD in Geographic sciences

State Enterprise Ukrainian State Scientific-Research Institute of Urban Design
«Dipromisto» named after Y.M.Bilokon, Kyiv, Ukraine, e-mail: syvak_ok@ukr.net

REFLECTION OF PROSPECTS OF RECREATION AND TOURISM DEVELOPMENT IN THE BORDER TERRITORIES OF UKRAINE AND POLAND IN THE INTEGRATED SPATIAL STRATEGY

The aim of the article is research related to the directions and prospects of recreation and tourism in the border areas of Ukraine and Poland (spatial dimension), which are reflected in the project of spatial planning - an integrated strategy for spatial development of Ukraine and Poland. Integrated spatial development strategy - a strategy for the development of the territory, which includes the solution of individual sectoral tasks and the construction of a comprehensive scenario for a certain period. This study identifies and presents the prerequisites and measures necessary for the development of the recreational and tourist industry in the border areas - the spatial-territorial aspect.

Methods of research and solution of the tasks were carried out on the basis of generalization and integration of general scientific methods, analysis and synthesis, expert method, methodology of constructive geography and spatial planning. In the course of the research SWOT analysis, methods of functional zoning of the territory and graphic modeling were used.

The results of the work reflected in this article will contribute to the development of the recreational and tourism industry, based on the principles of ecologically balanced, sustainable development, which are determined on the basis of functional zoning of border areas, taking into account the results of SWOT analysis. The presented developments clearly illustrate that the rational organization of the territory, definition of framework conditions and modes of use, first of all, from calculations of ecological and resource possibilities and features of the territory in spatial planning projects is an indisputable and unalterable basis for further development of territories. As a result of the study, the definition of further development of the recreational and tourist industry as a priority for these areas is substantiated.

The scientific novelty lies in the importance and necessity of developing spatial planning projects (urban planning) for the rational organization of the territory and the use of available resources, and in this study it is for the development of the recreational and tourist industry in border areas. Reflecting the importance and relevance of the development of this industry in the territorial, environmental and economic dimensions, as well as determining the framework conditions and modes of use of territories.

The practical significance of the study lies in the use of its results for ecologically balanced territorial development of the recreational sphere of the border areas of Ukraine and Poland. The functional types of tourist-recreational territories are determined according to the "rigidity" of town-planning regulations and specialization, the basic decisions on creation of connections, knots, zones of possible cross-border activity are outlined, the hierarchical system of tourist-recreational territories is ordered.

Keywords: integrated strategy of spatial development, recreational and tourist industry, spatial planning, cross-border cooperation in the spatial dimension.

Вступ. Постановка проблеми. Перспективи розвитку будь-якої галузі, ґрунтуються на формуванні стратегій їх розвитку, розпорядженням КМУ № 168-р від 16 березня 2017 року в Україні схвалено «Стратегію розвитку туризму та курортів на період до 2026 року». Із урахуванням прийнятих стратегічних рішень (зазначеної постанови КМУ), ДП «ДІПРОМІСТО» в 2019 році (на замовлення Департаменту архітектури та розвитку містобудування Львівської ОДА) було розроблено проєкт «Інтегрована стратегія просторового розвитку територій уздовж державного кордону України та Польщі». В зазначеному проєкті велику увагу приділено, в тому числі і питанням розвитку рекреації та туризму на прикордонних територіях, які представлені у розділі «Формування та розвиток туристично-рекреаційної системи прикордонного регіону». Інтегрована стратегія просторового розвитку – стратегія розвитку території, яка включає вирішення окремих галузевих (секторальних) завдань та побудову комплексного сценарію на визначений термін.

Особливий вплив на розвиток міжнародного туризму здійснює державний кордон, регулюючи обсяги в'їзних і виїзних туристичних потоків. Спрощення процедур перетину кордону, модернізація старих та створення нових міжнародних пунктів пропуску, в тому числі піших, велосипедних туристичних переходів можуть стати важливим чинником для розвитку міжнародного туризму в Україні з країнами-сусідами, а транскордонна кооперація в сфері туризму зможе забезпечити раціональне використання території та ресурсів прикордонних територій, подібних за кліматичними, ресурсними, етнічними та іншими ознаками.

Генераторами одних з найбільших туристичних потоків до України, звичайно, є країни-сусіди, серед яких вагоме значення належить Польщі. Основним з пріоритетів співпраці України та Польщі є рекреаційно-туристична галузь. Це обумовлено наступним:

- тенденції до зміни функції кордону із бар'єрної на інтеграційну;
- наявністю значних природних історико-культурних та туристично-рекреаційних потенціалів, як передумови для розвитку туризму;
- сприятливі геополітичне та географічне положення;
- спільне історичне минуле, культурні та етнічні зв'язки;
- близькість мови та культури.

В даній статті, розглядається пріоритетна можливість розвитку рекреаційно-туристичної галузі на прикордонних територіях України та Польщі, можливості подальшої співпраці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій та виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Матеріали статті ґрунтуються на матеріалах проєктів «Інтегрована стратегія просторового розвитку територій уздовж державного кордону України та Польщі», «Спільний територіальний містобудівний проєкт розвитку транскордонного регіону Україна-Польща», «Аналіз міжнародного досвіду та розробка спільного проєкту містобудівного розвитку транспортного регіону Україна-Польща», розроблені ДП «ДІПРОМІСТО» у різні роки. Крім того проєкт має зв'язок із розробленою і затвердженою містобудівною документацією: Генеральною схемою планування території України, схемами планування території Волинської, Львівської та Закарпатської областей.

Питанням прикордонного та транскордонного співробітництва в просторовому вимірі приділено особливу увагу в працях Ю.Білоконя, В.Владімірова, І.Фоміна (3), Ю.Мігуценко (7).

На основі узагальнення та інтеграції напрацювань географічних, архітектурних містобудівних досліджень та практики проєктування, із застосуванням державних будівельних норм і стандартів здійснюється сучасне просторове планування (містобудування) в Україні. При цьому, проєктування прикордонних територій займає особливе місце в ієрархічній структурі містобудування, оскільки охоплює питання транскордонного співробітництва. А питання розвитку рекреаційних територій та туризму в просторовому плануванні, особливо прикордонних територій, є недостатньо дослідженими та займають особливе місце, оскільки мають вирішальне значення для розвитку галузі не лише в межах країни, а й на міжнародному рівні.

Постановка завдання. Чинною документацією з просторового планування (містобудівною документацією), державного рівня - Генеральною схемою планування території України, прикордонний регіон, що розглядається, визначений як рекреаційний міжнародного та загальнодержавного значення з центрами в містах Львів та Ужгород (центри міжнародного туризму). На зазначених територіях виділено рекреаційно-туристичні зони та комплекси, які мають міжнародне та загальнодержавне значення, оскільки Волинська, Львівська та Закарпатська

області мають найбільший резерв ресурсів. З метою ефективного використання туристично-ресурсного потенціалу країни, пізнання її історико-культурної спадщини, мистецтва, фольклору, народних традицій, оздоровлення населення та залучення іноземних інвестицій, передбачалась планувальна організація туризму з визначенням туристичних регіонів, які складають туристичні райони (що характеризуються спільністю природно-кліматичних умов, розмірами туристсько-екскурсійного потенціалу, подібністю маршрутних тематик), центрів - місць концентрації елементів установ туристського обслуговування.

В межах прикордонного регіону наявні унікальні природно-рекреаційні ресурси, об'єкти культурної спадщини та високий людський потенціал. При цьому існуюча туристично-рекреаційна інфраструктура є недостатньо розвинутою, відсутні сформовані вагомі (відомі – розрекламовані) транскордонні туристичні продукти, а більша частина туристичних об'єктів недостатньо доступні. Транспортно-інженерна інфраструктура потребує модернізації.

Дослідження даної статті відображає лише декілька напрямків, що були розглянуті Стратегією, а саме: передумови для розвитку туризму та рекреації, зведений СВОТ аналіз прикордонного регіону, туристично-рекреаційне функціональне зонування прикордонних територій, що в цілому направлені на сталий розвиток території та галузі рекреації та туризму.

У такій ситуації, для досягнення закладеної мети та результату транскордонного співробітництва в плані розвитку сфери рекреації та туризму, необхідно виконати такі дії:

- створення транскордонних туристичних продуктів та транскордонних мереж співпраці між установами та організаціями, які працюють у сфері природного середовища, культури та туризму;

- стимулювання транскордонних дій спрямованих на охорону навколишнього природного середовища та збереження природних ресурсів;

- транскордонні дії заради захисту світової культурної спадщини, підтримка та координація транскордонних культурних заходів;;

- модернізація транспортно-інженерної інфраструктури, в тому числі і пунктів пропуску;

Основними завданнями є:

- просування туристичних регіонів, як сталих центрів туризму та рекреації, що ґрунтується на унікальній спільній природній, культурній, традиційній та історичній спадщині;

- підвищення якості туристичних послуг;

- диверсифікації туристичних пропозицій для зменшення впливу від сезонного характеру туризму;

- розосередження, переспрямування та направлення частини туристичних потоків з основних діючих туристичних центрів та екологічно вразливих територій, таких як території, що знаходяться під охороною, на менш екологічно вразливі, менш розвинені та менш вивчені з туристичного погляду, але потенційно спроможні до прийняття та розміщення частини туристичних потоків;

- планування сталого розвитку туристичного транспорту й інфраструктури;

- збереження та просування культурної спадщини та традицій, сприяння транскордонному співробітництву;

- управління впливом від розвитку туризму та рекреації на довкілля.

В проекті Інтегрованої стратегії відображено можливі шляхи вирішення поставлених завдань, при цьому в матеріалах даної статті висвітлено можливості розвитку сфери рекреації та туризму на прикордонних територіях, наявний потенціал, функціональне зонування території, планувальна організація рекреації та туризму.

Виклад основного матеріалу. Тенденції формування інфраструктури рекреаційних територій, які існують за кордоном, спрямовані на високі стандарти обслуговування та захист природного середовища. Такий стандарт є орієнтиром для удосконалення рекреаційної системи прикордонного регіону «Україна - Польща», який розглядається з позиції входження у європейську «міждержавну» систему рекреації та туризму.

Можливості розвитку рекреації та туризму на прикордонних територіях, формуються з наступних взаємопов'язаних компонентів - природно-рекреаційних ресурсів, рекреаційно-туристичної та транспортно-інженерної інфраструктури, об'єктів культурної спадщини, які є основою для створення туристичних продуктів. Графічне відображення аналітичних матеріалів історико-культурного потенціалу, транспортної доступності та рекреаційно-туристичних об'єктів представлено на рисунку 1.

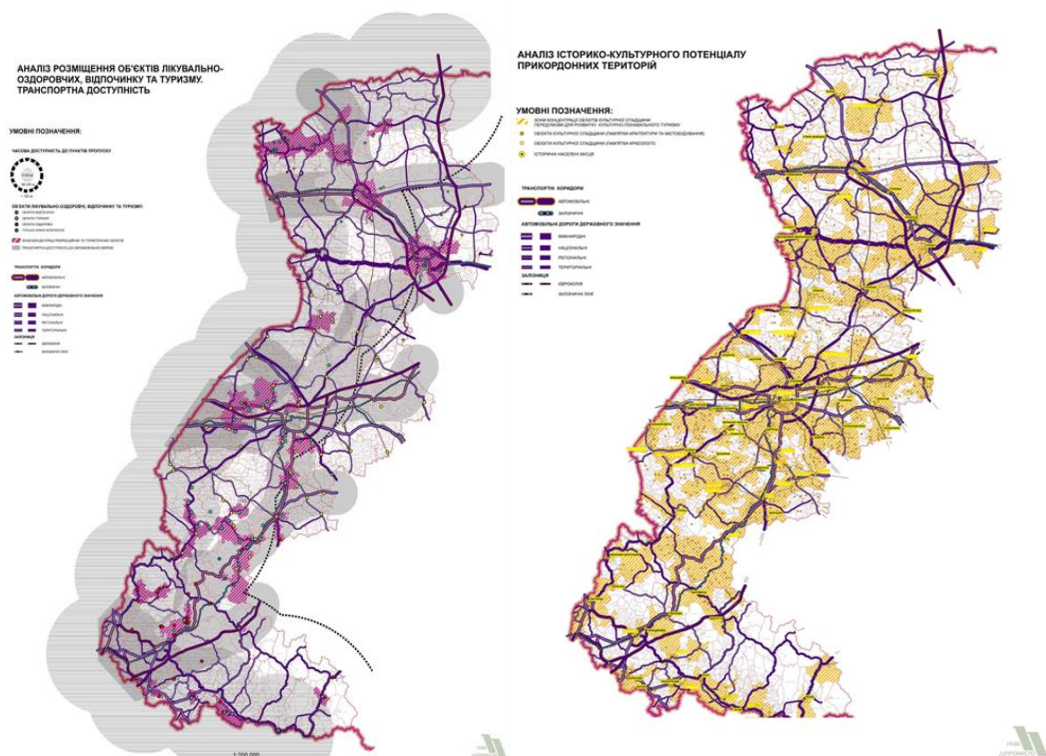

Рис. 1. Графічне відображення аналітичних матеріалів історико-культурного потенціалу, транспортної доступності та рекреаційно-туристичних об'єктів

Даний регіон відрізняється різноманітною матеріальною і нематеріальною культурною спадщиною. Численні об'єкти, у тому числі занесені до списку Світової культурної спадщини ЮНЕСКО, є істотними перевагами для розвитку туризму. Окрім того, значний природно-ресурсний потенціал території, який створює унікальні можливості для розвитку рекреаційно-туристичної галузі. Істотним чинником прикордонного регіону є також його полікультурність, сформована протягом багатьох століть спільного співіснування представників різних національностей. Що сприяло формуванню багатой і диференційованої культурної спадщини, відображеної як в архітектурі, так і в традиціях та звичаях місцевого населення.

Прикордонне розташування багатьох найцінніших туристичних об'єктів дає можливість розвивати спільні ініціативи в галузі транскордонного туризму. Для збереження спільної полікультурної спадщини на територіях прикордоння територіальні громади організовують численні культурні заходи.

Для визначення спільних переваг та можливостей прикордонних територій, в результаті проведення SWOT-аналізу кожної окремої області сформовано SWOT-аналіз прикордонного регіону, який відображає спільні сильні та слабкі сторони, переваги та недоліки, що існують на території, та які впливатимуть на формування сфери рекреації та туризму на прикордонних територіях. На підставі SWOT-аналізу, із урахуванням сильних та слабких сторін, конкурентних переваг та можливостей територій сформульовано розвиток сфери туризму та рекреації, як пріоритетного напрямку соціально-економічного та культурного розвитку на прикордонних територіях. Формування сприятливих умов для активізації розвитку, які базуються на принципах сталого розвитку із раціональним використанням природно-рекреаційних ресурсів, збереженням природно-ресурсного і культурного потенціалу. Досягнення поставленої мети сприятиме підвищенню туристично-рекреаційної привабливості прикордонного регіону у національному та європейському вимірі, збереженню його біологічної різноманітності, раціональному використанню природних рекреаційних ресурсів та збереженню об'єктів культурної спадщини.

Туристично-рекреаційна планувальна структура формується на основі планувального каркасу, який базується на наявних природно-рекреаційних ресурсах, морфологічній структурі рельєфу, інженерно-транспортній інфраструктурі, наявних об'єктах культурної спадщини та із урахуванням об'єктів туристично-рекреаційної інфраструктури.

<i>СИЛЬНІ СТОРОНИ</i>	<i>СЛАБКІ СТОРОНИ</i>
➤ високий потенціал природно-рекреаційних ресурсів, значні запаси і невисокий рівень їх освоєння; ➤ вигідне геополітичне розташування на кордоні з ЄС; ➤ території розміщені у різних фізико-географічних областях та природно-географічних зонах (Полісся, Карпати, Передкарпаття, Закарпаття), що сприяє розвитку різних форм рекреації та туризму; ➤ розвинена інженерно-транспортна інфраструктура – автомобільні, залізничні та повітряні шляхи сполучення, міжнародні транспортні коридори; ➤ культурний потенціал, який базується на полікультурній спадщині, транскордонне розташування об'єктів культури, в тому числі і віднесених до світової спадщини ЮНЕСКО; ➤ наявність регіонального метрополійного центру міжобласного значення – міста Львова; ➤ відсутність значних мовних бар'єрів; ➤ дружнє ставлення до туристів (гостинність)	➤ значні диспропорції у розвитку територій та адміністративно-територіальних одиниць областей; ➤ низький рівень розвитку інженерно-транспортної інфраструктури; ➤ недостатньо розвинута і слабо диверсифікована туристично-рекреаційна інфраструктура; ➤ відсутність вагомих транскордонних туристичних продуктів та ускладнений доступ до потенційних туристичних продуктів; ➤ низька диверсифікація прикордонних пунктів пропуску (відсутність прикордонних пунктів пропуску для пішоходів і туристів), низька пропускна спроможність діючих пунктів пропуску, недостатній рівень їх технічного забезпечення; ➤ низький рівень доступності туристичної інформації (невелика кількість туристичних видань, у тому числі електронних, невелика кількість пунктів туристичної інформації та невідповідне їх розміщення), ➤ незадовільний стан пам'яток історії та міських комплексів.
<i>ПЕРЕВАГА</i>	<i>НЕДОЛІКИ</i>
➤ унікальні у масштабах Європи природні та культурні ресурси; ➤ застосування переваг транзитного положення між Західною і Східною Європою – розвиток транспортної інфраструктури; ➤ зміцнення громадських транскордонних зв'язків, а також місцевої та регіональної культури; ➤ розвиток транскордонних туристичних продуктів (регіональних, місцевих), що відповідають різним формам туризму; ➤ гармонізація українського законодавства з європейським; ➤ залучення незайнятого населення, особливо сільського в розвиток сільського зеленого туризму;	➤ відтік трудових ресурсів, безповоротна міграція у інші регіони та країни; ➤ конкуренція з боку інших туристичних територій, ➤ перенаправлення туристичних потоків в інші західні регіони та країни ЄС; ➤ домінування не туристичної мети поїздок, ➤ певний занепад регіональної та місцевої культури. ➤ висока конкурентність європейських ринків, складність виходу на них; ➤ підвищення транзитного значення конкурентоспроможних транспортних шляхів; ➤ злочинність, пов'язана з функціонуванням зовнішнього кордону ЄС.

Важливим регулюючим заходом розвитку рекреації і туризму в просторовому вирішенні є функціональне зонування з визначенням пріоритетної спеціалізації та регламентації перспективної туристично-рекреаційної діяльності, визначення ключових території, які є першочерговими до вирішення, оскільки є так звані «епіцентрами» функціонального навантаження за рахунок поєднання різних функцій на одній території, в тому числі несумісних. На прикордонних територіях визначені функціональні типи туристично-рекреаційних територій за «жорсткістю» містобудівного регламенту та спеціалізацією, уточнена система центрів туризму, надані принципи рішення щодо створення зв'язків (транскордонних, туристичних маршрутів), вузлів: зон можливої транскордонної активності (біполярні, багатофункціональні транскордонні кластери, надані пропозиції щодо створення кластерів в межах держави, на території областей, впорядкована ієрархічна система туристично-рекреаційних територій).

Єдиним напрямом впровадження принципів сталого розвитку, їх реалізації має стати «екологізація» туризму. За рахунок її комплексності та узгодженості управлінських механізмів можливо буде досягти визначеного принципами сталого розвитку балансу між реалізацією туристичного продукту, отримання економічної дохідності та раціональним природокористуванням. Найбільш дієвим, є регламентація діяльності за рахунок поділу території за типами (туристично-рекреаційне зонування) з визначенням основних регламентів використання території, які будуть взяті за основу при просторовому плануванні на подальших стадіях, розробленні програм та концепцій. Розвиток екологічно-орієнтованого туризму зможе позитивно вплинути на зростання економічної дохідності туристичних регіонів, покращити їх екологічний стан (за рахунок раціонального споживання та збереження природних ресурсів), а також підвищити рівень екологічної обізнаності та культури як місцевого населення, так і самих туристів.

В результаті функціонального зонування прикордонних територій визначені наступні функціональні типи туристично-рекреаційних територій:

1. Зони регульованої рекреації

Є найбільш екологічно-чутливими територіями оскільки безпосередньо знаходяться на території природно-заповідного фонду, межують з нею, або є його буферною зоною. Туристична діяльність є можливою, але жорстко регулюється природоохоронним, лісовим, водним, курортним законодавством. Пріоритетна спеціалізація: поліфункціонального типу. Пріоритетним – є збереження цінних природних територій.

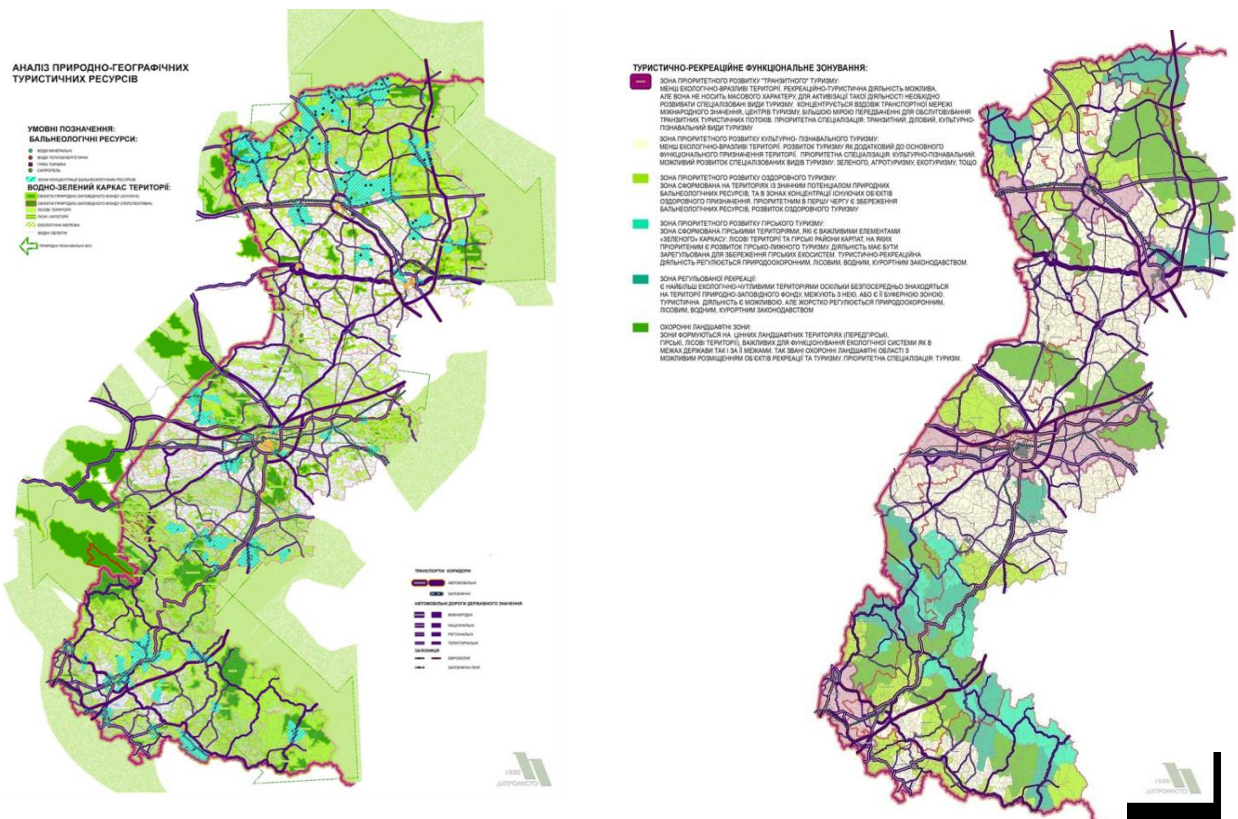

Рис. 2. Функціональне зонування території та ресурсний потенціал

II. Зони пріоритетного розвитку оздоровчого туризму

Зони сформовані на територіях із значним потенціалом природних бальнеологічних ресурсів, та в зонах концентрації існуючих об'єктів оздоровчого призначення. Пріоритетним в першу чергу є збереження бальнеологічних ресурсів. Містобудівна діяльності регулюється природоохоронним, лісовим, водним, курортним законодавством.

III. Зони регульованої рекреації. Охоронні ландшафтні зони

Зони формуються на територіях цінних ландшафтних територіях (передгірські, гірські, лісові території), важливі для функціонування екологічної системи як в межах держави, так і за її межами. Так звані охоронні ландшафтні області з можливим розміщенням об'єктів рекреації та туризму. Пріоритетна спеціалізація: туризм.

IV. Зони пріоритетного розвитку гірського туризму

Зона сформована гірськими територіями, які є важливими елементами «зеленого» каркасу (ландшафтно-естетичні траси): лісові території та гірські райони Карпат, на яких містобудівною документацією передбачався розвиток гірсько-лижного туризму. Діяльність має бути зарегульована для збереження гірських екосистем. Туристично-рекреаційна діяльність регулюється природоохоронним, лісовим, водним, курортним законодавством.

V. *Зони пріоритетного розвитку транзитного туризму.* Менш екологічно-вразливі території. Рекреаційно-туристична діяльність можлива, але вона не носить масового характеру, для активізації такої діяльності необхідно розвивати спеціалізовані види туризму. Концентрується вздовж транспортної мережі міжнародного значення поблизу туристичних центрів I, II рівня і більшою мірою передбачені для обслуговування транзитних туристичних потоків, надання інформаційних, логістичних туристичних послуг. Пріоритетна спеціалізація: транзитний, діловий, культурно-пізнавальний, промисловий, тощо.

VI. *Зона пріоритетного розвитку культурно-пізнавального туризму.* Менш екологічно-вразливі території. Розвиток туризму як додатковий до основного функціонального призначення території. Пріоритетна спеціалізація: культурно-пізнавальний туризм. Можливий розвиток спеціалізованих видів туризму: зеленого, агротуризму, екотуризму, тощо.

Графічне відображення функціонального зонування території із визначенням функціональних зон та аналіз природно-ресурсного потенціалу представлено на рисунку 2.

Висновки. Головною метою розробки проєктів просторового розвитку, є раціональна організація території, визначення рамкових умов та режимів використання території, виходячи, перш за все, з розрахунків екологічних та ресурсних можливостей і особливостей території.

На основі функціонального зонування прикордонних територій, із урахуванням результатів СВІТ аналізу, визначених в інтегрованій стратегії просторового розвитку, визначено передумови для розвитку туризму та рекреації на прикордонних територіях, які ґрунтуються на принципах екологічно збалансованого, сталого розвитку. Визначено пріоритетність розвитку рекреаційно-туристичної галузі для територій що розглядаються.

В результаті функціонального зонування на прикордонних територіях виокремлено зони: регульованої рекреації; пріоритетного розвитку оздоровчого туризму; регульованої рекреації та охоронні ландшафтні зони; пріоритетного розвитку гірського туризму; пріоритетного розвитку транзитного туризму; пріоритетного розвитку культурно-пізнавального туризму та визначена їх пріоритетна спеціалізація.

Список використаних джерел

1. Алієва А. Ю. Стратегічні завдання розвитку трансграничного ринку туристично-рекреаційних послуг / А. Ю. Алієва // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Економіка. - 2016. - Вип. 1(2). - С. 99-101.
2. Аналіз міжнародного досвіду та розробка спільного проєкту містобудівного розвитку трансграничного регіону Україна – Польща. – К.: Діпромісто, 2012. – 31. с.;
3. Ю.Н.Білоконь, В.В.Владимиров, І.А.Фомін «Організація території прикордонних регіонів (концептуальні положення)» Монографія/ Ю.Н.Білоконь, В.В.Владимиров, І.А.Фомін – К.: КНУСА, 2002. – 88 с.;
4. Гоблик В.В. «Формування трансграничних туристичних кластерів як пріоритетний напрям розвитку прикордонних регіонів України»/ В. В. Гоблик // Економічний форум. - 2015. - № 3. - С. 117-123.;
5. Куйбіда В.С, Негода В.А., Толкованов В.В. «Регіональний розвиток та просторове планування території: досвід України та інших держав-членів Ради Європи: збірник нормативно-правових актів і науково-аналітичних матеріалів з питань регіонального розвитку та просторового планування». / В. С. Куйбіда, В. А. Негода, В. В. Толкованов, Академія муніципального управління, Центр досліджень питань регіонального і місцевого розвитку та сприяння адміністративній реформі, Всеукраїнська Асоціація магістрів державного управління, Українська асоціація місцевих і регіональних влад. –Київ, Видавництво «Крамар», 2009. –170 с.
6. Методика розроблення проєктів планування та містобудівного розвитку трансграничних територій і транспортно-комунікаційних коридорів України. – К.: Діпромісто, 2003 – 35 с.;
7. Ю.Мігущенко «Трансграничний туризм між Україною та Польщею: стан, проблеми та перспективи», Регіональний філіал Національного інституту стратегічних досліджень, «Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини», випуск 38, Львів 2016
8. Ольга Кобелька «Екологічний туризм як пріоритетний напрямок сталого туризму в межах національних парків», Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Географія. - 2010. - Вип.1(27). - С.400-405.;
9. Informator o badaniach i opraco waniach dotycz cychobszarów transgranicznych. Інформатор про статистичні спостереження та видання, присвячені трансграничним територіям, Warszawa, Rzeszów 2018;
10. Sławomir Sobotka A proposal for a tourism regionalization of Poland base don't he highest levels of tourism in a region, Tourism 2014, 24/2;
11. Схема планування території Волинської області (ДП «ДІПРОМІСТО», Київ, 2010).
12. Схема планування території Львівської області (ДП «ДІПРОМІСТО», Київ, 2009).
13. Схема планування території Закарпатської області (ДП «ДІПРОМІСТО», Київ, 2011).

Список использованных источников

1. Алиева А.Ю. «Стратегические задания развития трансграничного рынка туристического-рекреационных услуг» / А.Ю. Алиева // Научный вестник Ужгородского университета. Серия: Экономика. 2016- Вип. 1(2). - С. 99-101.;

2. Анализ международного опыта и разработка совместного проекта градостроительного развития трансграничного региона Украина-Польша. – К.: Дипромисто, 2012. – 31 с.
3. Ю.Н.Белоконь, В.В.Владимиров, И.А.Фомин. Организация территории приграничных регионов (концептуальные положения)» Монография/ Ю.Н.Белоконь, В.В.Владимиров, И.А.Фомин. –К.: КНУБА, 2002. – 88 с.;
4. Гоблик В.В. формирование трансграничных туристических кластеров как приоритетное направление развития приграничных регионов Украины/ В. В. Гоблик // Экономический форум. - 2015. - № 3. - с. 117-123.;
5. Региональное развитие и пространственное планирование территории: опыт Украины и других стран-членов Совета Европы: сборник нормативно-правовых актов и научно-аналитических материалов по вопросам регионального развития и пространственного планирования. /В.С.Куйбида, В.А.Негода, В.В.Толкованов, Академия муниципального управления, Центр исследования вопросов регионального и местного развития и содействия административной реформе, Всеукраинская Ассоциация магистров государственного управления, Украинская ассоциация местных и региональных властей – К.: Издательство «Крамар», 2009. – 170 с.
6. Методика разработки проектов планирования и градостроительного развития трансграничных территорий и транспортно-коммуникационных коридоров Украины. – К.: Дипромисто, 2003 – 35 с.
7. Ю. Мигущенко «Трансграничный туризм между Украиной и Польшей: состояние, проблемы и перспективы», Региональный филиал Национального института стратегических исследований, «Вестник Львовского университета. Серия международных отношений», выпуск 38, Львов 2016;
8. Ольга Кобелька «Экологический туризм как приоритетное направление стало туризма в границах национальных парков», Научные записки Тернопольского национального педагогического университета имени Владимира Гнатюка. Серия: География. – 2010. – Вип.1(27). – с.400-405;
9. Информация о статистических наблюдениях и издательствах, посвященных трансграничным территориям, Warszawa, Rzeszów 2018;
10. Sławomir Sobotka A proposal for a tourism regionalization of Poland base don't he highest levels of tourism in a region, Tourism 2014, 24/2;
11. Схема планирования территории Волынской области (ГП «ДИПРОМИСТО», Киев, 2010);
12. Схема планирования территории Львовской области (ГП «ДИПРОМИСТО», Киев, 2009);
13. Схема планирования территории Закарпатской области (ГП «ДИПРОМИСТО», Киев, 2011).

References

1. Aliëva A. Ŭ. Stratięični zavdannâ rozvitku ranskordonnogo rinku turistično-rekreacijnih poslug / A. Ŭ. Aliëva // Naukovij visnik Užgorodskogo universitetu. Seriâ: Ekonomika. - 2016. - Vip. 1(2). - S. 99-101.
2. Analiz miŭnarodnogo dosvidu ta rozrobka spiłnogo proektu miřtobudivnogo rozvitku transkordonnogo regionu Ukraïna – Polřa. – K.: Dïpromisto, 2012. – 31. s.;
3. Ŭ.N.Bilokon, V.V.Vladimirov, İ.A.Fomın «Organizaciâ teritorii prikordonnih regioniv (konceptualni poloŭennâ)» Monografiâ/ Ŭ.N.Bilokon, V.V.Vladimirov, İ.A.Fomın – K.: KNUSA, 2002. – 88 s.;
4. Goblik V.V. «Formuvannâ transkordonnih turističnih klasteriv âk prioritetnij aprâm rozvitku prikordonnih regioniv Ukraïni» / V. V. Goblik // Ekonomičnij forum. - 2015. - # 3. - S. 117-123.;
5. Kujbida V.S, Negoda V.A., Tolkovanol V.V. «Regionalnij rozvitok ta prostorove planuvannâ teritorii: dosvid Ukraïni ta inřih derŭav-členiv Radi Ėvropi: zbïrnik normativno-pravovih aktiv i naukovu-analitičnih materialiv z pitan regionalnogo rozvitku ta prostorovogo planuvannâ. / V. S. Kujbida, V. A. Negoda, V. V. Tolkovanol, Akademii muniipalnogo upravlinnâ, Centr doslidŭen pitan regionalnogo i miřevogo rozvitku ta spriânnâ administrativnij reformi, Vseukraïnska Asociaciâ magistriv derŭavnogo upravlinnâ, Ukraïnska asociaciâ miřevih i regionalnih vlad. – Kiïv, Vidavnictvo «Kramar», 2009. –170 s.
6. Metodika rozroblennâ proektiv planuvannâ ta miřtobudivnogo rozvitku ranskordonnih teritorij i transportno-komunikacijnih koridoriv Ukraïni. – K.: Dïpromisto, 2003 – 35 s.;
7. Ŭ.Miřuřenko «Transkordonnij turizm miŭ Ukraïnoũ ta Polřeu: stan, problemi ta perspektivi», Regionalnij filiâl Nacionalnogo ĩnstitutu stratięičnih doslidŭen, «Visnik Lvivskogo universitetu. Seriâ miŭnarodni vidnosini», vipusk 38, Lviv 2016
8. Olga Kobelka «Ekologičnij turizm âk prioritetnij naprâmok stalogo turizmu v meŭahnacionalnih parkiv», Naukovĩ zapiski Ternopil'skogo nacionalnogo pedagogičnogo universitetu imeni Volodimira Gnatũka. Seriâ: Geografiâ. - 2010. - Vip.1(27). - S.400-405.;
9. Informator o badaniach i opraco waniach dotyczâ cychobszarów transgranicznych. Інформатор про статистичні спостереження та видання, присвячені транскордонним територіям, Warszawa, Rzeszów 2018;
10. Sławomir Sobotka A proposal for a tourism regionalization of Poland base dont he highest levels of tourism in a region, Tourism 2014, 24/2
11. Shema planuvannâ teritorii Volinskoĩ oblasti (DP «DïPROMİSTO» , Kiïv, 2010).
12. Shema planuvannâ teritorii Lvivskoĩ oblasti (DP «DïPROMİSTO» , Kiïv, 2009).
13. Shema planuvannâ teritorii Zakarpatskoĩ oblasti (DP «DïPROMİSTO» , Kiïv, 2011).

Надійшла до редколегії 01.04.2021

Скабара Роман Михайлович,
кандидат географічних наук, доцент
Худоба Володимир Володимирович,
кандидат географічних наук, доцент

Львівський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського,
м. Львів, Україна, e-mail: borakuda1974@gmail.com
Львівський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського,
м. Львів, Україна, e-mail: khudoba.volodymyr@gmail.com

АКАДЕМІЧНА МОБІЛЬНІСТЬ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ОСВІТНІХ ПОДРОЖЕЙ В УКРАЇНІ

Мета дослідження полягала в аналізі змісту понятійно-термінологічної системи багатоаспектного явища, яким є освітні подорожі. Для досягнення дослідницької мети опрацьований значний масив статистичної та аналітичної інформації, що характеризує структурно-динамічні процеси в галузі вищої освіти в Україні.

Методика дослідження передбачала використання офіційних статистичних джерел та аналітичних розвідок громадських організацій, які працюють у царині освітніх реформ. Загальнонаукові методи дослідження оптимізували процес порівняння окремих складових частин освітніх подорожей.

Результати дослідження. Встановлені головні структурно-динамічні процеси, які відбуваються в освітній галузі України. При стабілізації кількості закладів вищої освіти і кількості здобувачів вищої освіти зростають обсяги освітньої міграції як громадян України за кордон, так і іноземних громадян – в Україну. Відбувається трансформація географічної структури складу країн походження іноземних громадян, так і країн перебування студентів – громадян України.

Наукова новизна. Запропоновано нове поняття терміну «академічна мобільність». Здійснена кількісна оцінка потенціалу освітніх подорожей, пов'язаних з можливістю реалізації здобувачами вищої освіти та працівниками закладів вищої освіти права на академічну мобільність. Наведено порівняльну характеристику складових частин освітніх подорожей.

Практичне значення полягає у можливості використання організаторами туризму та адміністраціями закладів вищої освіти рекомендацій, що сформульовані у статті. Наголошуємо, що організаторів туризму зобов'язані з користю використати ті можливості, які з'являються для розвитку та трансформації туристичного ринку в Україні.

Ключові слова: академічна мобільність, освітній туризм, освітня подорож.

Скабара Роман Михайлович,
кандидат географічних наук, доцент
Худоба Владимир Владимирович,
кандидат географічних наук, доцент

Львовский государственный университет физической культуры имени Ивана
Боберского, г. Львов, Украина, e-mail: borakuda1974@gmail.com
Львовский государственный университет физической культуры имени Ивана
Боберского, г. Львов, Украина, e-mail: khudoba.volodymyr@gmail.com

АКАДЕМИЧЕСКАЯ МОБИЛЬНОСТЬ КАК ФАКТОР РАЗВИТИЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ПУТЕШЕСТВИЙ В УКРАИНЕ

Цель исследования заключалась в анализе содержания понятийно-терминологической системы многоаспектного явления, каким есть образовательные путешествия. Для достижения исследовательской цели проработан значительный массив статистической и аналитической информации, характеризующей структурно-динамические процессы в области высшего образования в Украине.

Методика предусматривала использование официальных статистических источников и аналитических исследований общественных организаций, работающих в области образовательных реформ. Общенаучные методы исследования оптимизировали процесс сравнения отдельных составных частей образовательных путешествий.

Результаты исследования. Установлены главные структурно-динамические процессы, происходящие в сфере образования Украины. При стабилизации количества высших учебных заведений и количества соискателей высшего образования растут объемы образовательной миграции как граждан Украины за границу, так и иностранных граждан - в Украину. Происходит трансформация географической структуры состав стран происхождения иностранных граждан, так и стран пребывания студентов - граждан Украины.

Научная новизна. Предложено новое понятие термина «академическая мобильность». Осуществлена количественная оценка потенциала образовательных путешествий, связанных с возможностью реализации соискателями высшего образования и работниками высших учебных заведений права на академическую мобильность. Приведена сравнительная характеристика составных частей образовательных путешествий.

Практическая значимость состоит в возможности использования организаторами туризма и администрациями высших учебных заведений рекомендациями, которые сформулированы в статье. Подчеркиваем, что организаторы туризма обязаны с пользой использовать те возможности, которые появляются для развития и трансформации туристического рынка в Украине.

Ключевые слова: академическая мобильность, образовательный туризм, образовательная путешествия.

Skabara Roman Mykhailovych,
Candidate Of Geographical Sciences, Associate Professor
Khudoba Volodymyr Volodymyrovych,
Candidate Of Geographical Sciences, Associate Professor

Ivan Bobersky Lviv State University of Physical Culture, Lviv,
Ukraine, e-mail: borakuda1974@gmail.com
Ivan Bobersky Lviv State University of Physical Culture, Lviv,
Ukraine, e-mail: khudoba.volodymyr@gmail.com

ACADEMIC MOBILITY AS A FACTOR IN THE DEVELOPMENT OF EDUCATIONAL TRAVEL IN UKRAINE

Purpose of the study was to analyze the content of the conceptual and terminological system of the multifaceted phenomenon, which is educational travel. To achieve the research goal, a significant array of statistical and analytical information has been developed, which characterizes the structural and dynamic processes in the field of higher education in Ukraine.

The research methodology involved the use of official statistical sources and analytical surveys of public organizations working in the field of educational reforms. General scientific research methods have optimized the process of comparing individual components of educational travel.

Results. The main structural and dynamic processes that take place in the educational sector of Ukraine are established. With the stabilization of the number of higher education institutions and the number of applicants for higher education, the volumes of educational migration of both Ukrainian citizens abroad and foreign citizens to Ukraine are increasing. There is a transformation of the geographical structure of the countries of origin of foreign citizens, and the countries of residence of students - citizens of Ukraine.

Scientific novelty. A new concept of the term "academic mobility" is proposed. The potential of educational trips related to the possibility of realization of the right to academic mobility by applicants for higher education and employees of higher education institutions has been carried out. A comparative description of the components of educational travel is given.

The practical significance lies in the possibility of use by tourism organizers and administrations of higher education institutions of the recommendations formulated in the article. We emphasize that tourism organizers are obliged to take advantage of the opportunities that arise for the development and transformation of the tourism market in Ukraine.

Key words: academic mobility, educational tourism, educational trip.

Постановка проблеми. Однією з домінантних ознак сучасного суспільства є прагнення до отримання нових знань і навичок, які б дозволили підвищити рівень конкурентоздатності молодшої людини на ринку праці. Важливим, але не єдиним, джерелом таких знань і навичок в Україні залишаються заклади вищої освіти (далі – ЗВО): коледжі, училища, технікуми, університети, академії та інститути.

Предметом аналізу є понятійно-термінологічна система такого явища, як освітні подорожі (Рис. 1). Зазначимо, до останнього часу терміни «освітні подорожі» і «освітній туризм» були абсолютно тотожними, бо не існувало інших видів чи форм освітніх мандрівок як ті, що складають зміст освітнього туризму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В українських джерелах наявна значна кількість наукових публікацій, що ґрунтовно чи побіжно зачіпають проблематику, що є предметом статті. Наприклад, комплексні підходи до виокремлення видів та форм туризму містяться у працях Любіцевої О.О., Сокола Т.Г., Федорченка В.К. та інших. Окремі аспекти передумов, актуального стану і перспектив розвитку освітнього туризму в світі та Україні висвітлені у статтях Ткачук Л.М., Устименко Л.М., Клок О.П. [1,2,3]. Зміни в розумінні цієї проблематики відбуваються паралельно з діями з реалізації права здобувачів вищої освіти в Україні на академічну мобільність, що є одним з принципів Болонського процесу.

Виклад основного матеріалу. Академічна мобільність – це поїздки здобувачів вищої освіти, працівників ЗВО чи їх адміністрації в інші заклади освіти на території власної держави або закордон з метою навчання, мовного та наукового стажування, участі у спільних проєктах, викладання, участі у наукових дослідженнях, підвищення кваліфікації.

Головні аспекти академічної мобільності в Україні врегульовані Положенням про порядок реалізації права на академічну мобільність, яке затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 12 серпня 2015 р. №579 [4].

Вказане Положення спрямоване на реалізацію Закону України «Про вищу освіту», ухваленого 1 липня 2014 р. [5] та Спільної декларації міністрів освіти Європи «Європейський простір у сфері вищої освіти» від 19 червня 1991р. (Болонська декларація).

Положення виокремлює за місцем реалізації права на академічну мобільність внутрішню і міжнародну, подає визначення основних її видів: ступенева і кредитна. В практиці ЗВО держав

Європейського Союзу використовують і такі види академічної мобільності як внутрішньо-факультетська, внутрішньо-університетська, вертикальна і горизонтальна тощо.

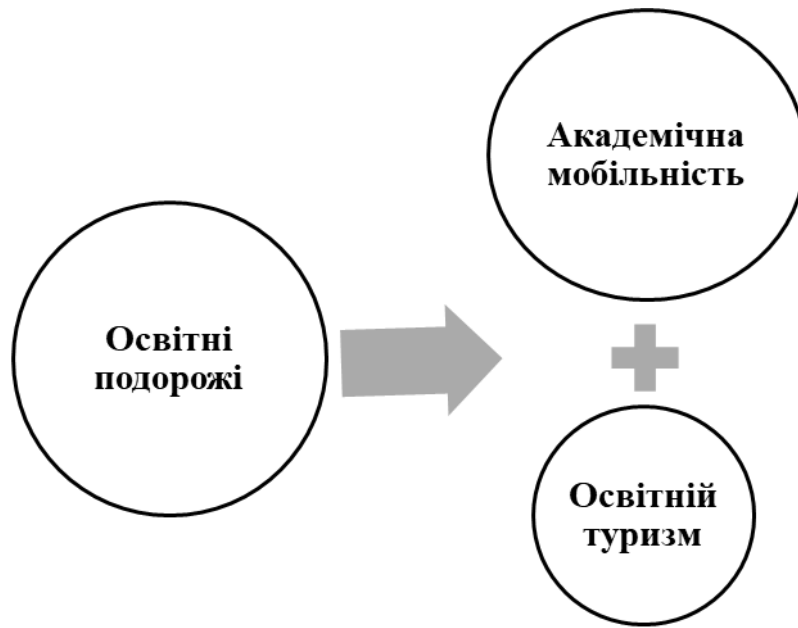

Рис. 1. Складові частини освітніх подорожей

Документ також містить перелік джерел фінансування наукових обмінів, якими можуть бути кошти міжнародних програм і організацій, власні надходження вищих навчальних закладів, кошти фізичних або юридичних осіб; безоплатним навчання може бути у разі взаємного обміну здобувачами вищої освіти.

Не можливо сперечатися з тим твердженням, що найперспективнішим і наймасовішим напрямом реалізації права на академічну мобільність в Україні можуть бути ступеневе чи кредитне навчання українських студентів в закордонних ЗВО.

В 2019/20 навчальному році в Україні працювали 619 ЗВО, що на 391 одиницю менше 1994/95 н. р. [6]. Зменшення відбулось, бо, по-перше, не маємо інформації по АР Крим та по тимчасово окупованій частині Луганської та Донецької областей, по-друге, відбулись зміни в структурі складу ЗВО.

За аналізований період кількість коледжів, технікумів та училищ зменшилась на 440 од., а кількість університетів, академій та інститутів – зросла на 49 од.

В 2019/20 н. р. в усіх ЗВО України навчалось 1439,7 тис. студентів, що лише на 6,1% менше за 1994/96 н. р. (1533,5 тис.). Водночас, якщо порівняти показники 2013/14 н. р. з 2014/15 н. р., маємо зменшення кількості студентів аж на 363,4 тис. осіб або 17,7%.

У 2019 р. прийнято на навчання в усі ЗВО України 446573 осіб, з них за рахунок коштів державного бюджету 170048 осіб (38,1%) і 35453 осіб (7,9%) – за рахунок коштів місцевих бюджетів [7; с.122].

Лідерами за кількістю студентів є місто Київ (у 65 закладах - 324,3 тис. студентів), Харківська (32 і 150,4), Львівська (22 і 105,1), Дніпропетровська (25 і 89,6) та Одеська область (20 і 85,3) [7: с.125].

На нашу думку, саме науково-освітні центри, вказаних вище, регіонів вже і у найближчому майбутньому задаватимуть тренди в процесі реалізації принципів академічної мобільності у нашій державі.

На окрему увагу заслуговує динаміка кількості аспірантів та докторантів, які є суб'єктами права на академічну мобільність. В 2019 р. таких в усіх ЗВО України було 25245 і 1113 осіб відповідно; для порівняння, максимальна кількість здобувачів вищої освіти навчались в аспірантурі в 2010 р. (34653 чол.), в докторантурі в 2013 р. (1831 чол.).

Наводячи фрагменти статистичної інформації, ми намагаємося кількісно оцінити максимальний потенціал академічної мобільності в Україні, суб'єктами якої є як здобувачі вищої освіти, так і працівники ЗВО, кількість яких визначити доволі складно.

За інформацією Міністерства освіти і науки, у 2017/18 н. р. в освітньому процесі загалом було задіяно 612 882 педагогічних працівника. Зокрема, у закладах дошкільної освіти працювало 137 928 осіб; у закладах загальної середньої освіти – 437 471; у закладах професійної (професійно-технічної) освіти – 37 483 [8; с. 11].

Держстат України подає інформацію, що середньооблікова кількість штатних працівників в освіті в 2018 р. становила 1365 тис. осіб [6; с.58]. Лише співставивши інформацію Міністерства освіти і науки України та Держстату України, можемо припустити, якою є кількість працівників закладів вищої освіти України: $1365 - 613 (?) = 752 (?)$ тис. осіб.

Результат наших обрахунків є всього лише припущенням, проте дає нам можливість оцінити потенціал академічної мобільності – сумарну кількість здобувачів вищої освіти (студенти, аспіранти, докторанти) і працівників закладів вищої освіти - 2,0-2,2 млн. осіб.

Звичайно, дії, спрямовані на забезпечення можливості реалізації права на академічну мобільність, які робить Міністерство освіти і науки, має за головну мету підвищення якості вищої освіти в Україні, а не сприяння чи пряме заохочення освітніх подорожей та освітнього туризму. Та організатори туризму можуть і повинні скористатися нагодою і долучитися до процесу в різних його формах та проявах.

Дотичним до освітніх подорожей, але вкрай не однозначним за своїм змістом і наслідками для українського суспільства є явище освітньої міграції. Цим терміном, зазвичай, позначають тривалі (більше одного року поспіль) поїздки громадян однієї країни з метою здобуття освіти у ЗВО інших країн. Обсяг явища різні міжнародні установи оцінюють у десятки мільйонів осіб.

Організатори туризму сьогодні активно працюють з тими молодими громадянами України, які навчаються чи прагнуть навчатися в закордонних університетах. Нижче наведені дані щодо кількості громадян України, що навчаються за кордоном (Таб. 1). Як бачимо, найбільша частина студентів – громадян України навчаються в ЗВО Польщі, далі місця займають Росія, Німеччина, Канада та Італія [9].

Позитивною, на нашу думку, є тенденція до збільшення кількості іноземних громадян, які навчаються в українських ЗВО; впродовж 2011-2019 рр. цей показник збільшився від 53,7 до 80,5 тис. осіб. Лідерами серед країн походження студентів – громадян іноземних держав низку років поспіль є Індія, Марокко, Азербайджан, Туркменістан та Нігерія.

Таблиця 1

Географічна структура виїзних та в'їзних потоків студентів, осіб і % [9,10].

Студенти - громадяни України, що навчаються за кордоном				Студенти – громадяни іноземних держав, що навчаються в Україні			
№	країна перебування	осіб	%	№	країна походження	осіб	%
1	Польща	33370	43,1	1	Індія	18429	22,9
2	Росія	11440	14,8	2	Марокко	8233	10,2
3	Німеччина	9638	12,4	3	Азербайджан	5470	6,8
4	Канада	3425	4,5	4	Туркменістан	5344	6,6
5	Італія	2536	3,3	5	Нігерія	4379	5,4
6	Чехія	2471	3,2	6	Туреччина	3764	4,7
7	США	1817	2,3	7	Китай	3527	4,4
8	Іспанія	1762	2,3	8	Єгипет	3499	4,3
9	Австрія	1625	2,1	9	Ізраїль	2561	3,2
10	Франція	1348	1,7	10	Узбекистан	2027	2,5
	Інші	8022	10,3		Інші	23237	28,9
	Разом	77454	100,0		Разом	80470	100,0

Серед ЗВО, які є найпопулярнішими серед іноземних студентів: Харківський національний медичний університет (4355 студенти-іноземці в 2019 р.), Харківський національний університет імені В.Н.Каразіна (4351), Одеський національний медичний університет (4234), Національний медичний університет імені О.О.Богомольця (3378) та Запорізький державний медичний університет (2981 особа).

На наше переконання, з будь якої точки зору не обґрунтованим є ототожнення поїздок в межах академічної мобільності з освітнім туризмом. Основні ознаки двох різних видів освітніх подорожей наведені нами на рисунку 2.

Освітні подорожі	
Академічна мобільність	Освітній туризм
Учасники	
Здобувачі вищої освіти (студенти, аспіранти, докторанти), працівники ЗВО та їх адміністрація	+ інші
Мета	
Якісна вища освіта	Здобуття нових або застосування на практиці, набутих раніше, знань та навичок
Види та форми	
Навчання; мовне стажування; наукове стажування; спільні проєкти; викладання; наукові дослідження; підвищення кваліфікації тощо	Мовні курси, екскурсії, літні школи тощо
Організатори	
Відповідні підрозділи ЗВО	Організатори туризму (туристичні оператори, туристичні агенти) + учасники
Терміни	
В межах навчального року	Канікулярний період (для здобувачів вищої освіти)
Тривалість	
Семестр, семестри, навчальний рік	Від однієї доби до року поспіль
Результат	
Конкурентоздатність учасників на ринку праці	

Рис. 2. Зміст освітніх подорожей

Водночас організатори освітнього туризму можуть бути промоутерами співпраці між ними та ЗВО, що має на меті розвиток освітніх подорожей в Україні. Головні напрями співпраці: а) представницькі послуги за кордоном щодо пошуку іноземних ЗВО-партнерів; б) консультаційні послуги щодо юридичних аспектів співпраці з іноземними ЗВО-партнерами; в) спільна організація промо-турів для представників іноземних ЗВО-партнерів; г) спільна організація мовних курсів для іноземних здобувачів вищої освіти в Україні; д) туристичні послуги для іноземних здобувачів вищої освіти в Україні тощо.

Висновки. Отже, оцінивши кількісний потенціал освітніх подорожей в межах реалізації права на академічну мобільність та запропонувавши уточнення до понятійно-термінологічної системи терміну «освітні подорожі», ми прагнемо звернути увагу організаторів туризму на ті можливості, які з'являються для розвитку та трансформації туристичного ринку в Україні.

Список використаних джерел

1. Ткачук Л. М. Освітній туризм у світі й в Україні / Л. М. Ткачук // Науковий вісник Інституту міжнародних відносин НАУ. Серія «економіка, право, політологія, туризм». – 2010. – Т. 2, № 2. – С. 147–153.
2. Устименко Л.М. Освітній туризм як історико-культурне явище / Л.М. Устименко // Культура і мистецтво у сучасному світі. – 2014. – Вип. 15. – С.102-108.
3. Клок О.П. Складові стратегії розвитку освітнього туризму в Україні / О.П. Клок. // Ефективна економіка. – 2015. - №11. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2015_11_52
4. Про затвердження Положення про порядок реалізації права на академічну мобільність : Постанова Кабінету Міністрів України від 12 серпня 2015 р. №579. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/579-2015-%D0%BF#Text> (дата звернення: 22.03.2021).
5. Про вищу освіту : Закон України від 1 лип. 2014 р. №1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#top> (дата звернення: 22.03.2021).
6. Державна служба статистики України: Заклади вищої освіти. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/osv_rik/osv_u.html (дата звернення: 22.03.2021).
7. Державна служба статистики України. Статистичний щорічник України за 2019 рік. Київ: ДССУ, 2020. 465 с.
8. Освіта в Україні: базові індикатори: інформаційно-статистичний бюлетень. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/nova-ukrainska-shkola/1serpkonf-informatsiyuy-byulet.pdf> (дата звернення: 22.03.2021).
9. Українське студентство за кордоном: дані до 2017/18 навчального року. URL: <https://cedos.org.ua/uk/articles/ukrainske-studentstvo-za-kordonom-dani-do-201718-navchalnoho-roku> (дата звернення: 22.03.2021).
10. Іноземні студенти в Україні. URL: <https://studyinukraine.gov.ua/zhittya-v-ukraini/inozemni-studenti-v-ukraini/> (дата звернення: 22.03.2021).

Список использованных источников

- 1.Ткачук Л. М. Образовательный туризм в мире и в Украине / Л. Н. Ткачук // Вестник Института международных отношений НАУ. Серия «экономика, право, политология, туризм». - 2010. - Т. 2, № 2. - С. 147- 153.
2. Устименко Л. Образовательный туризм как историко-культурное явление / Л.Н. Устименко // Культура и искусство в современном мире. - 2014. - Вып. 15. - С.102-108.
3. Клок А.П. Составляющие стратегии развития образовательного туризма в Украине / А.П. Клок. // Эффективная экономика. - 2015. - №11. - Режим доступа: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2015_11_52
- 4.О утверждении Положения о порядке реализации права на академическую мобильность: Постановление Кабинета Министров Украины от 12 августа 2015 №579. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/579-2015-%D0%BF#Text> (дата обращения: 22.03.2021).
5. О высшем образовании: Закон Украины от 1 лип. 2014 №1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#top> (дата обращения: 22.03.2021).
6. Государственная служба статистики Украины: Учреждения высшего образования. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/osv_rik/osv_u/vuz_u.html (дата обращения: 22.03.2021).
7. Государственная служба статистики Украины. Статистический ежегодник Украины за 2019 год. Киев: ДССУ, 2020. 465 с.
8. Освіта в Україні: базові індикатори: інформаційно-статистичний бюлетень. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/nova-ukrainska-shkola/1serpkonf-informatsiy-niy-byuleten.pdf> (дата звернення: 22.03.2021).
9. Украинское студенчество за рубежом: данные в 2017/18 учебном году. URL: <https://cedos.org.ua/uk/articles/ukrainske-studentstvo-za-kordonom-dani-do-201718-navchalnoho-roku> (дата обращения: 22.03.2021).
10. Иностранные студенты в Украине. URL: <https://studyinukraine.gov.ua/zhittya-v-ukraini/inozemni-studenti-v-ukraini/> (дата обращения: 22.03.2021).

References

- 1.Tkachuk L. M. Osvitnii turyzm u sviti y v Ukraini / L. M. Tkachuk // Naukovyi visnyk Instytutu mizhnarodnykh vidnosyn NAU. Seriya «ekonomika, pravo, politolohiia, turyzm». – 2010. – Т. 2, № 2. – С. 147– 153.
2. Ustymenko L.M. Osvitnii turyzm yak istoryko-kulturne yavyshe / L.M. Ustymenko // Kultura i mystetstvo u suchasnomu sviti. – 2014. – Vyp. 15. – С.102-108.
3. Klok O.P. Skladovi stratehii rozvytku osvitnoho turyzmu v Ukraini / O.P. Klok. // Efektyvna ekonomika. – 2015. - №11. – Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2015_11_52
4. Pro zatverdzhennia Polozhennia pro poriadok realizatsii prava na akademichnu mobilnist : Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 12 serpnia 2015 r. №579. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/579-2015-%D0%BF#Text> (data zvernennia: 22.03.2021).
5. Pro vyshchu osvitu : Zakon Ukrainy vid 1 lyp. 2014 r. №1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#top> (data zvernennia: 22.03.2021).
6. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy: Zaklady vyshchoi osvity. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/osv_rik/osv_u/vuz_u.html (data zvernennia: 22.03.2021).
7. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Statystychnyi shchorichnyk Ukrainy za 2019 rik. Kyiv: DSSU, 2020. 465 s.
8. Osvita v Ukraini: bazovi indykatory: informatsiino-statystychnyi biuleten. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/nova-ukrainska-shkola/1serpkonf-informatsiy-niy-byuleten.pdf> (data zvernennia: 22.03.2021).
9. Ukrainske studentstvo za kordonom: dani do 2017/18 navchalnoho roku. URL: <https://cedos.org.ua/uk/articles/ukrainske-studentstvo-za-kordonom-dani-do-201718-navchalnoho-roku> (data zvernennia: 22.03.2021).
10. Inozemni studenty v Ukraini. URL: <https://studyinukraine.gov.ua/zhittya-v-ukraini/inozemni-studenti-v-ukraini/> (data zvernennia: 22.03.2021).

Надійшла до редколегії 29.03.2021

II. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУСПІЛЬНОЇ ГЕОГРАФІЇ ТА КРАЇНОЗНАВСТВА

УДК 656.7: 910.3

<https://doi.org/10.17721/2308-135X.2021.61.44-51>

Колотуха Ігор Олександрович,
кандидат географічних наук

Кіровоградський обласний центр туризму, краєзнавства та екскурсій учнівської
молоді, м. Кропивницький, Україна, e-mail: kolotuha.igor@gmail.com

Колотуха Олександр Васильович,
доктор географічних наук, доцент

Льотна академія Національного авіаційного університету, м. Кропивницький,
Україна, e-mail: okolotuh@ukr.net

ПОВІТРЯНИЙ ТРАНСПОРТ ЯК ОБ'ЄКТ СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Метою дослідження є розгляд суспільно-географічних засад дослідження повітряного транспорту, визначення місця географії повітряного транспорту в системі географічної науки, об'єкту та предмету її дослідження, визначення показників суспільно-географічного аналізу повітряного транспорту.

Методика. Розвиток транспорту зумовив залучення вчених різних спеціальностей для його вивчення, що дозволяє визначити міждисциплінарний характер таких досліджень – транспорт досліджується цілою низкою наукових дисциплін, таких як економічні, екологічні, технічні, логістичні і, звісно, географічні. Багатоаспектність транспорту як соціально-економічного явища, зумовила проблемно-цільовий підхід до його наукових і прикладних досліджень. При цьому на відміну від інших дисциплін, географію, в першу чергу, цікавить просторовий вимір транспорту, а саме просторові особливості взаємодії транспорту з територією, природою, населенням та господарством. Важливою складовою галузевої географії транспорту виступає географія повітряного транспорту.

Результати. Географію повітряного транспорту слід визначити як науковий підрозділ географії транспорту, який вивчає територіальну структуру повітряного транспорту, транспортні коридори, закономірності та особливості розміщення, ступінь транспортної забезпеченості країн та груп країн світу. Географія повітряного транспорту виступає важливою складовою географії транспорту, її науковим підрозділом, з визначенням об'єктом та предметом дослідження, головними напрямками та показниками для суспільно-географічного аналізу світового та національного повітряного транспорту. Показниками для такого аналізу виступають наступні: географія повітряних коридорів та мережі маршрутів повітряного транспорту; світова мережа аеропортів; основні авіаційні пасажиропотоки, їх динаміка; кількість перевезених пасажирів у порівнянні з іншими видами транспорту та їх динаміка протягом останніх років.

Наукова новизна. Удосконалення теоретико-методологічного та методичного апарату географії транспорту взагалі (удосконалення класифікації видів транспорту) та її складової – географії повітряного транспорту зокрема, розширення їх предметно-об'єктної сфери і проведення на оновленій основі прикладних досліджень.

Практична значимість. Головним практичним значенням досліджень географії повітряного транспорту слід вважати напрацювання планів і рекомендацій щодо вдосконалення розміщення виробництва і розселення населення з погляду мінімізації транспортних витрат, оптимізації авіаційних транспортних потоків в рамках наявних територіальних транспортних систем країн, розвитку авіаційних транспортних систем всіх рівнів.

Ключові слова: транспорт, транспортна система, географія транспорту, повітряний транспорт, географія повітряного транспорту.

УДК 656.7: 910.3

<https://doi.org/10.17721/2308-135X.2021.61.44-51>

Колотуха Ігорь Александрович,
кандидат географических наук

Кировоградский областной центр туризма, краеведения и экскурсий учащейся
молодежи, г. Кропивницкий, Украина, e-mail: kolotuha.igor@gmail.com

Колотуха Александр Васильевич,
доктор географических наук, доцент

Летная академия Национального авиационного университета, г. Кропивницкий,
Украина, e-mail: okolotuh@ukr.net

ВОЗДУШНЫЙ ТРАНСПОРТ КАК ОБЪЕКТ ОБЩЕСТВЕННО-ГЕОГРАФИЧЕСКОГО ИССЛЕДОВАНИЯ

Целью исследования является рассмотрение общественно-географических основ исследования воздушного транспорта, определение географии воздушного транспорта в системе географической науки, объекта и предмета ее исследования, определение показателей общественно-географического анализа воздушного транспорта.

Методика. Развитие транспорта обусловило привлечение ученых разных специальностей для его изучения, что позволяет определить междисциплинарный характер таких исследований – транспорт исследуется целым рядом научных дисциплин, таких как экономические, экологические, технические, логистические и, конечно, географические. Многоаспектность транспорта как социально-экономического явления, обусловила проблемно-целевой подход к его научным и прикладным исследованиям. При этом в отличие от других дисциплин, географию, в первую очередь, интересует пространственное измерение транспорта, а именно пространственные особенности взаимодействия транспорта с территорией, природой,

населением и хозяйством. Важной составляющей отраслевой географии транспорта выступает география воздушного транспорта.

Результаты. Географию воздушного транспорта следует определить как научное подразделение географии транспорта, которое изучает территориальную структуру воздушного транспорта, транспортные коридоры, закономерности и особенности размещения, степень транспортной обеспеченности стран и групп стран мира. География воздушного транспорта выступает важной составляющей географии транспорта, ее научным подразделением, с определенным объектом и предметом исследования, главными направлениями и показателями для общественно-географического анализа мирового и национального воздушного транспорта. Показателями для такого анализа выступают следующие: география воздушных коридоров и сети маршрутов воздушного транспорта; мировая сеть аэропортов; основные авиационные пассажиропотоки, их динамика; количество перевезенных пассажиров по сравнению с другими видами транспорта и их динамика в последние годы.

Научная новизна. Совершенствование теоретико-методологического и методического аппарата географии транспорта вообще (совершенствование классификации видов транспорта) и ее составляющей – географии воздушного транспорта в частности, расширение их предметно-объектной сферы и проведение на обновленной основе прикладных исследований.

Практическая значимость. Главным практическим значением исследований географии воздушного транспорта следует считать наработки планов и рекомендаций по совершенствованию размещения производства и расселения населения с точки зрения минимизации транспортных затрат, оптимизации авиационных транспортных потоков в рамках имеющихся территориальных транспортных систем стран, развития авиационных транспортных систем всех уровней.

Ключевые слова: транспорт, транспортная система, география транспорта, воздушный транспорт, география воздушного транспорта.

UDC 656.7: 910.3

<https://doi.org/10.17721/2308-135X.2021.61.44-51>

Kolotukha Igor Olexandrovich,

Candidate of Geographical Sciences

Kolotukha Oleksandr Vasyliovych,

Doctor of Geographical Sciences, Associate Professor

Kirovograd Regional Center of Tourism, Local Lore and Excursions of Student Youth,

Kropyvnytskyi, Ukraine, e-mail: kolotukha.igor@gmail.com

Flight Academy of the National Aviation University, Kropyvnytskyi, Ukraine,

e-mail: okolotuh@ukr.net

AIR TRANSPORT AS OBJECT OF SOCIAL AND GEOGRAPHICAL RESEARCH

The purpose of the study is to consider the socio-geographical principles of air transport research, to determine the role of air transport geography in the system of geographical science, to define the object and subject of air transport geography, to determine the indicators of socio-geographical analysis of air transport.

Method. Transport development has led to scientists' collaboration in different specialties for studying this phenomenon that enables to determine the interdisciplinary nature of this research, as transport is studied by a number of scientific disciplines, such as economic, environmental, technical sciences, logistics, and, specifically, geography. The multidimensional nature of transport as a social and economic phenomenon has determined a problem-based approach to its scientific and applied research. In this case, in contrast to other disciplines, geography is primarily interested in the transport spatial dimension, namely the spatial features of transport interaction with the territory, nature, population and economy. Air transport geography is an important component of transport geography.

Results. Air transport geography should be defined as a scientific unit of transport geography, which studies the territorial structure of air transport, transport corridors, patterns and features of location, the level of transportation of countries and groups of countries. Air transport geography is an important component of transport geography, its scientific unit, with a specific object and subject of research, the main directions and indicators for socio-geographical analysis of world and national air transport. The indicators for such analysis are the following: geography of air corridors and network of air transport routes; world airport network; main aviation passenger flows and their dynamics; passenger traffic in comparison with other means of transport and their dynamics in recent years.

Scientific novelty. Improving the theoretical, methodological and methodical apparatus of transport geography in general (improving the classification of means of transport) and its component - air transport geography in particular, expanding their subject and object sphere and conducting applied research on an updated basis.

Practical value. The main practical value of research on air transport geography is considered the development of plans and recommendations for improving the location of production and resettlement in terms of minimizing transport costs, optimizing air traffic flows within existing territorial transport systems, development of air transport systems at all levels.

Key words: transport, transport system, geography of transport, air transport, air transport geography.

Вступ. Постановка проблеми. Транспорт – галузь матеріального виробництва, галузь світового господарства, що забезпечує різноманітні перевезення (пасажирів, вантажів тощо),

найважливіша сполучна ланка у сфері економічних відносин. Транспорт бере участь у створенні продукції та доставці її споживачам, здійснює зв'язок між виробництвом та споживанням, між різними галузями господарства, між країнами та регіонами. Розширення територіального поділу праці, його удосконалення і виникнення нових, більш ефективних форм значною мірою залежить від рівня розвитку транспорту. Він є необхідною умовою виникнення і розвитку інтенсивного обміну товарами між окремими територіями, що беруть участь у цьому поділі.

Безперервно діюча транспортна система є матеріальною основою господарства, без якої досягнення стійкого економічного зростання неможливе. А рівень розвитку транспортної системи держави – одна з найважливіших ознак її технологічного прогресу й цивілізованості. Потреба у високорозвиненій транспортній системі ще більш підсилюється при інтеграції в європейську і світову економіку, і тому стає базисом для ефективного входження України у світове співтовариство й посідання в ньому місця, що відповідає рівню високорозвиненої держави. Хоча транспорт – об'єкт міждисциплінарний, проте нерідко ця галузь господарства вважається і предметом дослідження географії транспорту. Тому питаннями територіальної організації транспортної системи світу, окремої держави опікується географія транспорту, її галузеві розділи.

Аналіз досліджень і публікацій. Термін «географія транспорту» (Verkehrs Geographie) вперше був введений німецьким географом Г. Гьотце у 1888 р. Перші роботи з географії транспорту були написані А. Гетнером, який визначав *географію транспорту* як вчення про географічне поширення транспортних явищ (об'єктів), їх відмінності на різних ділянках земного простору. У своїх працях А. Гетнер і його учні обчислювали щільність транспортної мережі різних країн, вивчали напрямки та величини вантажо- і пасажиропотоків, складали карти щільності шляхів сполучення і епюр транспортних потоків, ізохрон транспортної доступності.

У 1930-50-ті рр. сформувалася американська школа географії транспорту (Е. Ульман, Е. Таафе). Е. Ульман вважав головними завданнями *географії транспорту* аналіз транспортних зв'язків різних територій (їх просторової взаємодії) шляхом вивчення напрямків і розмірів транспортних потоків, аналіз впливу природних умов на формування і функціонування транспортних систем і впливу транспорту на розвиток економіки регіонів та країн [10]. З початку 1990-х рр. переважаючими напрямками досліджень в географії транспорту стали аналіз інфраструктурної забезпеченості транспортних проєктів та транспортна рухливість людей.

Американський географ Ж.-П. Родріго визначає *географію транспорту* як галузеву дисципліну географії, яка вивчає мобільність людей, вантажів та інформації, прагне зрозуміти просторову організацію мобільності з урахуванням її атрибутів та обмежень щодо походження, призначення, характеру і мети руху [12].

Російський географ С. Тархов визначає *географію транспорту* як галузь соціально-економічної географії, що вивчає територіальну структуру транспорту, закономірності та особливості його розміщення, ступінь транспортної забезпеченості територій. Вчений поділяє географію транспорту на загальну, галузеву, регіональну та соціальну географію транспорту [7, с. 593].

Загальна географія транспорту досліджує закономірності розміщення транспортних ліній і вузлів, формування транспортних мереж, вантажо- і пасажиропотоки, взаємодія транспорту з іншими галузями і розселенням населення, взаємодія видів транспорту в межах однієї території, роль транспорту у формуванні економічних районів, питання районування транспорту. Натомість *галузева географія транспорту* досліджує специфіку територіальної організації певних видів транспорту: автомобільного, залізничного, водного, повітряного, трубопровідного. *Регіональна географія транспорту* вивчає взаємодію різних видів транспорту на певній території, ступінь її транспортної забезпеченості, *соціальна географія транспорту* досліджує поведінкові та соціальні аспекти переміщення людей у географічному просторі [7, с. 594].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. З другої половини ХХ ст. особливе місце та важливу роль, в першу чергу, у забезпеченні пасажирських перевезень, а також перевезень термінових вантажів відіграє повітряний транспорт (ПТ). Однак суспільно-географічні засади дослідження цього виду транспорту знаходяться на стадії формування.

Постановка завдання. Метою статті є розгляд суспільно-географічних засад дослідження ПТ, визначення місця географії ПТ в системі географічної науки, об'єкту та предмету її дослідження, визначення показників суспільно-географічного аналізу ПТ.

Виклад основного матеріалу. Географія транспорту – наукова дисципліна, розділ соціально-економічної географії, що вивчає транспортні (транспортно-географічні) процеси і явища, структуру транспорту, особливості його розміщення, рівень транспортної забезпеченості

територій. Об'єкт вивчення географії транспорту – територіальні транспортні системи, транспортні потоки, поширення окремих видів транспорту, вплив транспортних процесів на розвиток господарства в територіальному аспекті. Предмет вивчення географії транспорту – просторова взаємодія різних елементів територіальної транспортної системи, яка проявляється у вигляді транспортно-географічних відносин (транспортне тяжіння, просторова віддаленість, транспортно-географічне положення, транспортні доступність, зв'язність і проникність території).

Головна функція транспорту, на думку фахівців з географії транспорту С. Тархова та І. Сьоміної, визначається як «переміщення великих об'ємів вантажів та кількості пасажирів на ближні, середні та дальні відстані якомога швидше, безпечніше та комфортніше» [8, с. 94]. Вітчизняна транспортна школа ще з радянських часів визначала транспорт як частину виробничого комплексу. Так, Ю. Пащенко визначав транспорт як «одну з найважливіших галузей матеріального виробництва, яка забезпечує виробничі та невиробничі потреби народного господарства і населення у перевезеннях» [5, с. 10]. У свою чергу, ми не можемо остаточно прийняти дане визначення, адже пасажирські перевезення посідають значне місце поряд із вантажними перевезеннями, і не належать до сфери виробництва (скоріше до сфери послуг). Тому, на нашу думку, слід визначати **транспорт** як *сукупність усіх видів шляхів сполучення, транспортних засобів та споруд на шляхах сполучення, що забезпечують процес переміщення людей та вантажів з одного місця в інше* [4, с. 181].

Бурхливий розвиток транспорту та велика кількість проблем, що пов'язані з цим, зумовили залучення вчених різних спеціальностей для їх вивчення, що дозволяє визначити міждисциплінарний характер таких досліджень. Саме багатоаспектність транспорту, як соціально-економічного явища, зумовила проблемно-цільовий підхід до його наукових і прикладних досліджень. При цьому кількість теоретичних та прикладних розробок зростає пропорційно зростанню його суспільної ролі. Транспорт досліджується цілою низкою наукових дисциплін, таких як економічні, екологічні, технічні, логістичні і, звісно, географічні. Як зазначає український вчений І. Дудник, очевидною властивістю транспорту є його «територіальний характер» у діяльності, що забезпечує територіальні зв'язки, істотно впливає на економічну ефективність діяльності підприємств, галузей, регіонів [3, с. 10].

На відміну від інших дисциплін, географію, в першу чергу, цікавить просторовий вимір транспорту, а саме просторові особливості взаємодії транспорту з територією, природою, населенням та господарством. Для географів транспорт – це *складова території, що тісно пов'язана із конкретними природними та соціально-економічними умовами*. На цьому тлі й сформувалася географія транспорту як окрема галузева суспільно-географічна дисципліна. При цьому, як справедливо зазначає український географ О. Топчієв, «географія транспорту як окремий напрямок суспільно-географічних досліджень, ... лишається недостатньо методологічно й методично розробленою наукою» [9, с. 520].

З початку 1990-х рр. переважаючими напрямками досліджень в географії транспорту стали аналіз інфраструктурної забезпеченості транспортних проєктів та транспортна рухливість людей. Відносно останньої то поза конкуренцією серед інших видів транспорту щодо швидкості доставки пасажирів і термінових вантажів на великі відстані є **повітряний транспорт**. Так середня відстань доставки одного пасажирів ПТ у 10-15 разів більша від аналогічного показника у найближчого конкурента – залізничного транспорту – і має тенденцію до зростання. ПТ – це перевезення пасажирів та вантажів літальними апаратами, усі види підприємств, організацій та установ, діяльність яких спрямована на створення умов та використання повітряного простору людиною за допомогою повітряних суден. Відповідно, географія ПТ виступає важливою складовою галузевої географії транспорту. Спираючись на дослідження Е. Алаєва [1] та С. Тархова [7], визначимо місце географії ПТ в системі географічних наук. І якщо географію транспорту попередніми дослідниками визначено як галузь соціально-економічної географії, а галузеву географію транспорту – як розділ географії транспорту, то географія ПТ визначається нами як підрозділ галузевої географії транспорту (табл. 1).

При цьому географія ПТ зберігає тісні зв'язки із загальною географією транспорту (закономірності розміщення транспортних ліній, формування транспортних мереж, пасажиропотоки, взаємодію транспорту з розселенням населення тощо), з регіональною географією транспорту (місцеві пасажирські та вантажні перевезення) та соціальною географією транспорту (поведінкові та соціальні аспекти переміщення людей на далекі відстані) (рис. 1).

Місце географії повітряного транспорту в ієрархічній структурі географічних наук (за Е. Алаєвим та С. Тарховим)

Система наук	Географія
Підсистема наук	Суспільна географія
Комплекс наук (дисципліна)	Соціально-економічна географія
Галузь	Географія транспорту
Розділ	Галузева географія транспорту
Підрозділ	Географія повітряного транспорту

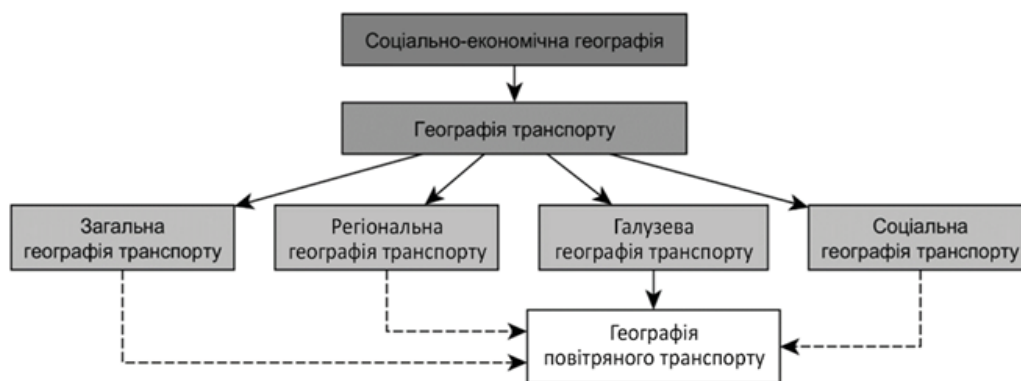

Рис. 1. Місце географії повітряного транспорту у системі географічних наук

Отже, на нашу думку, географію ПТ слід визначити як науковий підрозділ географії транспорту, який вивчає територіальну структуру ПТ, транспортні повітряні коридори, закономірності та особливості розміщення, ступінь авіаційної транспортної забезпеченості країн та груп країн світу.

Об'єктом вивчення географії ПТ виступають просторові (територіальні) авіаційні транспортні системи, які складаються з транспортних мереж країн (мереж транспортних комунікацій країн), транспортних територіальних утворень (пунктів, центрів, вузлів), транспортних потоків. Територіальні транспортні системи країн розрізняються за масштабами (загальнодержавні, регіональні), особливостями географічного положення, ступенем модальності (числом видів авіаційного транспорту), конфігурацією, характером транспортної освоєності території (суцільне, фрагментарне, лінійне, дисперсне) тощо.

Предметом вивчення географії ПТ є просторова взаємодія різних елементів територіальної авіаційної транспортної системи світу (країни), яка проявляється у вигляді транспортно-географічних відносин (транспортне тяжіння, просторова віддаленість, транспортно-географічне положення, транспортні доступність, зв'язність і проникність території).

Просторовою особливістю ПТ, на відміну від інших галузей сфери послуг чи промисловості (для яких характерним є точкове розміщення) або сільського господарства (ареальний тип розміщення), є лінійно-мережвий та вузловий тип розміщення у просторі. При взаємодії різних видів транспорту на певній території формуються транспортні системи.

За Е. Алаєвим, транспортна система – це транспортна мережа одного засобу сполучення, за допомогою якого транспортні операції здійснюються відповідно до фіксованого за об'ємом, місцем і часом маршруту. Система одного виду транспорту (або галузева транспортна система) є складовою частиною транспортної системи регіону (країни). Якщо галузеві системи транспорту мають спільні транспортні вузли та операції, що узгоджені за об'ємом місцем і часом, виникає комплексна (єдина) транспортна система регіону (країни) [1].

Український географ-транспортник Ю. Цвєтов запропонував таке визначення транспортної системи – «це комплекс технічних засобів, комунікацій і облаштування різних видів транспорту й сукупність відносин (технологічних, організаційних, правових, соціальних і спеціальних), що забезпечують повне, своєчасне та якісне задоволення потреб народного господарства й населення в перевезенні вантажів у сфері обігу та рух пасажирів в умовах оптимального функціонування

транспортної системи в цілому і забезпечення господарських інтересів певних видів транспорту» [12, с. 8].

С. Тархов та І. Сьоміна виділяють територіальну транспортну систему як основний об'єкт дослідження географії транспорту з метою виокремлення області дослідження географії у сфері транспорту. Вони дають таке визначення: «територіальна транспортна система – це комплекс видів (чи один вид) транспорту в обмеженому соціально-економічному просторі, що утворює цілісну систему» [8, с. 94]. При цьому автори зазначають, що територіальна транспортна система відрізняється від транспортної системи наявністю транспортно-географічних відносин. Саме цей вид відносин і вирізняє географічне дослідження транспорту з-поміж досліджень інших дисциплін (економіки, техніки, менеджменту тощо).

Транспортно-географічні відносини російський географ В. Бугроменко позначив як «транспортно-географічний процес» [2]. До основних транспортно-географічних відносин належать:

- транспортне тяжіння;
- транспортна близькість чи віддаленість;
- транспортна доступність;
- транспортна зв'язність;
- транспортна прохідність (проникність) території;
- просторова нерівномірність (поляризація, концентрація та дисперсія) в розподілі транспортних вузлів ліній та потоків;
- транспортно-географічне положення;
- транспортне освоєння території.

Автор: Колотуха І. з доповненнями Матвієнка В., 2016 [4 с. 186]

Рис. 2. Класифікація видів транспорту

Територіальна транспортна система регіону є неоднорідною у своєму складі. Український географ В. Редін зробив спробу визначення елементів функціональної, галузевої та просторової структури територіальної транспортної системи [6]. Ми вважаємо за потрібне додати до даної схеми класифікацію транспорту за призначенням, виділивши такі види транспорту як: транспорт загального користування, транспорт незагального (спеціального) користування і особистий транспорт (рис.2) [4, с. 186].

ПТ – один із наймолодших видів сполучення. Його перевагами є використання природного середовища, яке виконує функцію транспортного коридору, швидкість, цілорічність функціонування, можливість доставки вантажів у важкодоступні райони. Середня швидкість перевезень цим видом транспорту складає близько 800-900 км/год. Авіатранспортом здійснюють переважну більшість трансконтинентальних пасажироперевезень та перевезень товарів із невеликим терміном зберігання на значні відстані. Серед недоліків: висока собівартість, залежність від природних умов, обмеженість габаритних розмірів та маси вантажів, недостатня географічна доступність, значні еколого-економічні збитки, висока вартість зберігання вантажів в аеропортах. Собівартість перевезень пасажирів та, особливо, вантажів цим транспортом дуже висока (авіаційні вантажоперевезення в 60-70 разів дорожчі, ніж на залізничному транспорті). Тому авіаперевезення забезпечують переміщення тільки найцінніших та найтерміновіших вантажів – продукції найбільш кваліфікованої діяльності науки і промисловості.

ПТ має винятково важливе значення в міжнародних пасажирських перевезеннях, а також у країнах з великою територією (Росія, США, Канада, Китай, Австралія тощо). Особливо великий обсяг роботи виконують авіакомпанії США (1/2 пасажироперевезень і 1/3 вантажоперевезень світу), а також Японії, Великобританії, Франції, Німеччини, Росії, Австралії, Канади, Сінгапуру. Мережі авіаліній провідних авіакомпаній вкривають весь світ. ПТ, який є досить мобільним і дорогим в експлуатації, займає значне місце серед міжконтинентальних транспортних систем. На кінець XX сторіччя вантажооборот авіаційного транспорту на міжнародних авіалініях досяг 189 млрд. т. км, і 1252 млн. пасажирів. У світовому ПТ обсяг міжнародних перевезень більший, ніж обсяг внутрішніх перевезень (54,9% і 45,7% відповідно) при цьому пасажирські перевезення у загальному обсязі світового пасажирообороту за останнє десятиріччя зросли з 40 до 46% [11].

Крім того ПТ надає послуги різного характеру: наукові, природоохоронні, протипожежні, рятувальні, монтажні тощо. Вони розширюватимуться завдяки створенню нових типів і поколінь літаків, гелікоптерів, безпілотних літальних апаратів, інших видів повітряних засобів. Все це розширює перспективи зростання ПТ та його застосування.

Показниками для суспільно-географічного аналізу ПТ виступають наступні: географія повітряних коридорів та мережі маршрутів ПТ; світова мережа аеропортів; основні авіаційні пасажиропотоки, їх динаміка; кількість перевезених пасажирів у порівнянні з іншими видами транспорту та їх динаміка протягом останніх років.

Головним практичним значенням досліджень географії ПТ є напрацювання планів і рекомендацій щодо вдосконалення розміщення виробництва і розселення населення з погляду мінімізації транспортних витрат, оптимізації транспортних потоків в рамках наявних територіальних транспортних систем країн, розвитку транспортних систем всіх рівнів.

Висновки. Отже, географія ПТ виступає важливою складовою географії транспорту, її науковим підрозділом, з визначенням об'єктом та предметом дослідження, головними напрямками та показниками для суспільно-географічного аналізу світового та національного ПТ.

Список використаних джерел

1. Алаев Э.Б. Экономико-географическая терминология. М.: Мысль, 1977. 199 с.
2. Бугроменко В.Н. Транспорт в территориальных системах. М.: Наука, 1987. 112 с.
3. Дудник І.М. Транспортна географія: підручник. К.: НАУ, 2016. 288 с.
4. Колотуха І. Міський громадський транспорт як об'єкт суспільно-географічного дослідження. Географія та туризм: науковий збірник. М-во освіти і науки України, Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. К., 2016. Вип. 35. С. 179-188.
5. Пашенко Ю.С. Развитие та розміщення транспортно-дорожнього комплексу України. НАН України, Рада по вивченню продукт. сил України, ред. С.І. Дорогунцов. К.: Науковий світ, 2003. 468 с.
6. Редін В. Особливості територіальної організації транспортної діяльності в Харківській області. Часопис соціально-економічної географії. 2008. №5 С. 112-115.
7. Тархов С.А. География транспорта. Большая Российская Энциклопедия. М., 2006. Т.6. С. 593-594.
8. Тархов С.А., Семина И.А. География транспорта как отраслевая географическая наука. Актуальные проблемы географии и геоэкологии. Мордовский государственный университет им. Н.П. Огарева, 2009. №1(5). С. 93-104.
9. Топчєв О.Г. Суспільно-географічні дослідження: методологія, методи, методики. Одеса: Астропринт, 2005. 632 с.
10. Ульман Э. География транспорта. Американская география: Современное состояние и перспективы. М.: изд-во иностранной литературы, 1957. 378 с.
11. Хахлюк А.М. Інфраструктурні галузі у світовому господарстві // В кн. Світова економіка за ред. Філіпенка А.С. К.: Либідь, 2001. С.282.
12. Цветов Ю.М. Транспорт: системный подход (вопросы теории и практики). М.: Знание, 1980. 64 с.

13. Rodrigue J.-P. The Geography of Transport Systems. Fourth edition. New York: Routledge, 2017. 440 p.

Список использованных источников

1. Аласв Э.Б. Экономико-географическая терминология. М.: Мысль, 1977. 199 с.
2. Бугроменко В.Н. Транспорт в территориальных системах. М.: Наука, 1987. 112 с.
3. Дудник И.М. Транспортная география: учебник. К.: НАУ, 2016. 288 с.
4. Колотуха И. Городской общественный транспорт как объект общественно-географического исследования. География и туризм: научный сборник. М-во образования и науки Украины, Киев. нац. ун-т им. Тараса Шевченко. К., 2016. Вып. 35. С. 179-188.
5. Пашченко Ю.Е. Развитие и размещение транспортно-дорожного комплекса Украины. НАН Украины, Совет по изучению продук. сил Украины, ред. С.И. Дорогунцов. М.: Научный мир, 2003. 468 с.
6. Редин В. Особенности территориальной организации транспортной деятельности в Харьковской области. Журнал социально-экономической географии. 2008. №5 С. 112-115.
7. Тархов С.А. География транспорта. Большая Российская Энциклопедия. М., 2006. Т.6. С. 593-594.
8. Тархов С.А., Семина И.А. География транспорта как отраслевая географическая наука. Актуальные проблемы географии и геоэкологии. Мордовский государственный университет им. Н.П. Огарева, 2009. №1 (5). С. 93-104.
9. Топчиев А.Г. Общественно-географические исследования: методология, методы, методики. Одесса: Астропринт, 2005. 632 с.
10. Ульман Э. География транспорта. Американская география Современное состояние и перспективы. М.: изд-во иностранной литературы, 1957. 378 с.
11. Хахлюк А.М. Инфраструктурные отрасли в мировом хозяйстве // В кн. Мировая экономика под ред. Филипенко А.С. М.: Просвещение, 2001. С. 282.
12. Цветов Ю.М. Транспорт: системный подход (вопросы теории и практики). М.: Знание, 1980. 64 с.
13. Rodrigue J.-P. The Geography of Transport Systems. Fourth edition. New York: Routledge, 2017. 440 p.

References

1. Alaev E. Economic and geographical terminology. M.: Mysl, 1977. 199 p.
2. Bugromenko V. Transport in territorial systems. M.: Nauka, 1987. 112 p.
3. Dudnik I. Transport geography: a textbook. K.: NAU, 2016. 288 p.
4. Kolotukha I. Urban public transport as an object of socio-geographical research. Geography and tourism: a scientific collection. City of Education and Science of Ukraine, Kyiv. Nat. Univ. Taras Shevchenko. K., 2016. Vip. 35. Pp. 179-188.
5. Pashchenko Y. Development and location of the transport and road complex of Ukraine. NAS of Ukraine, Council for Product Study. Forces of Ukraine, ed. S. Doroguntsov. K.: Scientific World, 2003. 468 p.
6. Redin V. Features of the territorial organization of transport activities in the Kharkiv region. Journal of Socio-Economic Geography. 2008. №5. Pp. 112-115.
7. Tarkhov S. Geography of transport. The Great Russian Encyclopedia. M., 2006. T.6. Pp. 593-594.
8. Tarkhov S., Semina I. Geography of transport as a branch geographical science. Current issues of geography and geoecology. Mordovia State University N. Ogareva, 2009. №1 (5). Pp. 93-104.
9. Topchiev O. Socio-geographical research: methodology, methods, techniques. Odessa: Astroprint, 2005. 632 p.
10. Ullman E. Geography of transport. American Geography: Current Status and Prospects. M.: publishing house of foreign literature, 1957. 378 s.
11. Khakhlyuk A. Infrastructure industries in the world economy // In the book. World Economy, ed. Filipenko A. K.: Lybid, 2001. P.282.
12. Tsvetov Yu. Transport: a systems approach (questions of theory and practice). M.: Znanie, 1980. 64 p.
13. Rodrigue J.-P. The Geography of Transport Systems. Fourth edition. New York: Routledge, 2017. 440 p.

Надійшла до редколегії 17.03.2021

Калько Андрій Дмитрович,
доктор географічних наук, професор
Мельничук Михайло Михайлович,
кандидат географічних наук, доцент
Мельничук Максим Михайлович
Ахмедов Богдан Михайлович
Яроменко Оксана Володимирівна,
кандидат географічних наук, доцент

Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана
Дем'янука, м. Рівне, Україна, e-mail: edissey@meta.ua
Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк, Україна
Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк, Україна
Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк, Україна
Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана
Дем'янука, м. Рівне, Україна, e-mail: yaromenko_ov@ukr.net

СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКА ОСВОЄНІСТЬ ЗЕМЕЛЬ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Метою є визначення ступеня сільськогосподарської освоєності земель Волинської області.

Методика. Визначено сільськогосподарську освоєність земель території Волинської області за адміністративно-територіальними районами. Застосовано загальнонауковий і статичний методи, методи системного та структурного аналізу, порівняльно-географічний та графічний. Опрацьовано регіональні статистичні дані. Подано формули визначення сільськогосподарської освоєності земель, коефіцієнтів розораності земель та розораності сільськогосподарських угідь.

Результати. Сільськогосподарська освоєність території визначається як відношення площі сільськогосподарських угідь до загальної площі суші без урахування площ під водою та болотами. У результаті розрахунків нами визначено, що найвищий показник сільськогосподарської освоєності земель Волинської області складає 78-80%, та є найвищим для Рожищенського, Луцького та Горохівського районів області, ступінь сільськогосподарської освоєності земель є найнижчим для Камінь-Каширського, Любешівського, Маневичького та Шацького районів. Середнє значення коефіцієнта сільськогосподарської освоєності для території Волинської області складає 56,6%. Для усієї території Волинської області коефіцієнт розораності території земель складає 38,13%. Найвищий відсоток розораності земель області характерний для південних лісостепових районів. На основі аналізу коефіцієнту розораності територію Волинської області оцінюємо як «умовно сприятливу». Розораність сільськогосподарських угідь у сучасних умовах характеризує інтенсивність сільськогосподарського виробництва та екологічна напруженість території. Найвищий коефіцієнт розораності сільськогосподарських угідь характерний для Горохівського (88,34%), Луцького (86,48%), Локачинського (85,34) та Іваничівського (82,7) районів, найнижчий коефіцієнт розораності сільськогосподарських угідь спостерігаємо на територіях Любешівського, Ратнівського та Любомльського адміністративно-територіальних районів Волинської області. Середній показник розораності сільськогосподарських угідь для території Волинської області складає 64,72%. Таким чином, для лісостепових районів цей показник є вищим.

Наукова новизна. Здійснено типологію адміністративно-територіальних районів Волинської області за ступенем сільськогосподарської освоєності та коефіцієнтом розораності земель (у тому числі й сільськогосподарських угідь).

Практична значимість. Результати дослідження розкривають стан земель на території Волинської області. Можуть бути використані для визначення потенційної продуктивності земельних ресурсів регіону, визначення рівня трансформації та раціональної ефективності їх використання.

Ключові слова: земля, сільськогосподарські угіддя, сільськогосподарська освоєність, розораність, Волинська область.

Калько Андрей Дмитриевич,
доктор географических наук, профессор
Мельничук Михаил Михайлович,
кандидат географических наук, доцент
Мельничук Максим Михайлович
Ахмедов Богдан Михайлович
Яроменко Оксана Владимировна,
кандидат географических наук, доцент

Международный экономико-гуманитарный университет имени Степана
Демьянука, г. Ровно, Украина, e-mail: edissey@meta.ua
Волынский национальный университет имени Леси Украинки, г. Луцк, Украина
Волынский национальный университет имени Леси Украинки, г. Луцк, Украина
Волынский национальный университет имени Леси Украинки, г. Луцк, Украина
Международный экономико-гуманитарный университет имени Степана
Демьянука, г. Ровно, Украина, e-mail: yaromenko_ov@ukr.net

СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННАЯ ОСВОЕННОСТЬ ЗЕМЕЛЬ ВОЛЫНСКОЙ ОБЛАСТИ

Целью является определение степени сельскохозяйственной освоенности земель Волынской области.

Методика. Определена сельскохозяйственная освоенность земель территории Волынской области по административно-территориальным районам. Применен общенаучный и статистический методы, методы системного и структурного анализа, сравнительно-географический и графический. Обработаны региональные статистические данные. Предложены формулы для определения сельскохозяйственной освоенности земель, коэффициентов распаханности земель и распаханности сельскохозяйственных угодий.

Результаты. Сельскохозяйственная освоенность территории определяется как отношение площади сельскохозяйственных угодий к общей площади суши без учета площадей под водой и болотами. В результате расчетов нами определено, что самый высокий показатель сельскохозяйственной освоенности земель Волынской области составляет 78-80%, и является самым высоким для Рожищенского, Луцкого и Гороховского районов, степень сельскохозяйственной освоенности земель является самой низкой для Камень-Каширского, Любешовского, Маневичского и Шацкого районов. Среднее значение коэффициента сельскохозяйственной освоенности для территории Волынской области составляет 56,6%. Для всей территории Волынской области коэффициент распаханности территории земель составляет 38,13%. Самый высокий процент распаханности земель области характерен для южных лесостепных районов области. На основе анализа коэффициента распаханности территорию Волынской области оцениваем как «условно благоприятную». Распахивание сельскохозяйственных угодий в современных условиях характеризует интенсивность сельскохозяйственного производства и экологическую напряженность территории. Самый высокий коэффициент распаханности сельскохозяйственных угодий характерен для Гороховского (88,34%), Луцкого (86,48%), Локачинского (85,34) и Иваничевского (82,7) районов, самый низкий коэффициент распаханности сельскохозяйственных угодий наблюдаем на территориях Любешовского, Ратновского и Любомльского административно-территориальных районов Волынской области. Средний показатель распаханности сельскохозяйственных угодий для территории Волынской области составляет 64,72%. Таким образом, для лесостепных районов этот показатель является выше.

Научная новизна. Раскрыто состояние земельных ресурсов по их структуре, количественным и качественным показателям на примере Волынской области.

Практическая значимость. Результаты исследований раскрывают состояние земельных ресурсов Волынской области. Могут быть использованы для определения потенциальной продуктивности земельных ресурсов региона. Определение уровня максимально возможной рациональной эффективности их использования с точки зрения хозяйствования.

Ключевые слова: земельные ресурсы, сельскохозяйственные угодья, почва, регион.

UDC 502.171:502.521

<https://doi.org/10.17721/2308-135X.2021.61.52-58>

Kalko Andrii,

Doctor of Geographical Sciences, Professor

Melniychuk Michaylo,

candidate of geographical sciences, associate professor

Melniychuk Maksim

Akhmedov Bogdan

Yaromenko Oksana,

candidate of geographical sciences, associate professor

International university of economics and humanities academician Stepan Demianchuk, Rivne, Ukraine, e-mail: edissey@meta.ua

Lesya Ukrainka Volyn National University, Lutsk, Ukraine

Lesya Ukrainka Volyn National University, Lutsk, Ukraine

Lesya Ukrainka Volyn National University, Lutsk, Ukraine

International university of economics and humanities academician Stepan Demianchuk, Rivne, Ukraine, e-mail: yaromenko_ov@ukr.net

AGRICULTURAL DEVELOPMENT OF LANDS OF VOLYN REGION

The aim is to determine the degree of agricultural development of the lands of Volyn region.

Method. The agricultural development of the lands of the Volyn region by administrative-territorial districts is determined. General scientific and static methods, methods of system and structural analysis, comparative geographical and graphic methods are applied. Regional statistics were processed. The formulas for determining the agricultural development of lands, coefficients of plowed lands and plowed agricultural lands are given.

Results. Agricultural development of the territory is defined as the ratio of the area of agricultural land to the total land area, excluding areas under water and swamps. As a result of calculations we determined that the highest indicator of agricultural land development of Volyn region is 78-80%, and is the highest for Rozhysche, Lutsk and Gorokhiv districts of the region, the degree of agricultural land development is the lowest for Kamin-Kashirsky, Lyubeshiv, Manevychi and Shanyvtsia. The average value of the coefficient of agricultural development for the territory of Volyn region is 56.6%. or the entire territory of Volyn region, the coefficient of plowing of the land territory is 38.13%. The highest percentage of plowed lands of the region is typical for the southern forest-steppe regions of the region. Based on the analysis of the plowing coefficient, the territory of Volyn region is assessed as «conditionally favorable». Plowing of agricultural lands in modern conditions characterizes the intensity of agricultural production and ecological tension of the territory. The highest coefficient of plowing of agricultural lands is typical for the territories of Gorokhiv district (88.34%), Lutsk (86.48%), Lokachyn (85.34) and Ivanychiv (82.7) districts, the lowest coefficient of plowing of agricultural lands is observed in the territories of Lyubeshivsky Ratnivsky and Lyubomlsky administrative-territorial districts of Volyn region. The average plowed agricultural land for the territory of Volyn region is 64.72%. Thus, for forest-steppe areas this indicator is higher. Thus, for forest-steppe areas this indicator is higher.

Scientific novelty. The typology of administrative-territorial districts of Volyn region according to the degree of agricultural development and the coefficient of plowing of lands (including agricultural lands) is carried out.

Practical significance. The results of the studies reveal the condition of lands in the Volyn region. Can be used to determine the potential productivity of land resources in the region. Determining the level of transformation and rational efficiency of their use.

Key words: land, agricultural lands, agricultural development, plowing, Volyn region.

Постановка проблеми. Волинська область належить до регіонів України з відносно збереженими природними геосистемами. Однак у процесі освоєння її території (особливо лісостепової частини) простежується впровадження антропогенних комплексів у структуру природної ландшафтної мозаїки. Оскільки перетворення ландшафтів Волинської області визначається передусім її значним землеробським освоєнням, то в оптимізації природокористування регіону головну роль відіграє оцінка структури землекористування, а саме - визначення ступеня сільськогосподарської освоєності території на рівні адміністративно-територіальних районів області.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання вивчення сільськогосподарських земель є предметом дослідження економістів, географів, екологів та землевпорядників. Аналіз проблем, що стосуються сільськогосподарської освоєності земель, розораності на прикладі Волинської області висвітлюють у своїх працях Т. Павловська, С. Полянський, К. Павлов, Л. Ільїн та інші [1-7]. Однак, в міру інтенсивного використання земельних ресурсів регіону питання сільськогосподарської освоєності та розораності земель потребує постійного моніторингу.

Метою статті є визначення ступеня сільськогосподарської освоєності земель Волинської області.

Для досягнення мети були поставлені *завдання*: розрахувати коефіцієнт сільськогосподарської освоєності та розораності земель (у тому числі й розораності сільськогосподарських угідь) для адміністративно-територіальних районів Волинської області, проаналізувати у порівняльному аспекті.

Виклад основного матеріалу. Волинська область розташована на крайньому північному заході України та в цілому має рівнинний рельєф. Поверхня характеризується загальним нахилом з півдня – південного заходу (абсолютні висоти досягають 292 м біля с. Бужанка Горохівського району) на північ – північний схід (мінімальні абсолютні висоти – 139 м поблизу гирла р. Стохід у місці її впадіння в р. Прип'ять). У геоморфологічному відношенні дана територія поділяється на чотири основні частини: Волинську височину на півдні; Турійську денудаційну рівнину, котра знаходиться на північ від Волинської височини; Волинське горбисте пасмо, яке займає центральну частину області і характеризується широтним напрямом розміщення, Верхньоприп'ятську низовину, що лежить у північній частині області.

Геоморфологічні умови Волинської області свідчать про сприятливість господарському освоєнню її території. Для північних поліських ландшафтних районів Волинської області характерні значна лісистість, заболоченість місцевостей, переважання малородючих ґрунтів, наявність значної кількості заплавних і карстових озер. Для лісостепових ландшафтних районів властивий долинно-грядовий рельєф, ускладнений яружно-балковими і карстовими формами з сірими опідзоленими ґрунтами разом з малогумусними чорноземами.

Використання земель регіону значною мірою зумовлене ґрунтовими умовами.

Сільськогосподарська освоєність території визначається як відношення площі сільськогосподарських угідь до загальної площі суші без урахування площ під водою та болотами (площа внутрішніх вод) [4]:

$$O_{oc} = \frac{S_{сг}}{S_z - S_{вв}} \times 100, \quad (1)$$

де O_{oc} – сільськогосподарська освоєність території, %; $S_{сг}$ – площа сільськогосподарських угідь, тис. га; S_z – загальна площа земель, тис. га; $S_{вв}$ – площа внутрішніх вод, тис. га.

Аналізуючи сільськогосподарську освоєність території Волинської області та використавши статистичні дані, зазначимо, що найвищий показник сільськогосподарської освоєності земель складає 78-80%, та є найвищим для Рожищенського (79,7%), Луцького (79,6) та Горохівського (78,3%) адміністративно-територіальних районів області; 73-78% – Іваничівський, Локачинський;

- 64-73% складає для Володимир-Волинського та Турійського районів;

- 46-64% – сільськогосподарська освоєність характерна для Ківерцівського, Ковельського, Любомльського, Старовижівського, Ратнівського районів;

- 46-32% – ступінь сільськогосподарської освоєності є найнижчим для Камінь-Каширського (35,6), Любешівського (33,8), Маневицького (32,8), та Шацького районів (32,0) Волинської області (Рис. 1). Середнє значення коефіцієнта сільськогосподарської освоєності для території Волинської області складає 56,6%. Екологічну сталість території загалом, порушують

ерозійні процеси, нераціональне використання схилів земель, що прилягають до гідрографічної мережі, понаднормативне урбанізаційне і рекреаційне навантаження тощо, серед яких одним із домінантних є висока розораність земельних угідь.

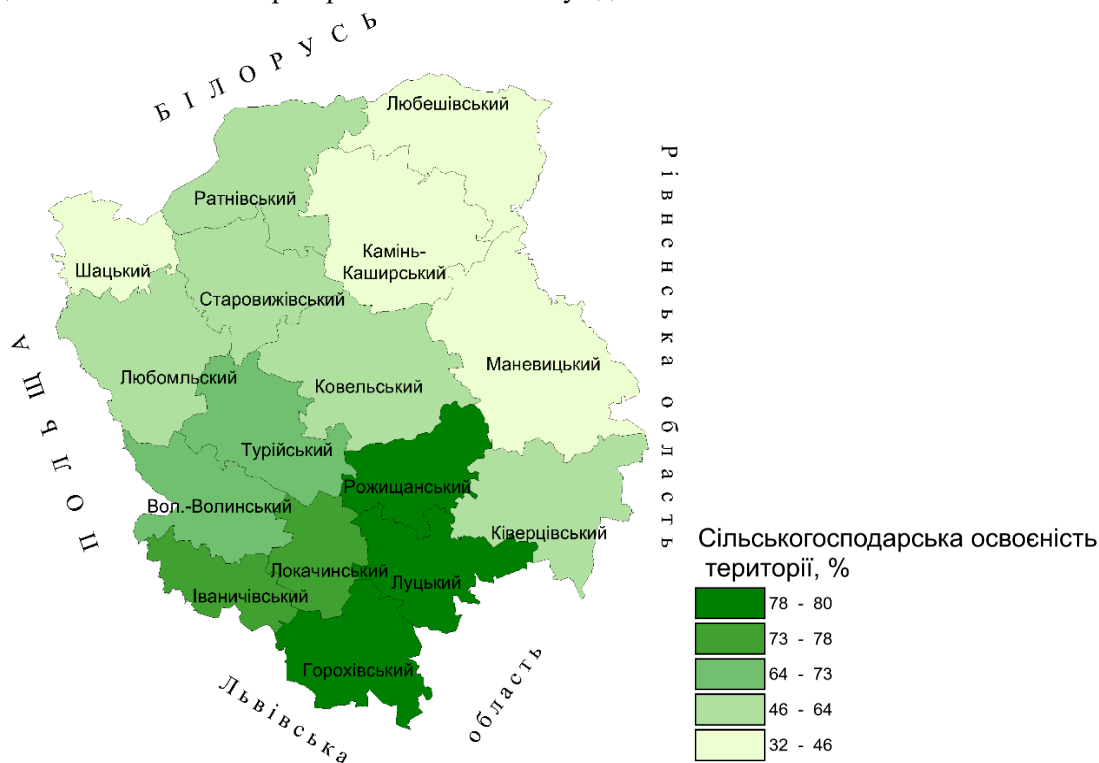

Рис. 1. Коефіцієнт сільськогосподарської освоєності території Волинської області (складено автором за [5])

Дефляційно-небезпечних ґрунтів сільськогосподарських угідь в області нараховувалося 258,2 тис. га. Із них у Ковельському районі – 33,2 тис. га, у Турійському – 27,7 тис. га, Рожищенському – 21,9 тис. га, Старовижівському – 20,1 тис. га, Любомльському – 19,9 тис. га, Ратнівському – 19,4 тис. га, Камінь-Каширському – 19,2 тис. га, Маневицькому – 16,5 тис. га, Любешівському – 17,0 тис. га, Володимир-Волинському – 16,4 тис. га, Іваничівському – 4,6 тис. га, Луцькому – 6,7 тис. га, Горохівському – 7,2 тис. га, Локачинському – 7,8 тис. га. У Волинській області, також, є 400 тис. га меліорованих земель. Однак односторонній підхід у здійсненні меліоративного впливу на земельні угіддя, грубі помилки в експлуатації меліоративних систем і неправильне використання їхніх площ часто негативно впливають на природне середовище. Дуже важливою проблемою, навіть - екологічною катастрофою на Волині, є використання земель, забруднених радіонуклідами під час аварії на ЧАЕС у 1986 р. під час опадів із радіоактивної хмари, що й спричинило забруднення північної та східної частин області 496,1 тис. га. Тому наразі варто вживати належних заходів для покращення такого критичного становища [2; 6].

Отож, ми вважаємо, вагомим, визначити ступінь розораності території як відношення площі ріллі та багаторічних насаджень до загальної площі земель. Ступінь розораності території характеризує ерозійну безпеку території.

Розораність території визначається як відношення площі ріллі та багаторічних насаджень до загальної площі без урахування ділянок під водою та болотами [4]:

$$K_{pm} = \frac{S_{pb}}{S_z - S_{bv}} \times 100, \quad (2)$$

де K_{pm} – розораність території, %; S_{pb} – площа ріллі та багаторічних насаджень, тис. га; S_z – загальна площа земель, тис. га; S_{bv} – площа внутрішніх вод, тис. га. На основі розрахунків нами визначено, що для усієї території Волинської області коефіцієнт розораності території земель

складає 38,13%. Коефіцієнт розораності території Волинської області за адміністративно-територіальними районами ілюструє рисунок 2.

Найвищий відсоток розораності земель Волинської області характерний для південних лісостепових районів: Горохівський – 69,2%, Луцький (68,8), Іваничівський (63,3), Локачинський (62,5) райони.

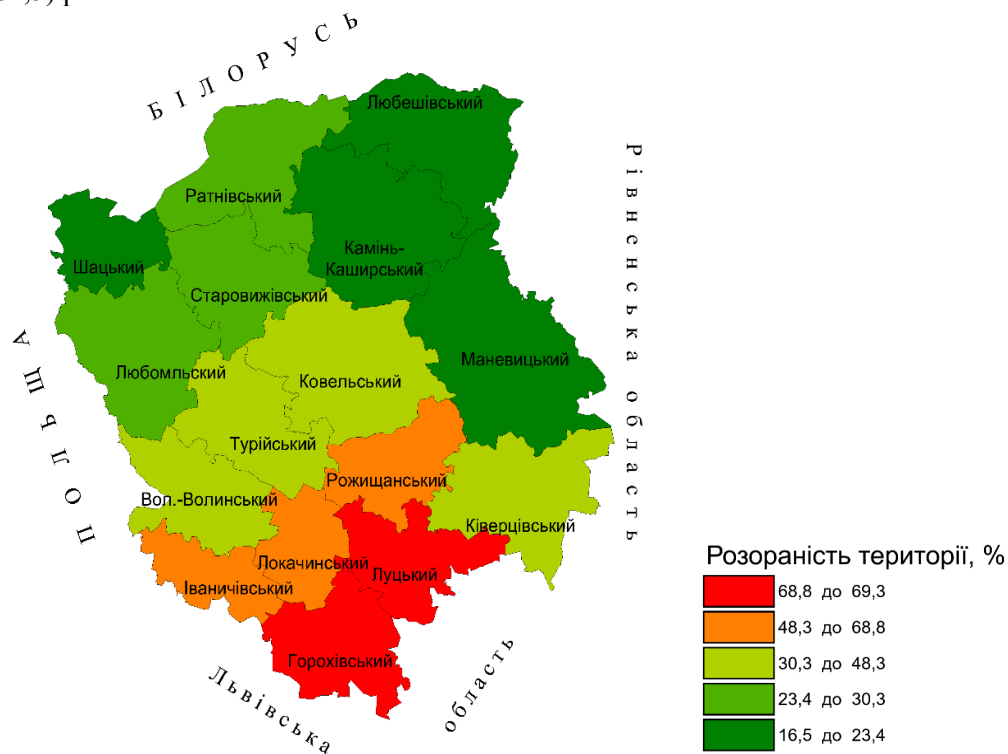

Рис. 2. Коефіцієнт розораності території Волинської області
(складено автором за [5])

Розораність земель на рівні 60-80% вважається несприятливою, 25-60% – умовно сприятливою і менше 25 % – сприятливою [6]. Тому розораність для даних територій є високою і визначається як несприятлива.

Як «умовно сприятлива» визначаємо розораність земель для територій Рожищенського району – 52,8%, Володимир-Волинського – 48,2%, Турійського – 43,0%, Ковельського – 32%, Ківерцівського – 30%, Старовиживського – 28,9%.

Для інших адміністративно-територіальних утворень Волинської області розораність земель складає менше 25% та визначається як сприятлива, оскільки на їхній території значні площі займають ліси, водно-болотні угіддя та поверхневі води.

На основі аналізу коефіцієнту розораності земель територію Волинської області оцінюємо як «умовно сприятливу».

Розораність сільськогосподарських угідь у сучасних умовах характеризує інтенсивність сільськогосподарського виробництва та екологічна напруженість території. Висока розораність зумовлює посилення ерозійних процесів на схилітих землях, дегуміфікацію, порушення біогенних процесів, агрофізичну деградацію, забруднення навколишнього середовища, що знижує продуктивність сільськогосподарських угідь [1].

Визначається як:

$$K_{pce} = \frac{Sp_6}{Scr} \times 100, \quad (3)$$

де K_{pce} – розораність сільськогосподарських угідь, %; Sp_6 – площа ріллі та багаторічних насаджень, тис. га; Scr – площа сільськогосподарських угідь, тис. га [4].

Варто зауважити, що негативні аспекти землекористування на Волині почали ускладнюватися після великомасштабної осушувальної меліорації в 60–80-ті рр. XX століття. Унаслідок меліорації площа сільськогосподарських угідь в області збільшилася на 200 тис. га,

проте в наступні роки почали зростати площі дефляційно-небезпечних, кислих і змитих ґрунтів. Уже в роки незалежності нашої держави значно знизився рівень технічної меліорації осушуваних земель через замулення осушувальних каналів, заростання їх чагарниками, забур'янення лук і пасовищ. Родючості ґрунтів великої шкоди завдає ерозія, якою уражено понад 20% площі сільськогосподарських угідь [3].

Типологія сільськогосподарських угідь за коефіцієнтом розораності сільськогосподарських угідь на території Волинської області є наступною: найвищий коефіцієнт розораності сільськогосподарських угідь характерний для території Горохівського району (88,34%), Луцького (86,48%), Локачинського (85,34) та Іваничівського (82,7). Найнижчий коефіцієнт розораності сільськогосподарських угідь спостерігаємо на територіях Любешівського, Ратнівського та Любомльського адміністративно-територіальних районів Волинської області [5].

Середній показник розораності сільськогосподарських угідь для території Волинської області складає 64,72%. У лісостепових районах цей показник є вищим. Високий рівень розораності сільськогосподарських угідь, як відомо, є одним з основних чинників посилення інтенсивності ерозійних процесів, що, своєю чергою, може призвести до деградації ґрунтів.

Волинська область належить до регіонів із відносно збереженими природно-територіальними комплексами, проте простежуються суттєві відмінності в їх освоєності у різних частинах області. Найбільш перетворені ландшафти південної лісостепової частини Волинської області.

Загалом в області нами спостерігається незначна тенденція щодо зменшення земель сільськогосподарського призначення та збільшення земель лісового фонду. Це відбувається за рахунок посадки лісових культур, самозаліснення, вилучення земель для несільськогосподарських потреб. Таким чином, у структурі усіх земель, в динаміці, у межах території Волинської області, незалежно від розмірів та типу господарського використання, зміни, що відбулися за останні роки не є принциповими.

Висновки. У нашому дослідженні з метою висвітлення трансформацій земельно-ресурсного потенціалу розраховано ступінь сільськогосподарської освоєності земель території Волинської області. Середнє значення коефіцієнта сільськогосподарської освоєності для території Волинської області складає 56,6%. Найвищою сільськогосподарська освоєність є для Горохівського, Луцького та Рожищенського районів. Для усієї території Волинської області коефіцієнт розораності земель становить 38,13%. Найвищий відсоток розораності земель Волинської області характерний для південних лісостепових районів. На основі аналізу коефіцієнту розораності земель територію Волинської області оцінюємо як умовно сприятливу. Найвищий коефіцієнт розораності сільськогосподарських угідь характерний для Горохівського та Луцького районів. Середній показник розораності сільськогосподарських угідь для території Волинської області складає 64,72%. Високий рівень розораності сільськогосподарських угідь є одним з основних чинників посилення інтенсивності ерозійних процесів, що, своєю чергою, може призвести до деградації ґрунтів. Водночас сільськогосподарська освоєність території адміністративно-територіальних районів засвідчує про високу трансформацію земель у Волинській області.

Список використаних джерел

1. Павлов В. І., Фесіна Ю. Г., Заремба В. М., Мазурик С. М. Детермінація сільськогосподарських земель на ринку нерухомості: монографія. Луцьк: Надтир'я, 2006. 364 с.
2. Павловська Т. С. Структура земельних угідь в ландшафтно-екологічній організації території Волинської області. Геополітика і екогеодинаміка регіонів. 2014. № 2. С. 697–704.
3. Полянський С. В., Князькова Т. О. Оцінка ефективності використання і збереження земельних ресурсів Волинської області. Економічні науки. Серія «Економічна теорія та економічна історія»: Збірник наукових праць ЛНТУ. Луцьк : РВВ ЛНТУ, 2011. Вип. 8 (32). С. 292–300.
4. Прогнозування використання земель: метод. вказівки для виконання лабораторних робіт за темою: «Аналіз та прогнозування використання земельних ресурсів» / укл.: М.І. Бідило, В.В. Масленнікова, Л. В. Горбатова. ХНАУ. Харків, 2016. 38 с.
5. Статистичний щорічник: Волинь – 2016. Головного управління статистики у Волинській області. За ред. М. І. Мотиль. Луцьк. 2017. 569 с.
6. Стрішенець О., Ільїн Л., Павлов К. Засади ефективного землекористування Волинської та Рівненської областей: регіональний аспект. Регіональна економіка та економіка природокористування. К., 2016. С. 52–59.
7. Сухий П. О., Дарчук К. В. Сучасний стан використання земель сільськогосподарського призначення Івано-Франківської області. Науковий вісник Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки : географічні науки. № 9. Луцьк : Волинський національний університет, 2011. С. 70–77.

Список использованных источников

1. Павлов В. И., Фесина Ю. Г., Заремба В. М., Мазурик С.М. Детерминация сельскохозяйственных земель на рынке недвижимости: монография. Луцк: Надтир'я, 2006. 364 с.
2. Павловская Т. С. Структура земельных угодий в ландшафтно-экологической организации территории Волинской области. Геополитика и экогеодинамика регионов. 2014. № 2. С. 697–704.

3. Полянский С. В., Князькова Т. А. Оценка эффективности использования и сохранения земельных ресурсов Волынской области. Экономические науки. Серия «Экономическая теория и экономическая история»: Сборник научных трудов ЛНТУ. Луцк: РВВ ЛНТУ, 2011. Вып. 8 (32). С. 292–300.
4. Прогнозирование использования земель: метод. указания для выполнения лабораторных работ по теме: «Анализ и прогнозирование использования земельных ресурсов» / сост. : М. И. Бидыло, В. В. Масленникова, Л. Горбатова. ХНАУ. Харьков, 2016. 38 с.
5. Статистический ежегодник: Волинь - 2016. Главного управления статистики в Волынской области. Под ред. М. И. Мотыль. Луцк. 2017. 569 с.
6. Стришенец А., Ильин Л., Павлов К. Основы эффективного землепользования Волынской и Ровенской областей: региональный аспект. Региональная экономика и экономика природопользования. К., 2016. С. 52-59
7. Сухой П. А., Дарчук К. В. Современное состояние использования земель сельскохозяйственного назначения Ивано-Франковской области. Научный вестник Волын. нац. ун-та им. Леси Украинки: географические науки. № 9. Луцк: Волынский национальный университет, 2011. С. 70-77.

References

1. Pavlov V. I., Fesina Yu. H., Zaremba V. M., Mazuryk S. M. Determinatsiia silskohospodarskykh zemel na rynku nerukhomosti: monohrafiia. Lutsk: Nadstyria, 2006. 364 s.
2. Pavlovska T. S. Struktura zemelnykh uhid v landshaftno-ekolohichnii orhanizatsii terytorii Volynskoi oblasti. Neopolytyka y ekoheodynamyka rehionov. 2014.. № 2. S. 697–704.
3. Polianskyi S. V., Kniazkova T. O. Otsinka efektyvnosti vykorystannia i zberezhenia zemelnykh resursiv Volynskoi oblasti. Ekonomichni nauky. Seriia «Ekonomichna teoriia ta ekonomichna istoriia»: Zbirnyk naukovykh prats LNTU. Lutsk : RVV LNTU, 2011. Vyp. 8 (32). S. 292–300.
4. Prohnozuvannia vykorystannia zemel: metod. vkazivky dlia vykonannia laboratornykh robit za temoiu: «Analiz ta prohnozuvannia vykorystannia zemelnykh resursiv» / ukl.: M.I. Bidylo, V.V. Masliennikova, L.V. Horbatova. KhNAU. Kharkiv, 2016. 38
5. Statystychnyi shchorichnyk: Volyn – 2016. Holovnoho upravlinnia statystyky u Volynskii oblasti. Za red. M. I. Motyl. Lutsk. 2017. 569 s.
6. Strishenets O., Ilin L., Pavlov K. Zasady efektyvnogo zemlekorystuvannia Volynskoi ta Rivnenskoii oblasti: rehionalnyi aspekt. Rehionalna ekonomika ta ekonomika pryrodokorystuvannia. K., 2016. S. 52–59.
7. Sukhyi P. O., Darchuk K. V. Suchasnyi stan vykorystannia zemel silskohospodarskoho pryznachennia Ivano-Frankivskoi oblasti. Naukovyi visnyk Volyn. nats. un-tu im. Lesi Ukrainky : heohrafichni nauky. № 9. Lutsk : Volynskiy natsionalnyi universytet, 2011. S. 70–77.

Надійшла до редколегії 10.03.2021

ECOGEOGRAPHICAL RISKS AND ANTHROPOGENIC TRANSFORMATION OF GEOSYSTEMS ON THE COASTAL PLAIN OF CASPIAN SEA

Aim: The main aim of the study is to research the regularities of the anthropogenic transformation and ecogeographical situation of the landscapes on the coastal plain of the Caspian Sea from Pirsaat river to Astara river.

The methodological basis of the article is determine dynamic of forests we prepared forests maps of investigation area. For this purpose we used the topo map of the area of 1987, and Google Earth imagines. Then we compared these years' materials, and analyzed conclusions.

Results: In the article we have represented results of our investigation materials on the branch of technogenic transformation of the landscapes based on modern methods, and relevant maps are prepared. We have analyzed landscape components, like relief, climate, vegetation cover and etc., dynamics of forests, precipitations and etc. We grouped the anthropogenic activities in the investigation area. Consequently we have determined risks and hazards in the landscapes on the coastal plain of Caspian Sea due to human effects.

Transformation characterizes of Salyan and Lankaran, South-eastern Shirvan plains due to anthropogenic effects have researched in the article. Dynamic analyzes of old and modern topo maps, satellite maps, survey with older people let determine transformation degrees and development levels of modern natural and natural-anthropogenic landscapes. Eco systems of the protected areas are compared with landscapes exposed to anthropogenic effects based on analogy method. NDVI, dynamics of technogenic landscapes, forest ecosystems maps allow to create anthropogenic transformation map of the investigation area. We divided investigation area into 5 parts due to transformation degrees: unchanged landscapes that retain their natural structure, poorly transformed landscapes, medium transformed landscapes, strongly transformed landscapes, natural-technogenic landscapes. Then risk and hazards are assessed. System of measures to overcome ecological risks and hazards have been prepared by us. We have determined that 24% of the investigation area (1585 km²) were ecologically protected landscapes. In 26% of the area (1705 km²), natural complexes are poor transformed. In 40% (2598 km²) of natural complexes are moderately transformed, and in 10% (680 km²) of natural landscapes are strongly transformed and belong to high-risk areas. Compiled maps and scientific results can be source in management of risks in the area and in the proper organization of insurance business.

Theoretical and practical significance. The results of the research can be used by the research and design institutes of the Ministry of Ecology and Natural Resources. The obtained scientific results will enable the protection of the ecological diversity of landscapes on the plain of the Caspian Sea and optimize natural resource potential of landscapes.

Scientific novelty: The obtained scientific results will enable the protection of the ecological diversity of landscapes on the plain of the Caspian Sea and optimize natural resource potential of landscapes.

Keywords: coastal plain of Caspian Sea, technogenic transformation, anthropogenic activities, GIS, landscapes

ЭКОГЕОГРАФИЧЕСКИЕ РИСКИ И ТРАНСФОРМАЦИЯ АНТРОПОГЕННЫХ ГЕОСИСТЕМ ПРИБРЕЖНЫХ РАВНИН КАСПИЙСКОГО МОРЯ

Цель: Основная цель исследования - изучение закономерностей антропогенной трансформации и экогеографической ситуации ландшафтов прибрежной равнины Каспийского моря от реки Пирсаат до реки Астара.

Методологической основой статьи является определение динамики лесов, составленные нами карты лесов исследуемой территории. Для этого мы использовали топографическую карту местности 1987 года и изображения Google Earth. Затем мы сравнили материалы этих лет и проанализировали выводы.

Результаты: В статье, представлены научные результаты техногенной трансформации ландшафтов на основе современных методов и составленные соответствующие карты. Нами выявлены особенности нескольких компонентов, а именно рельефа, климата, растительного покрова, динамика лесов, количество осадков и др. Проведено группирование антропогенной деятельности на территории исследований.

Исследован характер трансформации под воздействием антропогенных воздействий Сальянской, Ленкоранской равнин и Юго-Восточной Ширвани. Древние и современные топокарты, спутниковые

снимки, опросы пожилого населения позволили выявить степень трансформации и развития природных и природно-антропогенных ландшафтов. На основе метода аналогий проведено сравнение экосистем охранных территорий с ландшафтами, подвергающиеся антропогенному воздействию. NDVI, динамика техногенных ландшафтов, карты лесных экосистем позволили картирование антропогенных трансформаций исследуемого региона. По степени трансформации исследуемый регион поделен на 5 частей: неизменные ландшафты с сохраненной природной структурой; слабо измененные ландшафты; средне-измененные ландшафты; сильно измененные ландшафты; природно-техногенные ландшафты. Дана оценка рискам и опасностям. С нашей стороны предложены меры позволяющие устранить экологические риски и опасности.

Нами определено, что 24% (1585 км²) территории, с экологической точки зрения, охраняемые. 26% (1705 км²) слабо измененные природные комплексы. 40% (2598 км²) природных комплексов средние, 10% (680 км²) сильно изменены и относятся к территориям повышенного риска. Составленные карты и научные результаты могут быть использованы при управлении и страховании рисков на исследуемой территории.

Научная новизна: Полученные научные результаты позволят сохранить экологическое разнообразие ландшафтов равнины Каспийского моря и оптимизировать природно-ресурсный потенциал ландшафтов.

Ключевые слова: прибрежная равнина Каспийского моря, техногенная трансформация, антропогенная деятельность, ГИС, ландшафты

Purpose. The main purpose of the study is to research the regularities of the anthropogenic transformation and ecogeographical situation of the landscapes on the coastal plain of the Caspian Sea from Pirsat river to Astara river.

Introduction. In the context of global climate change, the rapidly growing human demand against the background of intensification of droughts in some regions leads to an increase in the anthropogenic burden on natural landscapes. This creates anthropogenic transformations with different modifications. Scientifically-proven transformations, ultimately, create a variety of risks and hazards to people's life. After the 30th years of the XX century total area of marshes and saline increased more than 7 times in the investigation area, which created risks and hazards to the productivity of planting and pasture lands.

Research area. The study area covers the South-eastern Shirvan, Salyan and Lankaran plains located in the coast of the Caspian Sea with a total area of 6568 square kilometers which is equal to 7,6% of the territory of Azerbaijan

Research methods. To determine dynamic of forests we prepared forests maps of investigation area. For this purpose we used the topo map of the area of 1987, and Google Earth images. Then we compared these years' materials, and analyzed conclusions.

To determine dynamics some seliteb-urban complexes in the coastal plain of the Caspian Sea during 1980-2020 years, we vectorized areas of settlements and compared those materials.

To determine modern conditions of land use on the coastal plain of Caspian Sea, we prepared relevant maps of the area.

The methodological basis of the work is the author's field research in the South-Eastern Shirvan, Salyan and Lankaran plains in 2010-2018. During the field research, the structural genetics and features of the landscapes, as well as the characteristics of anthropogenic transformations were studied and landscape mapping was carried out with the help of semi-stationary and route methods. The instrument processing used the decoding of numerous space images of 2014-2016 flights in the field, as well as computer technology, which is an integral part of GIS technology in the cameral options. The ecological assessment of the risks posed to the life activities of the population by natural and man-made hazards specific to the study area was compiled by a complex systematic approach and large-scale synthetic maps were obtained. Against the background of global and regional climate change, the dynamics of humid conditions in the study area were analyzed by cartographic methods of existing observation materials.

Analyzes and discussions. Anthropogenic landscapes are systems that are regulated, controlled carries out economic, technical and social functions by humans [1, 3, 4, 5, 6]. A number of researchers combine the complexes formed in the anthropogenic transformation of natural landscapes into 3 major groups. Anthropogenic modifications; natural anthropogenic landscapes; anthropogenic landscapes. These landscape groups differ from each other in the degree of anthropogenic change [1, 5, 6]. Anthropogenic transformation of landscapes in Azerbaijan have been studied by different researchers in different aspects.

Y.A. Garibov (2013) has conducted the modern structural and functional features of natural-anthropogenic landscapes in the Kur-Araz lowland, and has divided them into five groups according to the degree of anthropogenicization [2].

M.J. Ismayilov, S.M. Zeynalova, and L.A. Ismayilova compared landscape maps compiled as a result of field research in 2017 with ArcGIS software and calculated transformation indices of local

landscapes with a landscape map that could be formed in the conditions of natural climatic humidification in Lankaran natural region [1].

Here we have tried to study the transformation of natural landscapes on the basis of the ratio of protected and unprotected areas, types of anthropogenic activities, the study of the dynamics of components that can play an indicator role. The relative clarification of protected and unprotected areas provides an overview of the transformation of territorial landscapes and ecological balance.

The area of specially protected areas in the research area is 2.5 times higher than the national average and accounts for 24% of the total area. However, anthropogenic transformations of different directions and degrees have occurred in the coastal plains of the Caspian Sea. The structural and genetic features of anthropogenic transformations depend primarily on the degree of penetration of human economic activity into the natural landscape.

Anthropogenic activities have led to the emergence of transformations in natural landscapes that differ from each other in structural, genetic and functional features. Sometimes these transformations cause fundamental changes in the landscape. Wetland-meadow and semi-desert landscapes contaminated with oil and iodine-bromine mineral waters, covering 5.6% of the Salyan plain, have become a dead zone deprived of soil and vegetation. Therefore, it is important for landscapes to take into account environmental norms when using their natural resource potential.

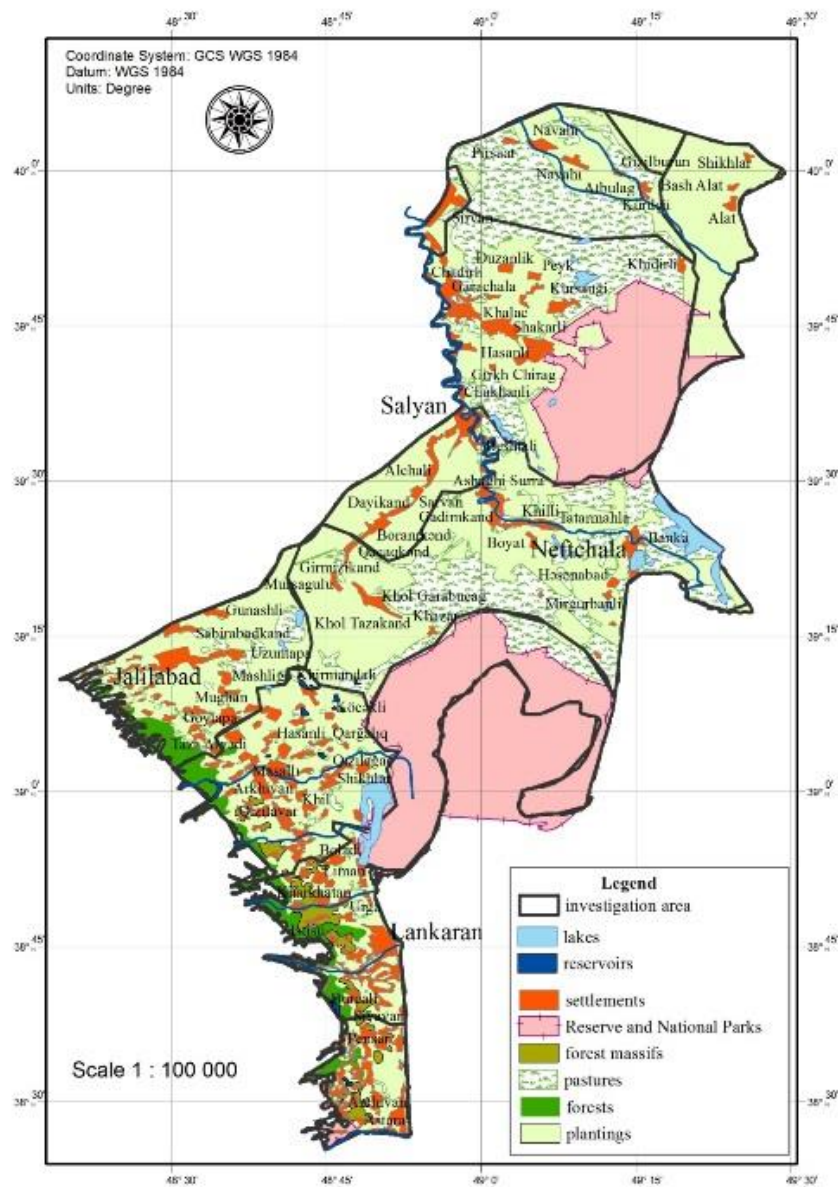

Figure 1. Modern conditions of land use on the coastal plain of Caspian Sea

Use and transformation of landscapes. In order to clarify the structural and functional features of anthropogenic transformations in the study area, a large-scale (1: 100,000) map of landscape use was

compiled. Based on the large-scale landscape use map it was determined that planting areas cover 2,472 km² (37.6% of the survey area), pasture complexes cover 1 47 km² (22% of the surveyed area), settlements cover 585 km² (9% of the research area), roads cover 12 km² (0.2% of the research area), protected areas cover 1 585 km² (24% of the research area), forest and forest massifs cover 325 km² (5% of the survey area) (Figure 1).

As figure shows, the area of urban settlements has grown almost more than 50% (Figure 2). Urban expansion is being observed in Lankaran, Jalilabad and Neftchala. The reason for this is the creation of large industrial parks in recent years.

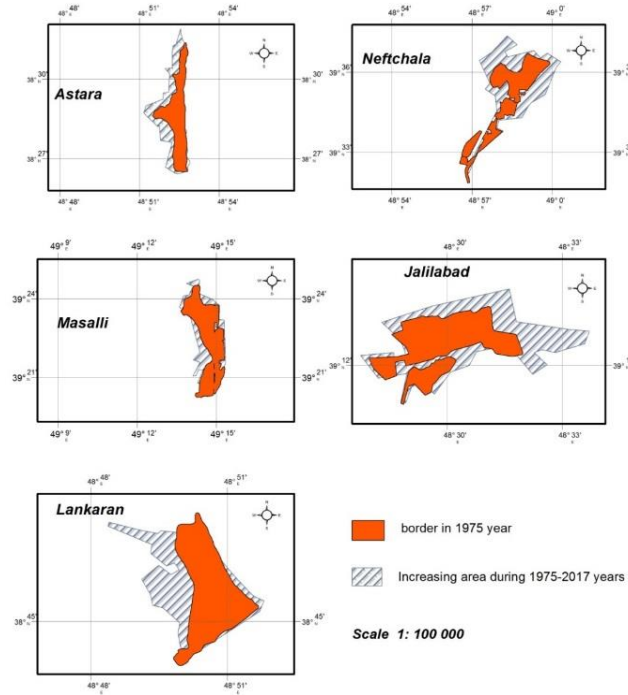

Figure 2. Dynamics of field structure of some seliteb-urban complexes in the coastal plain of the Caspian Sea during 1980-2020 years

The number of people living here has also grown rapidly (Table 1)

Table 1.
Development dynamics of seliteb-urban complexes in 1980-2020

Names of towns	Area (km ²)		Increasing area during 1980-2020 years	
	In 1980	In 2020	km ²	%
Lankaran	7,5	12	4,5	60
Astara	6,5	9,9	3,4	52
Jalilabad	11,6	20	8,4	72
Nephtchala	8,8	10,5	1,7	19
Salyan	8,4	16	7,6	90
Masalli	7,6	10,3	1,7	36

Transformation of forest ecosystems. Forest landscapes in the studied area are mainly spread in Lankaran lowland. Until the early twentieth century, this forest covered almost the entire plain. The forests of the Lankaran lowland, characterized by the richness of relict and endemic fauna and flora, as well as high productivity, have been destroyed by the Karchovka method since the 1930s and used for tea plantations, citrus orchards, vegetable crops, etc. has been transformed. With the deforestation, the semi-desert and steppe landscapes of the Salyan plain have shifted up to 25-30 km towards the Lankaran lowland. This has increased the trend of desertification in the Caspian coastal plains. In order to follow the transformations that have taken place in the forest landscapes of the Caspian coastal lowlands in recent years, maps have been compiled based on space images from 1987 and 2017 (Fig. 3).

Comparison of maps revealed that in 1987 the forest areas covered 621 km² (9.5% of the survey area). As a result of the forest demolition, 75 km² of these forests (1.2% of the research area) were replaced with forest massifs in 2017. The forest areas decreased by 325 km² (48%) over the last 30 years. At present, these forests are found on the steep mountain slopes adjacent to the plain and partly in the Hirkan National Park (Figure 4).

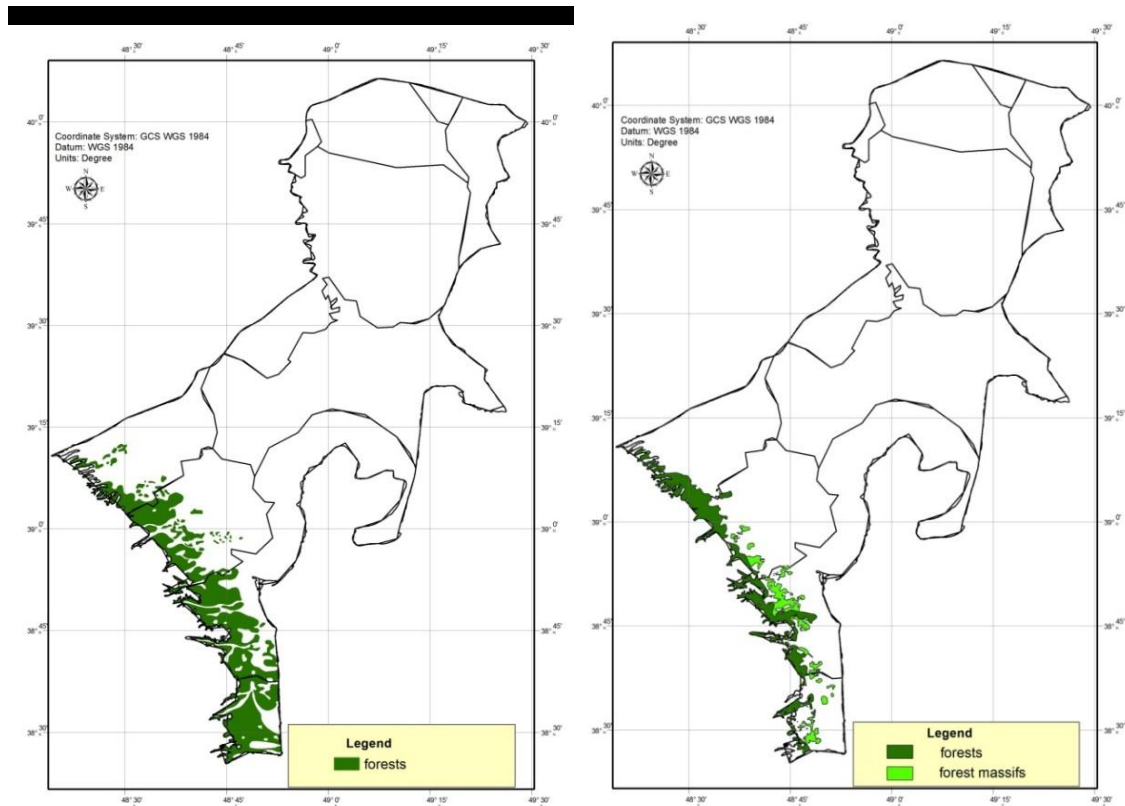

Figure 3. Change of forest areas in the coastal plain of Caspian Sea in 1987 (a) and 2017 (b)

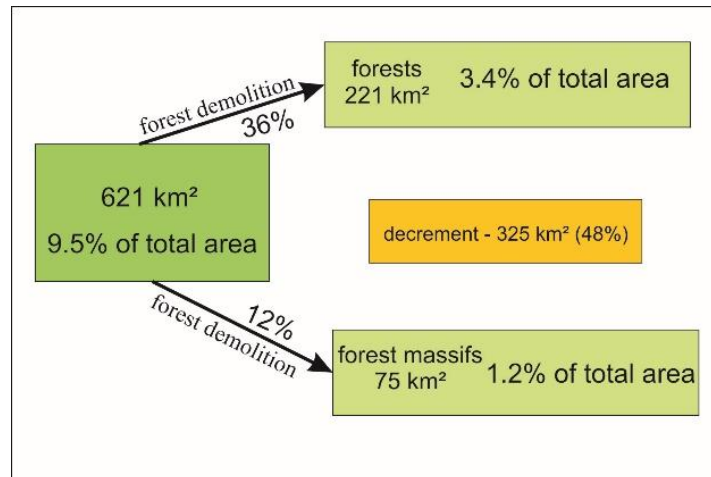

Figure 4. Dynamics of forests in the coastal plain of Caspian sea in 1987-2017

Transformations and risks. Grouping map of landscapes according to the degree of transformation on the coastal plain of Caspian Sea has been prepared due to modern methods after complex analysis of anthropogenic landscapes on the coastal plain of Caspian Sea (Figure 5). Current state of use of natural landscapes in the research area and assessment of anthropogenic transformations based on the eco-geographical situation of natural complexes and the degree of impact of natural and man-made risks on human economic activity, zoning was carried out and a map with appropriate content was compiled. As can be seen from the analysis of the map, it has divided into 10 regions according to anthropogenic transformations and eco-geographical situation:

- 1) Ecologically protected area;
- 2) basically transformed urban landscapes formed on the site of plain forests
- 3) fundamentally transformed seliteb complexes
- 4) shrub landscape modified to garden-plantation landscape
- 5) strongly altered meadow, shrub landscape
- 6) poorly altered forest and post-forest shrub landscape
- 7) medium and strongly altered arid and semi arid shrubs
- 8) weakly altered hydromorph, swamps. Semi-deserts and shrubs
- 9) strongly altered semi-desert
- 10) weakly altered semi-desert

The map analysis shows that landscapes with a total area of 1585 km² are preserved in national parks and nature preserves, and anthropogenic transformation of landscapes is not observed in these areas. In some parts of Salyan and Southeastern Shirvan plains (1 890 km²), landscapes have been subjected to anthropogenic transformation. Anthropogenic transformation rate of landscapes in Kura river basin (1 140 km²) area is medium, on the coastal area of Caspian Sea and Pirsatchay basin (740 km²) it is strongly. The landscapes of the Lankaran plain (1 213 km²) have been subjected to the strongest transformation.

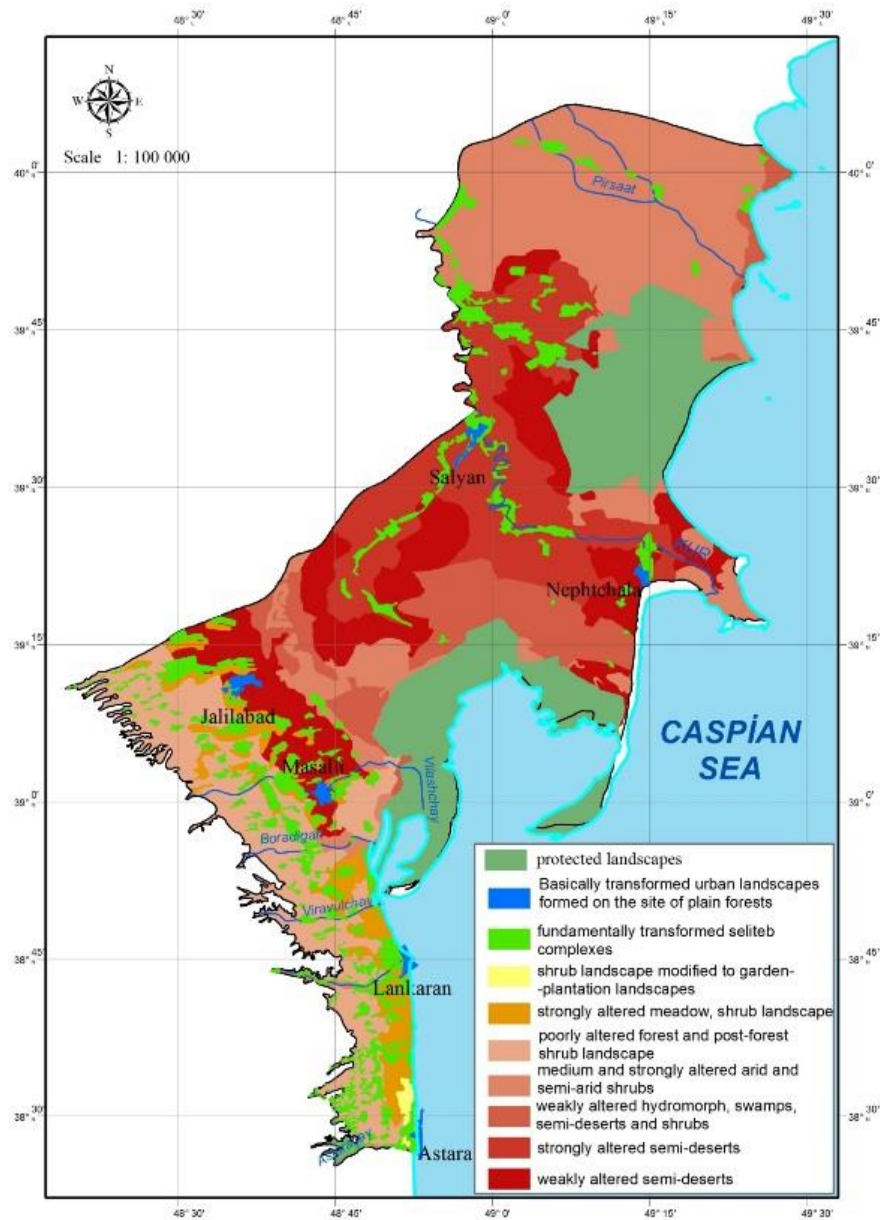

Figure 5. Grouping of landscapes according to the degree of transformation on the coastal plain of Caspian Sea

After all we prepared risk and hazards map of the landscapes of coastal plain of Caspian sea (Figure 6).

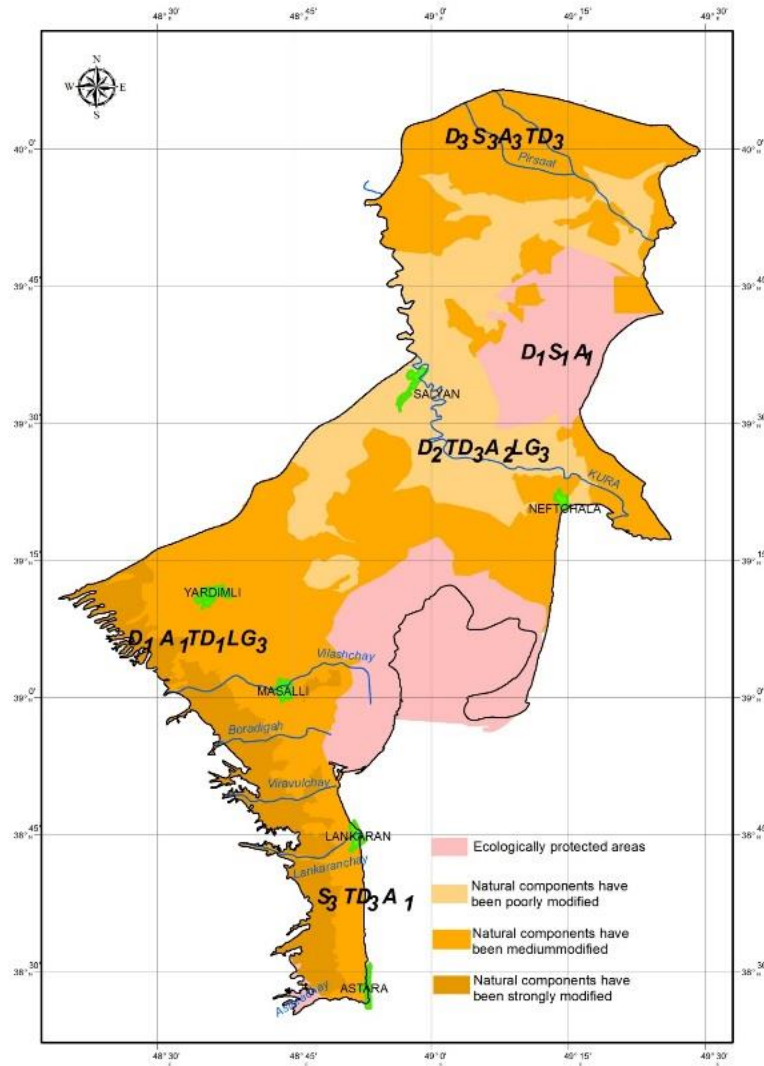

Figure 6. Eco geographical regions of coastal plain of Caspian Sea, Risks and hazards

risk and hazards: Desertification-D, Salinization –S, Marsh area –M, Aridity-A, Technogenic Disturbance –TD, Loss of Natural Genephond –LG, risk and hazard indexes: 1-Poor, 2-medium, 3-strong

Conclusion: It was determined that 24% of the study area (1585 km²) were ecologically protected landscapes. In 26% of the area (1705 km²), natural complexes are less transformed and less risky. In 40% (2598 km²) natural complexes are moderately transformed and moderate risk, and in 10% (680 km²) natural landscapes are strongly transformed and high-risk areas. Compiled maps and scientific results can be source in the management of risks in the area and in the proper organization of insurance business.

Shirvan and Gizilagaj parks as a whole and a small part of Hirkan National Park belong to the ecologically protected areas and are the main source of biodiversity and ecological balance. Areas with poorly altered natural components are on the banks of the Kura River, moderately altered areas are the Salyan Plain, Pirsatchay basin, and strongly altered areas are relatively high altitudes in the Lankaran lowlands.

References

1. Ismayilov M.J. Identification of the structural and functional features of modern landscapes of contact zones for the purpose of spatial planning // Actual problems of landscape planning. Moscow, 2011. p. 138-142
2. Garibov Y.A. Optimization of natural landscapes of the Azerbaijan Republic. Baku: AzTU, 2012, 216 p.
3. Mammadov G.Sh. Soil resources of Azerbaijan. Baku: Elm, 2002. 131 p.
4. Mammadov R.M., Ismayilov M.J. Estimation of natural-resource potential of landscapes of Azerbaijan and their rational use // Herald of the Azerbaijan Geographical Society. 2013. Vol. XVIII, p. 10-15
5. Nicolaev V.A. Cultural landscape - geoecological system // Heralds Moscow State University. Series 5, Geography. 2000. № 6. p. 3–8.
6. Nizovtsev V.A. Toward the theory of anthropogenic landscape genesis. Geography and natural resources. 2010, № 2. p. 95-100.

Надійшла до редколегії 10.03.2021

ІНФОРМАЦІЯ ПРО АВТОРІВ

1. *Ахмедов Богдан Михайлович* – аспірант, Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк, Україна.
2. *Долінська Олесь Олександрівна* – доктор філософії, доцент, доцент кафедри туризму, теорії і методики фізичної культури та валеології, Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія, м. Хмельницький, Україна, e-mail: dolynskiy@ukr.net.
3. *Калько Андрій Дмитрович* – доктор географічних наук, професор, Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука, м. Рівне, Україна, e-mail: edissey@meta.ua.
4. *Ковальська Лесь Володимирівна* – кандидат географічних наук, доцент, доцент кафедри туризмознавства і краєзнавства, факультет туризму, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, м. Івано-Франківськ, Україна, e-mail: Gnatuk_L@ukr.net.
5. *Колотуха Ігор Олександрович* – кандидат географічних наук, методист, Кіровоградський обласний центр туризму, краєзнавства та екскурсій учнівської молоді, м. Кропивницький, Україна, e-mail: kolotuha.igor@gmail.com.
6. *Колотуха Олександр Васильович* – доктор географічних наук, доцент, завідувач кафедри туризму та авіаційних перевезень, Льотна академія Національного авіаційного університету, м. Кропивницький, Україна, e-mail: okolotuh@ukr.net.
7. *Машіка Ганна Василівна* – доктор географічних наук, доцент, завідувачка кафедри туризму, Ужгородський національний університет, м. Ужгород, Україна, e-mail: mashika.g.v.@i.ua.
8. *Михайлюк Віталій Володимирович* – лаборант навчально-наукового центру туристично-краєзнавчих досліджень імені Миколи Шкребляка, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, м. Івано-Франківськ, Україна, e-mail: mykhailiuk.vitalii@pnu.edu.ua.
9. *Мельничук Михайло Михайлович* – кандидат географічних наук, доцент, доцент кафедри фізичної географії, Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк, Україна.
10. *Мельничук Максим Михайлович* – аспірант, Волинський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк, Україна.
11. *Надіров Магір Абдулелі огли* – докторант, Інститут географії Національної Академії Наук Азербайджану, Баку, Азербайджан.
12. *Нич Тетяна Василівна* – кандидат географічних наук, доцент кафедри економічної та соціальної географії, географічний факультет, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна, e-mail: tatyana2510@ukr.net.
13. *Польова Лесь Василівна* – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри готельно-ресторанної та санаторно-курортної справи, факультет туризму, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, м. Івано-Франківськ, Україна, e-mail: polyovu@ukr.net.
14. *Сивак Оксана Олександрівна* – кандидат географічних наук, учений секретар, Державне підприємство «Український державний науково-дослідний інститут проектування міст «ДІПРОМІСТО» імені Ю.М. Білокозя, м. Київ, Україна, e-mail: syvak_ok@ukr.net.
15. *Скабара Роман Михайлович* – кандидат географічних наук, доцент, Львівський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського, м. Львів, Україна, e-mail: borakuda1974@gmail.com.
16. *Худоба Володимир Володимирович* – кандидат географічних наук, доцент, Львівський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського, м. Львів, Україна, e-mail: khudoba.volodymyr@gmail.com.
17. *Чорна Любов Василівна* – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри туризмознавства і краєзнавства, факультет туризму, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, м. Івано-Франківськ, Україна, e-mail: chornalyubov60@ukr.net.
18. *Щука Галина Петрівна* – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри географії та туризму, Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II, м. Берегово, Україна, e-mail: galina_shchuka@ukr.net.
19. *Яроменко Оксана Володимирівна* – кандидат географічних наук, доцент, Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука, м. Рівне, Україна, e-mail: yaromenko_ov@ukr.net.

ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРАХ

1. *Ахмедов Богдан Михайлович* – аспирант, Волынский национальный университет имени Леси Украинки, г. Луцк, Украина.
2. *Долинская Олеся Олеговна* – доктор философии, доцент, доцент кафедры туризма, теории и методики физической культуры и валеологии, Хмельницкая гуманитарно-педагогическая академия, г. Хмельницкий, Украина, e-mail: dolynskiy@ukr.net.
3. *Калько Андрей Дмитриевич* – доктор географических наук, профессор, Международный экономико-гуманитарный университет имени Степана Демьянчука, г. Ровно, Украина, e-mail: edissey@meta.ua.
4. *Ковальская Леся Владимировна* – кандидат географических наук, доцент, доцент кафедры туризмоведения и краеведения, факультет туризма, Прикарпатский национальный университет имени Василия Стефаника, г. Ивано-Франковск, Украина, e-mail: Gnatuk_L@ukr.net.
5. *Колотуха Игорь Александрович* – кандидат географических наук, методист, Кировоградский областной центр туризма, краеведения и экскурсий учащейся молодежи, г. Кропивницкий, Украина, e-mail: kolotuha.igor@gmail.com.
6. *Колотуха Александр Васильевич* – доктор географических наук, доцент, заведующий кафедрой туризма и авиационных перевозок, Летная академия Национального авиационного университета, г. Кропивницкий, Украина, e-mail: okolotuh@ukr.net.
7. *Машика Анна Васильевна* – доктор географических наук, доцент, заведующая кафедрой туризма, Ужгородский национальный университет, г. Ужгород, Украина, e-mail: mashika.g.v.@l.ua.
8. *Михайлюк Виталий Владимирович* – лаборант учебно-научного центра туристско-краеведческих исследований имени Николая Шкрибляка, Прикарпатский национальный университет имени Василия Стефаника, г. Ивано-Франковск, Украина, e-mail: mykhailiuk.vitalii@pnu.edu.ua.
9. *Мельничук Михаил Михайлович* – кандидат географических наук, доцент, доцент кафедры физической географии, Волынский национальный университет имени Леси Украинки, г. Луцк, Украина.
10. *Мельничук Максим Михайлович* – аспирант, Волынский национальный университет имени Леси Украинки, г. Луцк, Украина.
11. *Надиров Магир Абдулели оглы* – докторант, Институт географии Национальной Академии Наук Азербайджана, Баку, Азербайджан.
12. *Ныч Татьяна Васильевна* – кандидат географических наук, доцент кафедры экономической и социальной географии, географический факультет, Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, г. Киев, Украина, e-mail: tatyana2510@ukr.net.
13. *Полевая Леся Васильевна* – кандидат педагогических наук, доцент, доцент кафедры гостинично-ресторанного и санаторно-курортного дела, факультет туризма, Прикарпатский национальный университет имени Василия Стефаника, г. Ивано-Франковск, Украина, e-mail: polyovy@ukr.net.
14. *Сивак Оксана Олеговна* – кандидат географических наук, ученый секретарь, Государственное предприятие «Украинский государственный научно-исследовательский институт проектирования городов «ДИПРОМИСТО» имени Ю.Н. Белокопья, г. Киев, Украина, e-mail: syvak_ok@ukr.net.
15. *Скабара Роман Михайлович* – кандидат географических наук, доцент, Львовский государственный университет физической культуры имени Ивана Боберского, г. Львов, Украина, e-mail: borakuda1974@gmail.com.
16. *Худоба Владимир Владимирович* – кандидат географических наук, доцент, Львовский государственный университет физической культуры имени Ивана Боберского, г. Львов, Украина, e-mail: khudoba.volodymyr@gmail.com.
17. *Чорная Любовь Васильевна* – кандидат педагогических наук, доцент, доцент кафедры туризмоведения и краеведения, факультет туризма Прикарпатский национальный университет имени Василия Стефаника, г. Ивано-Франковск, Украина, e-mail: chornalyubov60@ukr.net.
18. *Щука Галина Петровна* – доктор педагогических наук, профессор, профессор кафедры географии и туризма, Закарпатский венгерский институт имени Ференца Ракоци II, г. Берегово, Украина e-mail: galina_shchuka@ukr.net.
19. *Яроменко Оксана Владимировна* – кандидат географических наук, доцент, Международный экономико-гуманитарный университет имени Степана Демьянчука, г. Ровно, Украина, e-mail: yaromenko_ov@ukr.net.

INFORMATION ABOUT AUTHORS

1. *Akhmedov Bogdan* – Graduate Student, Lesya Ukrainka Volyn National University, Luck, Ukraine.
2. *Dolynska Olesya Olehivna* – Doctor of Philosophy, Associate Professor, Assistant Professor of Department of Tourism, Theory and Methods of Physical Culture and Valeology, Khmelnytskyi Humanitarian and Pedagogical Academy, Khmelnytskyi, Ukraine, e-mail: dolynskiyi@ukr.net.
3. *Kalko Andrii* – Doctor of Geographical Sciences, Professor, Internationl University Of Economics And Humanities Academician Stepan Demianchuk, Rivne, Ukraine, e-mail: edissey@meta.ua
4. *Kovalskaya Lesya Vladimirovna* – Candidate of Geographical Sciences, Associate Professor, Assistant Professor of Tourism and Local History, Faculty of Tourism, Precarpathian National University named after Vasyl Stefanyk, Ivano-Frankivsk, Ukraine, e-mail: Gnatuk_L@ukr.net.
5. *Kolotukha Igor Olexandrovich* – Candidate of Geographical Sciences, Methodist, Kirovograd Regional Center of Tourism, Local Lore and Excursions of Student Youth, Kropyvnytskyi, Ukraine, e-mail: kolotuha.igor@gmail.com.
6. *Kolotukha Oleksandr Vasyliovych* – Doctor of Geographical Sciences, Associate Professor, Head of Tourism and Air Transportation Department, Flight Academy of the National Aviation University, Kropyvnytskyi, Ukraine, e-mail: okolotuh@ukr.net.
7. *Mashika Hanna Vasylivna* – Doctor of Geographical Sciences, Associate Professor, Head of Department of Tourism Uzhhorod National University, Uzhhorod, Ukraine, e-mail: mashika.g.v.@i.ua.
8. *Mykhailyuk Vitaliy Volodymyrovych* – Laboratory Assistant of Educational and Scientific Center of Tourist And Local Lore Research Named After Mykola Skriblyak, Precarpathian National University named after Vasyl Stefanyk, Ivano-Frankivsk, Ukraine, e-mail: mykhailiuk.vitalii@pnu.edu.ua.
9. *Melniychuk Michaylo* – Candidate of Geographical Sciences, Associate Professor, Assistant Professor of Physical Geography Department, Lesya Ukrainka Volyn National University, Lutsk, Ukraine.
10. *Melniychuk Maksim* – Graduate Student, Lesya Ukrainka Volyn National University, Lutsk, Ukraine.
11. *Nadirov Magir* – PhD student, Institute of Geography of the National Academy of Sciences of Azerbaijan, Baku, Azerbaijan.
12. *Nych Tatiana Vasilievna* – Ph.D. in Geography, Assistant Professor of Department Economic and Social Geography, Faculty of Geography, Taras Shevchenko Kyiv National University, Kyiv, Ukraine, e-mail: tatyana2510@ukr.net.
13. *Polova Lesya Vasylivna* – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Assistant Professor of Hotel and Restaurant and Sanatorium Affairs, Faculty of Tourism Precarpathian National University named after Vasyl Stefanyk, Ivano-Frankivsk, Ukraine, e-mail: polyovy@ukr.net.
14. *Syvak Oksana Olegovna* – PhD in Geographic Sciences, Scientific Secretary, State Enterprise Ukrainian State Scientific-Research Institute of Urban Design «Dipromisto» Named After Y.M.Bilokon, e-mail: syvak_ok@ukr.net.
15. *Skabara Roman Mykhailovych* – Candidate Of Geographical Sciences, Associate Professor, Ivan Bobersky Lviv State University of Physical Culture, Lviv, Ukraine, e-mail: borakuda1974@gmail.com.
16. *Khudoba Volodymyr Volodymyrovych* – Candidate Of Geographical Sciences, Associate Professor, Ivan Bobersky Lviv State University of Physical Culture, Lviv, Ukraine, e-mail: khudoba.volodymyr@gmail.com.
17. *Chorna Lyubov Vasylivna* – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Assistant Professor of Tourism and Local History, Faculty of Tourism, Precarpathian National University Named After Vasyl Stefanyk, Ivano-Frankivsk, Ukraine, e-mail: chornalyubov60@ukr.net.
18. *Shchuka Halyna Petrivna* – Doctor of Pedagogical of Sciences, Professor, Professor of the Department of Geography and Tourism, Ferenc Rakoki II Transcarpathian Hungarian College Of Higher Education, Berehove, Ukraine, e-mail: galina_shchuka@ukr.net.
19. *Yaromenko Oksana* – Candidate Of Geographical Sciences, Associate Professor, Internationl university of economics and humanities academician Stepan Demianchuk, Rivne, Ukraine, e-mail: yaromenko_ov@ukr.net.

ЗМІСТ

I. ГЕОГРАФІЯ РЕКРЕАЦІЇ ТА ТУРИЗМУ: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ ПИТАННЯ	
<i>Ковальська Л.В., Чорна Л.В., Щука Г.П., Польова Л.В., Михайлюк В.В. ВПЛИВ COVID-19 НА ТУРИЗМ-2020</i>	3
<i>Машика Г.В., Нич Т.В. СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ СФЕРИ КАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19</i>	12
<i>Долинська О.О. ЗАСТОСУВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ІНТЕРНЕТ-МЕРЕЖ ТА ІНТЕРНЕТ-БЛОГІВ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ТУРИСТІВ</i>	22
<i>Сивак О.О. ВІДОБРАЖЕННЯ ПЕРСПЕКТИВ РОЗВИТКУ РЕКРЕАЦІЇ ТА ТУРИЗМУ НА ПРИКОРДОННИХ ТЕРИТОРІЯХ УКРАЇНИ ТА ПОЛЬЩІ В ІНТЕГРОВАНІЙ СТРАТЕГІЇ ПРОСТОРОВОГО РОЗВИТКУ</i>	29
<i>Скабара Р.М., Худоба В.В. АКАДЕМІЧНА МОБІЛЬНІСТЬ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ОСВІТНІХ ПОДОРОЖЕЙ В УКРАЇНІ</i>	38
II. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУСПІЛЬНОЇ ГЕОГРАФІЇ ТА КРАЇНОЗНАВСТВА	
<i>Колотуха І.О., Колотуха О.В. ПОВІТРЯНИЙ ТРАНСПОРТ ЯК ОБ'ЄКТ СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ</i>	44
<i>Калько А.Д., Мельничук М.М., Мельничук М.М., Ахмедов Б.М., Яроменко О.В. СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКА ОСВОЄНІСТЬ ЗЕМЕЛЬ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ</i>	52
III. ПРИРОДНИЧА ГЕОГРАФІЯ: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА	
<i>Nadirov M.A. ECOGEOGRAPHICAL RISKS AND ANTHROPOGENIC TRANSFORMATION OF GEOSYSTEMS ON THE COASTAL PLAIN OF CASPIAN SEA</i>	59
ІНФОРМАЦІЯ ПРО АВТОРІВ	66

СОДЕРЖАНИЕ

I. ГЕОГРАФИЯ РЕКРЕАЦИИ И ТУРИЗМА: ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ ВОПРОСЫ	
<i>Ковальская Л.В., Чорная Л.В., Щука Г.П., Полевая Л. В., Михайлюк В.В. ВЛИЯНИЕ COVID-19 НА ТУРИЗМ-2020</i>	3
<i>Mashika H.V., Nych T.V. SOCIO-ECONOMIC VECTORS OF TOURIST SPHERE DEVELOPMENT OF THE CARPATHIAN REGION IN THE CONDITION OF THE COVID-19 PANDEMIC</i>	12
<i>Долинская О.О. ИСПОЛЬЗОВАНИЕ СОЦИАЛЬНЫХ ИНТЕРНЕТ-СЕТЕЙ И ИНТЕРНЕТ-БЛОГОВ В ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКЕ БУДУЩИХ ТУРИСТОВ</i>	22
<i>Сивак О.О. ОТОБРАЖЕНИЕ ПЕРСПЕКТИВ РАЗВИТИЯ РЕКРЕАЦИИ И ТУРИЗМА НА ПРИГРАНИЧНЫХ ТЕРРИТОРИЯХ УКРАИНЫ И ПОЛЬШИ В ИНТЕГРИРОВАННОЙ СТРАТЕГИИ ПРОСТРАНСТВЕННОГО РАЗВИТИЯ</i>	29
<i>Скабара Р.М., Худоба В.В. АКАДЕМИЧЕСКАЯ МОБИЛЬНОСТЬ КАК ФАКТОР РАЗВИТИЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ПУТЕШЕСТВИЙ В УКРАИНЕ</i>	38
II. АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ОБЩЕСТВЕННОЙ ГЕОГРАФИИ И СТРАНОВЕДЕНИЯ	
<i>Колотуха И.А., Колотуха А. В. ВОЗДУШНЫЙ ТРАНСПОРТ КАК ОБЪЕКТ ОБЩЕСТВЕННО-ГЕОГРАФИЧЕСКОГО ИССЛЕДОВАНИЯ</i>	44
	52
<i>Калько А.Д., Мельничук М.М., Мельничук М.М., Ахмедов Б.М., Яроменко О.В. СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННАЯ ОСВОЕННОСТЬ ЗЕМЕЛЬ ВОЛЫНСКОЙ ОБЛАСТИ</i>	
III. ЕСТЕСТВЕННАЯ ГЕОГРАФИЯ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА	
<i>Nadirov M.A. ECOGEOGRAPHICAL RISKS AND ANTHROPOGENIC TRANSFORMATION OF GEOSYSTEMS ON THE COASTAL PLAIN OF CASPIAN SEA</i>	59
ІНФОРМАЦІЯ ОБ АВТОРАХ	66

LIST OF CONTENTS

I. GEOGRAPHY OF RECREATION AND TOURISM: THEORETICAL AND APPLIED ISSUES

<i>Kovalskaya L.V., Chorna L.V., Shchuka H. P., Polova L.V., Mykhailyuk V.V. IMPACT OF COVID-19 ON TOURISM 2020</i>	3
<i>Mashika H.V., Nych T.V. SOCIO-ECONOMIC VECTORS OF TOURIST SPHERE DEVELOPMENT OF THE CARPATHIAN REGION IN THE CONDITION OF THE COVID-19 PANDEMIC</i>	12
<i>Dolynska O.O. APPLICATION OF SOCIAL INTERNET NETWORKS AND INTERNET BLOGS IN PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE TOURISTS</i>	22
<i>Syvak O.O. REFLECTION OF PROSPECTS OF RECREATION AND TOURISM DEVELOPMENT IN THE BORDER TERRITORIES OF UKRAINE AND POLAND IN THE INTEGRATED SPATIAL STRATEGY</i>	29
<i>Skabara R.M., Khudoba V.V. ACADEMIC MOBILITY AS A FACTOR IN THE DEVELOPMENT OF EDUCATIONAL TRAVEL IN UKRAINE</i>	38

II. CURRENT PROBLEMS OF SOCIAL GEOGRAPHY AND COUNTRY STUDIES

<i>Kolotukha I.O., Kolotukha O.V. AIR TRANSPORT AS OBJECT OF SOCIAL AND GEOGRAPHICAL RESEARCH</i>	44
<i>Kalko A., Melniychuk M., Melniychuk M., Akhmedov B., Yaromenko O. AGRICULTURAL DEVELOPMENT OF LANDS OF VOLYN REGION</i>	52

III. NATURAL GEOGRAPHY: THEORY AND PRACTICE

<i>Nadirov M.A. ECOGEOGRAPHICAL RISKS AND ANTHROPOGENIC TRANSFORMATION OF GEOSYSTEMS ON THE COASTAL PLAIN OF CASPIAN SEA</i>	59
INFORMATION ABOUT AUTHORS	66